

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Tarptautinio verslo studijų programa
Kodas 62103s130

MANTAS NAMAVIČIUS

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**GLOBALIZACIJA IR JOS DIMENSIJOS: POVEIKIS LIETUVOS
EKONOMIKAI**

Kaunas 2006

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

MANTAS NAMAVIČIUS

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**GLOBALIZACIJA IR JOS DIMENSIJOS: POVEIKIS LIETUVOS
EKONOMIKAI**

Darbo vadovas _____
(parašas)

_____
(darbo vadovo mokslo laipsnis,
mokslo pedagoginis laipsnis,
vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2006

TURINYS

TURINYS.....	3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	4
LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	5
ĮVADAS.....	7
1. GLOBALIZACIJA IR JOS DIMENSIJOS: PASAULINĖS EKONOMIKOS VAROMOJI JĖGA... 9	
1.1. Globalizacijos samprata	9
1.2. Istorinė globalizacijos raida ir šalių integracija.....	15
1.3. Pasaulio ekonomikos globalizavimas.....	18
1.4. Globalizacijos poveikis valstybei ir jos ekonomikai.....	22
2. GLOBALIZACIJOS POVEIKIS LIETUVOS EKONOMIKAI.....	26
2.1. TUI Lietuvoje: bendra situacija ir analizė.....	27
2.1.1. Užsienio kapitalo judėjimo dinamika.....	27
2.1.2. TUI pasiskirstymas.....	31
2.2. Užsienio prekybos balansas	38
2.2.1. Užsienio prekybos bendra analizė.....	39
2.2.2. Svarbiausi Lietuvos užsienio prekybos partneriai.....	45
2.3. Gyventojų judėjimo dinamika ir analizė	48
3. GLOBALIZACIJOS POVEIKIS LIETUVOS ĮMONĖMS.....	52
3.1. Anketinio tyrimo formulavimas ir tikslai.....	52
3.2. Tyrimo rezultatai ir išvados.....	55
IŠVADOS.....	58
SUMMARY	66
MOKSLINĖS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	67
INFORMACINĖS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	70
PRIEDAI	72

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

APEC – Asia-Pacific Economic Cooperation (Azijos ir Ramiojo vandenyno šalių ekonominis bendradarbiavimas)

BVP – Bendras vidaus produktas

EBPO – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija

ELPA – Europos laisvosios prekybos asociacija

ES – Europos Sąjunga

EVRK – Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius

FTAA – Free trade area of the America (Amerikų laisvos prekybos asociacija)

GATT – The General Agreement on Tariffs and Trade (Bendroji sutartis dėl tarifų ir muitų)

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

LEPA – Lietuvos ekonominės plėtros agentūra

LEZ – Laisvosios ekonomikos zona

MERCOSUR – Mercado Comun de Sur (Pietų Amerikos bendroji rinka)

NATO – Š. Amerikos ir Europos šalių gynybos organizacija

NVS – Nepriklausomų valstybių sandrauga

PPO – Pasaulio prekybos organizacija

TB - Tarptautinis bendrovės;

TNK – Transnacionalinės korporacijos;

TUI – Tiesioginės užsienio investicijos;

UNCTAD - United Nations Conference on Trade and Development (Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros agentūra)

UNIDROIT – Tarptautinių sutarčių principai

VRE – Vidurio ir Rytų Europa

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Paveikslų sąrašas

1 pav. Globalizacijos dimensijos.....	13
2 pav. Globalizacijos proceso priežastys	17
3 pav. Tiesioginės užsienio investicijos metų pradžioje (mln. Lt.).....	29
4 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui (Lt.).....	32
5 pav. Tiesioginės užsienio investicijos pagal šalių grupes (%)	36
6 pav. TUI pasiskirstymas pagal ekonomines veiklos rūšis 2005m. (%).....	36
7 pav. TUI į pagrindines ekonomikos veiklas dinamika (mln. Lt.)	37
8 pav. Užsienio prekyba Lietuvoje 1993-2005 metais (mln. Lt)	40
9 pav. Lietuvos eksporto dalies į ES, NVS, ELPA ir kitas šalis kitimas 1999-2005 (%).....	45
10 pav. Lietuvos eksportas į ES šalis (%).....	46
11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės veiklos laiką (%)	55
12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės dydį (%)	55
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės veiklos regioną (%).....	56
14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės veiklos rūšį (%).....	57
15 pav. Skirtingo senumo įmonių pasiskirstymas pagal veiklos rūšis (%).....	58
16 pav. Eksporto dalis įmonės apyvartoje (%).....	58
17 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal šalį investuotoją (%).....	59
18 pav. Įmonės kapitalo dalis, kurią sudaro užsienio kapitalas (%)	61
19 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės plėtros pobūdį (%)	61

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Globalizacijos samprata įvairių autorių požiūriu.....	9
2 lentelė. Globalizacijos poveikis	24
3 lentelė. TUI pagal užsienio kapitalo dydį	31
4 lentelė. Pagrindinės šalys investuotojos	33
5 lentelė. Lietuvos eksportas: 2003-2005 metiniai duomenys	43

6 lentelė. Pagrindinės Lietuvos eksporto į ES šalis prekių grupės ir jų dinamika 2004 metais.....	44
7 lentelė. Svarbiausi Lietuvos eksporto partneriai 2005m. pirmąjį pusmetį.....	47
8 lentelė. Gyventojų tarptautinė migracija.....	49
9 lentelė. Gyventojų tarptautinė migracija: pasiskirstymas pagal lytį.....	50
10 lentelė. Atliekamo tyrimo instrumentarijus.....	54
11 lentelė. Šalių, investavusių į Lietuvos įmones, pasiskirstymas pagal veiklos rūšis (%).....	60

IVADAS

Globalizacija yra šiuolaikinės ekonominės pažangos ir pasaulio vystymosi forma. Jos sulaikyti neįmanoma: geriausias būdas kovoti su globalizacija yra nesipriešinimas jai. Globalizacijos procesas yra labai svarbus valstybėms, įmonėms ir žmonėms: „Dalyvavimas globalizacijos procese užtikrina prekybos plėtrą, technologijų sklaidą ir inovacijas, suteikia galimybių plėsti rinkas ir dalyvauti žinių bei patirties mainuose, žodžiu, leidžia plėsti ir ugdyti gamybą bei kelti gerovę.“ (Čičinskas, 2003). Globalizacijos dimensijos (kultūrinė, socialinė, ekonominė, politinė, aplinkos) yra tarpiai tarpusavyje susijusios, apimančios pagrindines valstybės sferas ir įtakojančios jos gyvavimą.

Globalizacija - pats svarbiausias ir aktualiausias pasaulio vystymosi ir ekonominės pažangos etapas. Globalizacija yra pagrindinė ekonomikos varomoji jėga, kuri skatina pasaulio klestėjimą. Jos dimensijos veikia visas valstybės sferas (socialinę, ekonominę, kultūrinę ir t.t.). Globalizacijos procesas veikia viso pasaulio ekonomikas ir skatina pasaulio progresą. Ekonomikos globalizavimas yra didėjanti įvairių pasaulio valstybių priklausomybė bei ekonominė integracija. Pagrindiniai jos bruožai ir varomosios jėgos yra tarptautinė prekyba, kapitalo judėjimas, didėjantis tarptautinių bendrovių (toliau TB) vaidmuo ir gamybos internacionalizavimas, technologijų kaita.

Globalizacija veikia kiekvienos valstybės ekonominę politiką tiek šalies viduje, tiek ir iš išorės. Globalizacijos tema ypač svarbi Lietuvai, kaip jaunai valstybei, integruojantis į pasaulio ekonomiką ir visuomenę. Lietuvos valstybė žengdama svarbų žingsnį į pasaulio ekonomiką taip pat yra veikiamą globalizacijos veiksmų. Atkūrus nepriklausomybę, globalizacija padėjo atsigaivinti ir Lietuvos ekonomikai. Dalyvavimas globalizacijos procese pakeitė Lietuvos ekonominę politiką. Prieš kelis dešimtmečius ekonomika buvo planinė, o vykstant globalizacijos procesui ji tapo rinkos ekonomika, labiau nukreipta į vakarus. Narystė įvairiose tarptautinėse organizacijose privertė paklusti įvairioms taisyklėms ir normoms. Visa tai tik dar labiau nukreipė Lietuvos ekonomiką išsivysčiusių šalių lygio link. Lietuva tapo patikimesnė ir patrauklesnė užsienio investicijoms bei tarptautiniam bendradarbiavimui, atsivėrusios sienos suteikė naujas erdves prekybai ir migracijai. Be abejo, veikiant globalizacijai, tokie pokyčiai Lietuvai suteikia tiek teigiamų, tiek ir neigiamų privalumų bei pasekmių; suteikia valstybei ir įmonėms naujų pasirinkimų galimybę.

Šio **darbo tikslas** ir yra atidžiau apžvelgti kaip globalizacija paveikė Lietuvos valstybės ir įmonių ekonomiką Lietuvai atkūrus nepriklausomybę (1990-2005 metais). Darbe daugiausiai dėmesio skiriama Lietuvos situacijos aptarimui. Kadangi Lietuva yra pasaulinės ekonomikos dalis, todėl trumpai apžvelgiama ir bendra globalizacijos padėtis pasaulyje.

Atliekamo **tyrimo objektas** – globalizacijos poveikis šalies ir įmonių ekonomikai. Darbo tikslui pasiekti buvo suformuoti tokie **darbo uždaviniai**:

1. Globalizacijos ir jos dimensijų sampratos bei teorinių aspektų analizė;
2. Globalizacijos poveikio pasaulio ekonomikai ir valstybėms raidos bei pasaulinės ekonomikos globalizavimo tendencijų nustatymas;
3. Globalizacijos poveikio Lietuvos ekonomikoje analizė;
4. Pokyčių Lietuvos ekonomikoje apžvalga;
5. Globalizacijos poveikio Lietuvos įmonėms nustatymas.

Suformuluoti uždaviniai padės atsakyti į darbe keliamą **hipotezę**, kad globalizacijos poveikio procese Lietuvos pasirinktas kelias į „Vakarų“ yra teisingas ir naudingas. T.y., siekiama parodyti, kad globalizacijos metu Lietuvos pasirinktas kelias eiti į „vakarų“ pasaulį ir ekonomiką yra teisingas.

Darbas susideda iš trijų dalių: pirmojoje aptariama globalizacijos teorinė pusė bei globalizacijos proceso padėtis ir dinamika pasauliniu mastu. Šioje dalyje aptariami globalizacijos, kaip proceso, teoriniai aspektai bei poveikio pasaulio ekonomikai tendencijos. Pirmojoje dalyje kaip tik ir bus aptarti du pirmieji darbo uždaviniai. Analizuojant globalizacijos teoriniu aspektus daugiausiai bus remiamasi Lietuvos ir užsienio autorių moksliniuose straipsniuose ir knygose išdėstytais tiesomis. Antrojoje dalyje aptariamas konkretus Lietuvos atvejis. Čia daugiausiai dėmesio skiriama statistinių duomenų analizei. Apžvelgiama Lietuvos ekonominė padėtis bei globalizacijos poveikis valstybės bei įmonių ekonomikai. Iškeltų uždavinių bei suformuluotos hipotezės pagrindimui, visa analizė bus atliekama remiantis naujausiais Lietuvos statistiniais duomenis. Pagrindinis dėmesys šioje analizėje bus teikiamas svarbiausioms globalizacijos nešėjoms - išsamiai aptariami globalizacijos poveikio Lietuvos ekonomikai 1990-2005 metais pagrindiniai rodikliai – tiesioginės užsienio investicijos, užsienio prekyba bei migracija).

Duomenų analizei naudojama daug vaizdinių priemonių: lentelių, paveikslų, tai leidžia detaliau ir vaizdžiau įsivaizduoti esamą situaciją ir padėtį. Trečioje dalyje apžvelgiama įmonių padėtis veikiant globalizacijos procesui. Šioje dalyje atliekamas užsienio kapitalo įmonių tyrimas, siekiant padoryti, kad globalizacijos procesas įmonėms atnešė naudą ir naujas galimybes. Pateiktas Lietuvos įmonių tyrimas, iliustruoja teorinius ir statistinius globalizacijos poveikio aspektus.

1. GLOBALIZACIJA IR JOS DIMENSIJOS: PASAULINĖS EKONOMIKOS VAROMOJI JĖGA

1.1. Globalizacijos samprata

Studijuojant literatūrą susiduriama su įvairiomis *globalizacijos* (globalisation – angl.) sampratos interpretacijomis. Nors šis terminas šiandien vartojamas kaip niekada dažnai ir plačiai, tačiau tikslaus, plačiai pripažinto globalizacijos apibrėžimo iki šiol nėra. Ekonominiu požiūriu labiausiai yra išskirtinas toks šios sąvokos apibrėžimas, kad globalizacija - tai laisvas kapitalo, prekių, paslaugų ir darbo jėgos judėjimas pasaulyje, kai kompanijoms yra sudaromos vienodos veikimo sąlygos įvairiose pasaulio šalyse. Globalizaciją galima laikyti tais erdvės ir laiko pokyčio procesais, kurie skatina žmonių veiklos sandaros transformaciją susiedami ir praplėsdami jų veiksmus už regionų ir kontinentų ribų. Globalizacija yra susijusi su daugybe įvairių tarptautinių susitarimų: prekybos, ekonominės plėtros, investavimo sąlygų, privatizacijos skatinimo, įvairių fondų ir nevyriausybinių organizacijų (Čičinskas, 2003).

Globalizacijos terminas vartojamas įvairiose bendravimo srityse – politikoje, versle, moksle, mene ir pan. Pastaruoju metu ypač suaktyvėjo globalizacijos vaidmuo ekonomikoje. Ekonominė globalizacija šiandien yra viena pagrindinių pasaulio vystymosi varomųjų jėgų, kuri skatina žmones tobulėti siekiant asmeninės naudos, nes bendraudami žmonės nori gauti tam tikrą dvasinę ar materialinę naudą. Materialioji nauda pastaruoju metu itin išsiplėtojusi. Todėl natūralu, kad žmonės pirmiausia siekia ekonominių tikslų.

Įvairioje mokslinėje literatūroje galima rasti daug globalizacijos sampratos interpretacijų (1 lentelė).

1 lentelė

Globalizacijos samprata įvairių autorių požiūriu

Autorius	Globalizacijos sampratos interpretavimas
Lietuvos žaliųjų judėjimas (2002)	Globalizacija - tai laisvas kapitalo, prekių, paslaugų ir darbo jėgos judėjimas pasaulyje, kai kompanijoms yra sudaromos vienodos veikimo sąlygos įvairiose pasaulio šalyse. Globalizacija yra lydima įvairių tarptautinių susitarimų: prekybos, ekonominės plėtros, investavimo sąlygų, privatizacijos skatinimo ir pan.
V.Pruskus (2003)	Globalizacija – tai procesas, kuris mokslo ir technikos pasiekimus skatina išplatinti visame pasaulyje. Šiuo požiūriu ją galima pavadinti savotiška ortodoksijos forma, kuri apima visas gyvenimo sritis. Neaplenkia ji ir ekonomikos bei kultūros, nors jos poveikis minėtoms sritims nevienodas.
Malcolm Waters (2002)	Globalizacija – socialinis procesas, kuriame išnyksta socialinių ir kultūrinių susitarimų suvaržymai ir pradedama bijoti, kad pasaulis darosi vis mažesnis ir vienesnis.

1 Lentelės tęsinys

Tarptautinis žodžių žodynas (2001,p.272)	Globalizacija – tai visą pasaulį apimančios rinkos skverbimasis į šalių gyvenimą, sukeltas stiprėjančios tarptautinės finansų rinkos, didėjančios pasaulinės prekybos, daugianacionalinių verslovių kūrimosi, telekomunikacijos naujovių.
Anthony Giddens (2003)	Globalizacija – pasaulini socialinių santykių intensyvėjimas, kurio metu tolimi kraštai pasidaro lengvai prieinami, o veiksmas kuris vyksta viename pasaulio krašte yra įtakojamas kitame pasaulio krašte esančių veiksmų.
Christian von Weizsacker (2002)	Globalizacija – tai pagrindinė konkurentiškumo tarptautinėje rinkoje skatinimo priemonė.
David Held ir kt. (2002,p.40)	Globalizacija – procesas (ar keletas procesų), apimantis socialinių santykių ir sandorių (vertinant pagal jų ekstensyvumą, intensyvumą, greitį ir įtaką) erdvinės sandoros transformaciją, sukuriantis transkontinentinius ar tarpregioninius veiklos, sąveikos ir galios panaudojimo srautus bei tinklus.
Johannes Varwick (2002)	Globalizacija – procesas, kurio metu suartėja visuomenės, o problemos tampa bendros.
Grzegorz W. Kolodko (2001,p.29)	Globalizacija – tai liberalizuotos ir integruotos pasaulinės prekių ir kapitalo rinkos kūrimo procesas bei naujos tarptautinės institucinės santvarkos formavimasis tikslu tarnauti gamybos, prekybos ir finansinių srautų viso pasaulio mastu vystymuisi.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Aukščiau išvardyti autoriai kalba apie tą pačią sampratą – globalizaciją – tačiau iš skirtingų pozicijų. Vieni labiau akcentuoja socialinį procesą, tuo tarpu kiti, pabrėžia ekonominio proceso svarbą. V.Prunskus pateikia visiškai kitokį požiūrį. Profesorius atkreipia dėmesį į mokslo ir technikos pažangą. Nes mokslo ir technologijų pažanga labai paspartino globalizacijos vystymosi procesą. Tuo tarpu Waters akcentuoja, kad globalizacija pirmiausiai yra socialinis procesas. Labiausiai tai galima pastebėti socialiniuose ir kultūriniuose supanašėjimuose, kada vyksta pasaulio mažėjimas ir suvienodėjimas. Varwick ir Giddens taip pat palaiko šią globalizacijos sampratą. Giddens dar išskiria reiškinių priklausomybę, t.y. jog viename krašte vykstantys reiškiniai įtakoja reiškinius, vykstančius kitame pasaulio krašte. Kolodko bei Held, Goldblatt ir kt., kalbėdami apie globalizacijos sampratą daugiausiai pabrėžia ekonomikos svarbą. Bet kuriuo atveju, globalizacija yra svarbiausias šių dienų pasaulinis procesas, kurio metu pasaulis tampa viena valstybe, o žmonės – kaimynais; kurio metu žmonės gali bendrauti su kitame Pasaulio krašte esančiu žmogumi, neišeidami iš savo gyvenamosios vietos.

Taigi, išsamiausias globalizacijos apibrėžimas turėtų skambėti sekančiai: globalizacija – tai procesas, apimantis socialinius, kultūrinius ir ekonominius visuomenės procesus, kuriems vykstant įmanomas laisvas kapitalo, prekių, paslaugų ir darbo jėgos judėjimas pasaulyje, kai visiems visuomenės dalyviams sudaromos vienodos veikimo sąlygos įvairiuose pasaulio vietose.

Globalizacija yra nevaldoma ir mažai reguliuojama, jos subjektai - didžiosios tarptautinės korporacijos, jos vienintelė varomoji jėga - ekonominis racionalumas ir pelningumas. Pagrindinis globalizacijos privalumas - jos teikiama ekonominė pažanga, pagrindinis trūkumas - stichiškumas ir nestabilumas, kuri patiria kiekviena valstybė (Čičinskas, 2003). Globalizacijos dimensijos (kultūrinė,

socialinė, ekonominė, politinė, aplinkos) yra tarpiai tarpusavyje susijusios, apimančios pagrindines valstybės sferas ir įtakojančios jos gyvavimą. Riba tarp atskirų dimensijų neįmanoma, jos veikia kartu. Dažniausiai skiriasi tik atskirų dimensijų įtakos svarba esamam reiškiniui ar problemai.

Šiandien globalizacija vaidina labai svarbų vaidmenį, tačiau jos sąvoka suvokiama labai skirtingai. Tradiciškai globalizacijos sąvoka ekonominiu požiūriu apima besiplečiantį tarptautinį išteklių ar gamybos veiksnių (darbo jėgos, kapitalo, prekių) judėjimą. Pagrindinės jėgos, paskatinusios globalizacijos atsiradimą: racionalizmas kaip dominuojantis žinių pagrindas; tam tikri kapitalizmo plėtotės pokyčiai; technologinės komunikacijos ir duomenų perdavimo inovacijos; reguliavimo priemonių formavimasis. Globalizacija plėtojosi skirtingomis stadijomis, kurios turi skirtingus bruožus. Pasaulis gyvena naujame amžiuje, kuriame pagrindiniai žaidėjai yra didelės korporacijos, finansinės grupės ir finansinis sektorius (Čerkovec, 2002, p.7). Globalizacija siekia ne užkariauti rinkas, bet sujungti turtą (kapitalą), protą ir technologinius pasiekimus, kad patenkintų pasaulinius poreikius. Globalizacija paprastai pasireiškia per tiesiogines užsienio investicijas (toliau TUI). Jei Lietuvos įmonės nori tapti globalinėmis žaidėjomis, joms reikia organizacinio pasitikėjimo, aiškios strategijos, aistros mokytis ir lyderystės, kad sujungtų visus šiuos veiksnius.

Globalizacija visų pirma gali būti suprantama kaip visų šiuolaikinio socialinio gyvenimo aspektų (nuo kultūrinio iki kriminalinio, nuo finansinio iki dvasinio) tarpusavio ryšio plėtotė, gilėjimas ir greitėjimas pasauliniu mastu. Tik vis dar yra nesutariama dėl pačios globalizacijos sąvokos, jos priežasčių ir struktūrinių jos pasekmių, jeigu tokios apilai egzistuoja. Todėl nagrinėjant diskusijas šia tema, galima išskirti tris pagrindines mokyklas: hiperglobalistų, skeptikų ir transformacionalistų. Kiekviena iš šių mokyklų globalizaciją supranta, vertina ir aiškina skirtingai. Tačiau, nežiūrint į tai, kad kiekviena kryptis (mokykla) turi savo ypatumų ir skirtumų, jos visos kartu atspindi bendrą argumentų ir sprendimų apie globalizaciją rinkinį pagal jų požiūrį į (Heldt; McGrew; Goldblatt; Perraton, 2002, p.26-27):

- koncepciją;
- varomąsias jėgas;
- socialines-ekonominės pasekmes;
- įtaką valstybės galiai ir valdymui;
- istorinę perspektyvą.

Kiekviena kryptis skirtingai vertina ir supranta globalizacijos esmę, todėl tų teiginių aptarimas leidžia giliau paanalizuoti globalizacijos proceso teorinius aspektus. Kaip antai, hiperglobalistams, šiuolaikinė globalizacija reiškia naują erą, kur visos tautos vis labiau paklūsta globalinei rinkai. Tuo

tarpu skeptikai įrodinėja priešingai – jie teigia, kad globalizacija iš esmės tėra tik mitas maskuojantis vis didėjančią tarptautinės ekonomikos segmentaciją į tris pagrindinius regioninius blokus, kur nacionalinės vyriausybės išlieka labai alingomis. O transformacionalistams šiuolaikinės globalizacijos pavyzdžiai yra suvokiami kaip neturintys istorinio precedento, nes valstybės ir visuomenės visame pasaulyje patiria didžiulius pokyčius besistengdamos prisitaikyti prie labiau tarpusavyje susieto, tačiau daug labiau neapibrėžto pasaulio.

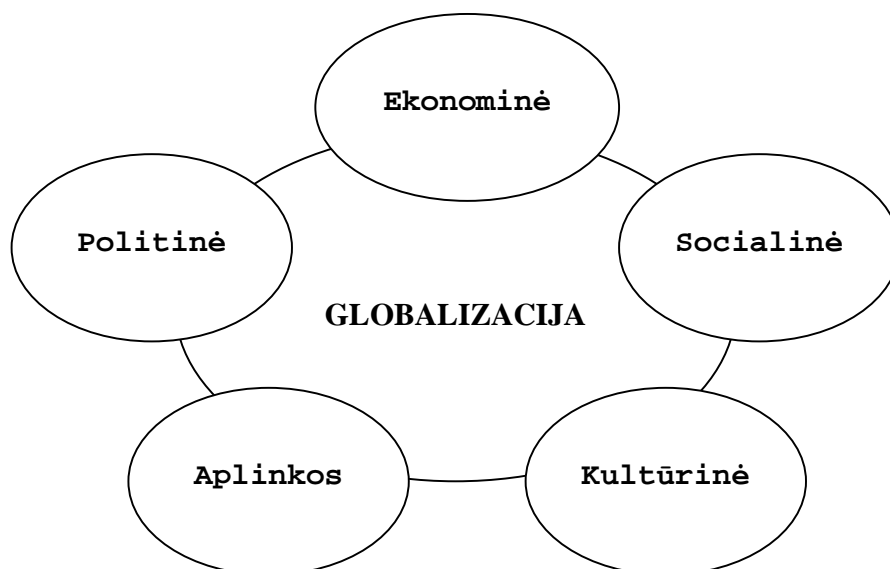
Hiperglobalistai mano, kad ekonomikos globalizacija, sukūrusi transnacionalinius gamybos, prekybos ir finansų tinklus „denacionalizuoja“ šalių ūkius. T.y. ekonomikos globalizacija sukuria naujas socialinės organizacijos formas, kurios išstumia ar galų gale išstums nacionalines valstybes kaip pagrindinius pasaulio visuomenės ekonominius ir politinius darinius. Globalizacija pirmiausia yra ekonominis reiškinys, ir integruota ekonomika jau egzistuoja šiandien, ir kad, globalaus kapitalo poreikiai primeta neliberalią ekonomiką visoms valstybėms, nes politika nebėra tik „galimybių menas“, o labiau „protingos ekonominės vadybos“ praktika. Auganti globali ekonomika, globalios valdžios institucijų atsiradimas, globalus kultūrų plitimas ir hibridizacija interpretuojami kaip akivaizdūs visai naujos pasaulio tvarkos įrodymai, tvarkos, kuri pranašauja nacionalinės valstybės pabaigą (Heldt; McGrew; Goldblatt; Perraton, 2002, p.28-29)

Skeptikai mano, kad istorinis akivaizdumas patvirtina tik sustiprėjusią internacionalizaciją, t.y. dažniausiai būtent nacionalinių ūkių sąveiką, o ne globalizaciją, kurią skeptikai supranta kaip būtina puikiai integruotą pasaulinę ekonomiką. Teigdami, kad globalizacija yra mitas, skeptikai remiasi grynai ekonomine globalizacijos koncepcija ir prilygina ją pirmiausia visiškai integruotai globalinei rinkai. Visa tai, kas vyksta dabar, skeptikams įrodo, kad ekonominė veikla patiria regionalizacijos poveikį, nes pasaulio ekonomika plėtojasi kaip trys finansiniai ir prekybiniai blokai, t.y. Europos, Azijos Ramiojo vandenyno ir Šiaurės Amerikos. Iš esmės skeptikai teigia, kad internacionalizacija iš pagrindų ar net reikšmingai restruktūrizuoja globalius ekonominius santykius. Šiuo požiūriu skeptikai pripažįsta pasaulio ekonomikoje giliai įsišaknijusias nelygybės ir hierarchijos modelius, kurių struktūra senai besikeitė. Aplamai skeptikai užginčija visus pagrindinius hiperglobalistų teiginius ir nurodo, kad dvidešimtojo amžiaus pradžioje pasaulio ekonominės tarpusavio priklausomybės lygis ir geografiniai mastai buvo palyginti didesni.

Heldt, McGrew ir kiti autoriai savo knygoje „Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra“ išskiria tokius transformacionalistams būdingus bruožus. Pirmiausia, transformacionalistai teigia, kad globalizacija – tai sparčių socialinių, politinių ir ekonominių pokyčių, suteikiančių naują pavidalą šiuolaikinėms visuomenėms ir pasaulio tvarkai, pagrindinė varomoji jėga. Šio požiūriu šalininkai teigia, kad šiuolaikinės globalizacijos procesai neturi istorinio precedento, nes viso pasaulio

vyriausybės ir visuomenės privalo prisitaikyti prie pasaulio, kuriame jau nėra aiškių ribų tarp tarptautinių ir vietinių, išorinių ir vidinių reikalų. Jei lyginti su skeptikų ir hiperglobalistų požiūriais, tai akivaizdžiai matytusi, kad transformacionalistai nieko nekalba apie būsimąją globalizacijos trajektoriją, nesistengia įvertinti kažkokio vienintelio, fiksuoto idealaus dabarties „globalizuoto pasaulio“, ar tai būtų globali rinka, ar globali civilizacija. Transformacionalistams globalizacija yra ilgalaikis prieštaringas istorinis procesas, kupinas prieštaravimų, kurį veikia konjunktūriniai faktoriai. Transformacionalistams svarbiausias yra įsitikinimas, kad šiuolaikinė globalizacija iš naujo formuoja ar „rekonstruoja“ nacionalinių vyriausybių galią, funkcijas ir autoritetą. Nors ir neabejodami, kad valstybės vis dar išsaugojo pagrindines juridines „realios valdžios viskam, kas vyksta jų teritorijose“, prerogatyvas, transformacionalistai teigia, kad dabar daugiau ar mažiau susiduriama su besiplečiančia tarptautinių valdžios institucijų jurisdikcija ir tarptautinių įstatymų apribojimais ir įpareigojimais.

Įvairūs autoriai skirtingai apibrėžia globalizacijos sampratą, tačiau visi pateikia panašią nuomonę apie globalizacijos dimensijas. Išskiriamos penkios globalizacijos dimensijos: kultūrinė, socialinė, ekonominė, politinė ir aplinkos (Globalizacijos dimensijos yra pateiktos 1 paveiksle). Visos jos yra tarpiai tarpusavyje susijusios, apimančios pagrindines valstybės sferas ir įtakojančios jos gyvavimą. Todėl sunku būtų pateikti pavyzdį, kuriame rastume tik vienos dimensijos reikšmę. Riba tarp atskirų dimensijų neįmanoma, jos veikia kartu. Dažniausiai skiriasi tik atskirų dimensijų įtakos svarba esamam reiškiniui ar problemai.

Šaltinis: sukurta autoriaus

1 pav. Globalizacijos dimensijos

Informacijos apie kiekvieną dimensiją nesunkiai galima rasti visuomeninėse informavimo priemonėse, tačiau ekonominė dimensija visados atsidurs pirmuose puslapiuose (staigus prekybos ar TUI augimas, finansinių rinkų globalizacija, transnacionaliniai produktai ir organizacijos, konkurencija tarp valstybių bei nacionalinės ekonomikos integracija į tarptautinę rinkos ekonomiką). Ekonominė pažanga labiausiai veikia visuomenę. Gerėjant ekonomikai, didėja visuomenės poreikiai bei perkamoji galia. Tai skatina kitų dimensijų veikimą. Spartėja bendradarbiavimas su kitomis valstybėmis; turtingos įmonės gali sau leisti greitas susiekimo ir bendravimo priemones bei pelningą veiklą su tolimomis šalimis. Taip pat įvairių organizacijų pagalba yra padedama trečiojo pasaulio šalims bei nelaimių ištiktoms tautoms.

Pastaruoju metu ypač paaštrėjo aplinkos dimensijos reikšmė. Bendros klimato atšilimo, ozono skylės didėjimo, miškų kirtimo, išteklių mažėjimo problemos geriausiai apibūdina globalizacijos reikšmę. Įvairios tarptautinės organizacijos ir fondai aktyviai kovoja su šiomis problemomis globaliniu mastu. Nepaisant to, egzistuoja ir regioninės bei vietinės aplinkosauginės problemos, net jei jos ir turi globalinį pobūdį ir pasauliniu mastu tampa globalinėmis problemomis (upių užterštumas ir pan.) (UNESCO mokymų bazė, 2004).

Pasak Hanson, Honohan ir kt. (2003), socialinės dimensijos reikšmė taip pat akivaizdi - pasaulis tapo „vienu dideliu kaimu“. Naujos komunikavimo priemonės suartina ir suvienodina skirtingų kultūrų žmones, leidžia bendrauti per didelį atstumą. Tai paliečia visas socialines grupes, tokias kaip šeima, bendruomenė ir pan. Tačiau tradiciniai komunikavimo būdai nėra atstumiami, nes žmonės labiau linkę bendrauti tiesiogiai „akis į akį“. Atsiranda vis daugiau galimybių naudotis ne tik materialinėmis prekėmis ir paslaugomis, pažymėtomis visuotinio ženklu (pvz. džinsai, gėrimai ir kt.), bet ir kultūrinėmis vertybėmis (pasaulyje susilaukusiais pripažinimo kino filmais, literatūros kūriniams ir t. t.). Savo ruožtu tai turi įtakos, viena vertus, pačios ekonomikos funkcionavimo ir individų ekonominio elgesio, kita vertus – kultūrinio elgesio ir kultūros vaidmens visuomenės gyvenime (kultūrinių vertybių priimtumo) supratimo kaitai apskritai. Todėl kultūrinė dimensija taip vaidina svarbų vaidmenį tiek gerąją prasme, tiek ir neigiamu aspektu, nes vyksta skirtingų kultūrų supanašėjimas.

Politinė dimensija taip pat labai svarbi, nes kaip tik jos pagalba ir yra tvarkomos visos kylančios globalinės problemos. Globalizacija bei tarptautinės rinkos įtaka mažina vietinės politikos reikšmę ir vis labiau skatina tarptautinės politikos vystymąsi. Daugelį problemų šiandien galima išspręsti tik globaliniame ir tarptautiniame lygmenyje. Atsiranda vis naujos politikos formos bei organizacijos. ES šiuo atveju yra kaip labai perspektyvus globalinės politikos pavyzdys. Tačiau valstybės vykdoma politika turi būti stabili ir atitinkanti tam tikrų organizacijų reikalavimus.

1.2. Istorinė globalizacijos raida ir šalių integracija

Vykstančią globalizaciją daugelis autorių apibrėžia, kaip liberalizuotos ir integruotos pasaulio ekonominės sistemos atsiradimą. Tačiau pastebima ir daugiau tokių procesų pasaulio istorijoje. Todėl jei terminą „globalizacija“ suprastume istoriškai, tai galima prieiti išvadą, kad globalizacijos procesai jau vyko ir praityje. Daug kas galėtų turbūt pasakyti, kad globalizacija prasidėjo jau prieš kelis tūkstantmečius – kartu su pinigų ir prekybos atsiradimu tuometinio finikiečių pasaulio mastu. Palaipsniui vykstanti mainų tarp Viduržemio jūros regionų ekspansija buvo pirmas pakaitalas to, kas turėjo išsipildyti jau visai kitu mastu mūsų laikais (Gersbach, 2002, p.15).

Globalizacijos pradžia galima laikyti žmonijos atsiradimo laikotarpį, nuo tada kai žmogus pradėjo kalbėti bei keliauti. Globalizacijos procesas vyko per visus civilizacijos amžius, tik skirtingu lygiu, nes prekybiniai-piniginiai santykiai vystėsi be perstojo ne tik gilyn, bet ir platyn. Nuo to laiko, kai žmogus išėjo iš savo urvo, o po to iš kaimo – tam, kad galutinai, niekur neišeinant iš savo firmos, būti visą laiką rinkoje – erdvė, kurioje pulsavo ekonominis gyvenimas vis plėtėjo (Kolodko, 2001, p.36). Tuo pačiu buvo perduodama ir perimama ir kita informacija (žinios, įgūdžiai, kultūra ir t.t.).

Tačiau pagrindiniu atspirties tašku galima laikyti įvairių bendravimo technologijų suklestėjimu, pradedant paštu ir baigiant internetu ar telefonu. Iš esmės globalizacija prasidėjo 1960 metais, paplitus technologijai ir komunikacijos tinklams, todėl globalizacija nėra labai naujas reiškinys. Apžvelgiant globalizacijos raidą Miškinis (2002) išskiria ir aptaria du globalizacijos periodus: pirmą ir antrą globalizacijos bangas. Itin didelę ekonomikos integraciją per prekių, kapitalo ir žmonių judėjimą pasaulis buvo pasiekęs XIX amžiaus pabaigoje XX amžiaus pradžioje. Tuometinį užsienio prekybos liberalizavimo lygį vargu, ar greitai pavyks pasiekti. Per trisdešimt metų iki 1914 m. Užsienio prekybos ir bendro vidaus produkto (toliau BVP) santykis padvigubėjo. Globalizacijos mastą vertinant santykinio kapitalo judėjimo lygiu, lyginant kapitalo eksportą ir importą su nacionaliniu turtu, buvęs XX amžiaus pradžioje globalizacijos lygis dar ir šiandien yra nepasiektas. Darbo jėgos mobilumas tuo metu taip pat buvo pasiekęs iki šiol nepakartotą lygį. Tiesa, verta pažymėti, kad technologijų srityje dabar pasiekti žymiai didesni laimėjimai ir pažengta kur kas toliau. Tačiau ir pirmosios globalizacijos metu taip pat gausu revoliucinių laimėjimų, be to technologijų kaitą yra labai sunku palyginti.

Antroji globalizacijos banga pasireiškė praėjusio šimtmečio pabaigoje, jos pagrindinis veiksnys buvo ir yra spartus užsienio prekybos augimas. Per paskutinius dvidešimt XX amžiaus metų pasaulinės prekybos apimtys didėjo du kartus greičiau nei pasaulinė gamyba (atitinkamai 6,9 proc. ir 3,3 proc. per metus) (Miškinis, 2002, p.107-108). Sparčiau nei eksportas augo TUI srautai – 16,9 proc.per metus. Keitėsi ne tik prekybos apimtys, bet ir struktūra. Prieš šimtą metų prekyboje vyravo žaliavos ir žemės

ūkio produkcija, o dabar daugiau kaip 80 proc. užsienio prekybos sudaro pramonės gaminiai ir tik 20 proc. pirminiai produktai. Ypač sparčiai prekyboje didėja našių technologijų gaminių dalis (kontoros ir ryšių įrengimai). Kita antrosios globalizacijos bangos ypatybė yra spartus užsienio aktyvų pasaulio BVP didėjimas. 1870 metais jie sudarė tik 6,9 proc., 1900 metais – 18,6 proc. Tarpukario laikotarpiu vyravusiame protekcionistiniame laikotarpyje – 4,9 proc., o per pokario penkiasdešimt metų išaugo iki 57 proc. Taigi buvo pasiektas toks globalizacijos mastas, kai užsienio aktyvai viršijo nacionalinius aktyvus.

Per šias dvi bangas keitėsi ir tarptautinės prekybos varomosios jėgos bei šalių lyginamieji pranašumai. Pirmosios ekonomikos globalizavimo bangos varomoji jėga buvo garas ir tekstilė, o dabartinės – informacinės technologijos. Anksčiau šalies lyginamasis pranašumas buvo apsirūpinimas gamtos ištekliais bei kapitalu ir darbo jėga, o dabar šie veiksniai neteko turėtos reikšmės. Dabar lyginamieji šalies pranašumai priklauso nuo tinkamos šalies ekonominės politikos. Naujųjų industrinių šalių pavyzdys rodo, kad tokia politika turėtų skatinti išsimokslinimo lygio kėlimą, naujų medžiagų bei technologijų kūrimą ir diegimą. Darbo jėgos kvalifikacija ir išplėtotą infrastruktūrą tampa pagrindiniais ekonomikos plėtros veiksniais (Miškinis, 2002, p.108).

Kalbant apie globalizacijos dinamiką galima išskirti tris faktorius (Kolodko, 2001, p.43), nuo kurių priklauso globalizacijos pagreitis:

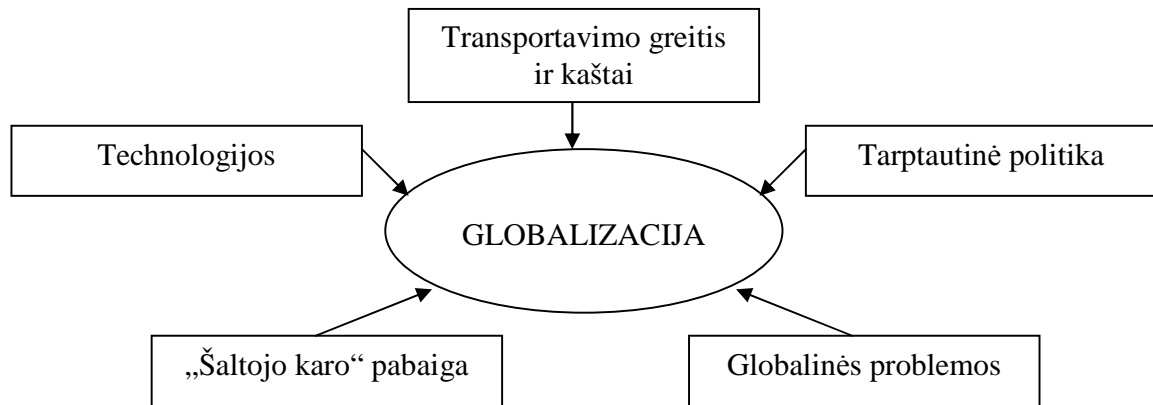
1. techninis progreso pobūdis;
2. politinių santykių branda;
3. teorinių žinių ir praktinių ekonominių įgūdžių lygis.

Ypatingas šių faktorių susipynimas gali suteikti globalizacijai itin didelį pagreitį, ir atvirkščiai, kai kurio iš šių faktorių stoka gali duoti pusėtinus ar net ydingus, o kartais ir neigiamus rezultatus (pavyzdžiui. Karus ir ekonominius embargus). Pastaruoju metu šie elementai susipina ir vienas kitą sustiprina itin pozityviai.

Globalizacija palietė ir Vidurio bei Rytų Europą (toliau VRE), tame tarp ir Lietuvos valstybę. Nors šiose šalyse globalizacijos procesas turi savų ypatumų: pirma, globalizacija šiame regione prasidėjo nuo 1990 metų, šalims atkūrus nepriklausomybes ir išsivadavus iš socialistinių šalių ekonominės sistemos. Antra, ekonomikos globalizavimas šiose šalyse vyko kartu su ekonominės sistemos transformavimu į rinkos ekonomiką ir patirta su tuo susijusių sunkumų. Taigi globalizacijos tempas priklausė ir nuo ekonominių reformų masto spartos. Trečia, VRE šalių ekonomika integravosi daugiausiai į Europos Sąjungą (toliau ES): Estijos, Vengrijos eksportas į ES virš 75 proc. bendro eksporto (Lietuvos 48 Proc.) (Nowak, Steagall, 2002).

2 paveiksle pateiktos globalizacijos proceso priežastys, kurios paspartino globalizacijos vystymąsi XX a. antroje pusėje.

Šaltinis: sukurta autoriaus

2 pav. Globalizacijos proceso priežastys

Šalių atsivėrimą rinkai ir kartu jos globalizavimo mastą parodo šalies importo ir eksporto bei BVP santykis. 2001 metais Lietuvos sudaroma pasaulio prekybos dalis siekė 0,061 proc., tačiau integracija atsiliko nuo VRE lyderių. Eksporto ir importo struktūra taip pat parodo šalies ekonomikos integravimosi į pasaulinę ekonomiką lygį. Kuo didesnę eksporto ir importo lyginamąją dalį sudaro tarpiniai produktai, tuo šalis labiau integruota. Tačiau, atkreipiamas dėmesys, kad VRE šalių ekonominės integracijos kokybė galėtų būtų geresnė. Dabartiniu metu didesnę šių šalių eksporto dalį sudaro vidutinių ir žemų technologijų gaminiai, o užsienio investicijos yra orientuotos į įmones, kurios aptarnauja šalių vidaus rinkos, o ne į tas, kurios savo veikla sieja su eksportu į užsienio rinkas. Tolesnę VRE integraciją stabdo nedidelis darbo našumas, siekiantis tik apie trečdalį industrinių valstybių lygio, kelis kartus mažesnės išlaidos mokslo tiriamiesiems ir projektavimo darbams (Miškinis, 2002, p.109).

Pasaulio ekonominė integracija plačiai naudojama pagerinti išteklių pasiskirstymą, gyvenimo standartus, skatinti technologijų perkėlimą. Tačiau kartu ekonominė integracija dažnai kaltinama dėl augančių prekybos balansų pusiausvyros sutrikimų, didėjančio finansų rinkos nepastovumo ir mažėjančio krašto vidaus makroekonominės aplinkos efektyvumo (Povilaitis, 2002, p.93).

Kalbant apie šalių integraciją, galima išskirti tris pagrindinius globalizacijos veiksnius (Barry, Bafter, Dunphy, 2004, p. 74-75):

(1) tai tarptautinės konkurencijos kokybinio pobūdžio kitimas ir apimties augimas — naujausios technologijos leidžia konkuruoti tose srityse, kur anksčiau valstybių ar regionų ribose buvo galima išlaikyti monopolijas;

(2) inovacijų kaupimasis, keičiantis prekių gamybą paslaugų kūrimu, o tradicinėms įmonėms suteikiantis lankstumo (kitaip negu pirmajai sąlygai, antrajai, kad ji padarytų realų poveikį valstybės ekonomikai, būtinas tam tikras valstybės (de)reguliacinis pagrindas);

(3) strateginiai aljansai ir transnacionalizacija, leidžianti apjungti galimybę plėsti gamybą į įvairius geografinius regionus su lankstumu bei specifinių žinių pritaikymu. Per pastaruosius 20 metų sparčiausiai augo tos valstybės, kurios sugebėjo generuoti naujų pramonės šakų eksportą — į eksportą orientuotos ekonomikos augo sparčiau negu tos, kurios mėgino apsaugoti vidaus rinkas aukštais prekybos barjeriais. Kita vertus, naujasis tarptautinis darbo pasidalijimas nebūtinai reiškia kurios nors pusės pralaimėjimą (nors nauda nebūtinai vienoda ar simetriška): pažangiausios valstybės globalizuotoje ekonomikoje gali naudotis didesnėmis rinkomis inovaciniams produktams, o besivystančios šalys — dalyvauti pasaulinėje gamyboje per transnacionalines korporacijas ir naudotis inovacijų rezultatais.

1.3. Pasaulio ekonomikos globalizavimas

R.A.Grižas (2000) išskiria, kad pastaroji ekonominė globalizacija yra kelių krypčių:

- 1) Globalinių transnacionalinių korporacijų (tarptautinių bendrovių) atsiradimas;
- 2) Ekonomikos regionalizacija;
- 3) Pasaulio prekybos plėtra;
- 4) Konvergencijos tendencijos;
- 5) Finansinė globalizacija.

Pagrindiniai ekonomikos globalizavimo subjektai yra tarptautinės bendrovės (TB), kurios sukuria apie ketvirtadalį visos globalios gamybos apimties, ir ši dalis nuolat didėja. TB vaidmuo buvo ryškus ir per pirmąją globalizacijos bangą, tačiau pastaruoju metu jų vaidmuo tapo visiškai kitoks. Pirma, anksčiau TB veiklos sritis buvo dvišalė prekyba žaliavomis, maisto produktais ar pramonės gaminiais, dabar dėl jų veiklos atsirado daugiašalė prekyba. TB sukūrė plačius tinklus ir tiekimo grandines, prekyba kuriose sudaro didelę tarptautinės prekybos dalį. Ženkli prekybos dalis yra tik prekių judėjimas TB viduje, vadinasi keičiasi tik šalis, o savininkas – ne. Priėjimas prie pasaulinių rinkų tampa priėjimu prie TB paskirstymo grandinių. Antra, TB atlieka didžiąją dalį pasaulio TUI, taip pat eksporto iš besivystančių ir pereinamosios ekonomikos šalių. Todėl šalių augimas daug priklauso nuo sugebėjimo pritraukti TB investicijas, vadinasi reikia sukurti palankią investicijoms aplinką. Trečia, didelė dalis šiuolaikinių technologijų gaminių eksporto iš besivystančių ir pereinamosios

ekonomikos šalių yra pagaminta arba bent jau sukurta TB, nes tik jos pajėgios skirti didžiules lėšas mokslo ir projektavimo darbams.

Pirmajam ekonomikos globalizavimo etapui buvo būdingas gatavų prekių ir pinigų judėjimas tarp šalių, šiuolaikiniam ekonomikos globalizavimui – gamybos komponentų ir kapitalo judėjimas. Technologijų kaita, prekybos ir kapitalo judėjimo liberalizavimas sudarė galimybę plačiau pasireikšti TB, kaip jų veiklos rezultatas susiformavo globalios gamybos sistemos. Šiuolaikinė gamybos specializacija atvėrė galimybes ir smulkioms įmonėms dalyvauti gaminant šiuolaikinius gaminius, jeigu jos gali užtikrinti gaminių kokybę bei tiksliai vykdyti tiekimo terminus.

Paplito tokie reiškiniai, kaip prekyba šakos viduje ar net prekyba gaminio viduje (importuojamos žaliavos, o eksportuojamas gatavas gaminy). Tokia prekyba sudaro net trečdalį visos pasaulinės gamybos. Prekybos liberalizavimas, naujos technologijos ir kapitalo mobilumas leido gamybą perkelti iš vienos šalies į kitą. Ypač dažnai darbu imli gamyba yra perkeliama iš industrinių šalių į besivystančias šalis. Naujų ryšių technologijos padeda užtikrinti tokių TB valdymą (Miškinis, 2002, p.110). Tarptautinė prekyba - TB gamyba už jų buvimo šalies ribų viršijo pasaulinės prekybos apimtį, ir realiai nuo to laiko didele ir vis augančią pasaulinės prekybos dalimi tapo prekyba įmonės viduje, mainai tarp jos pačios TB filialų, išsikūrusių skirtingose šalyse. Atsiranda jau ir tokių TB, kurios savo mastu ir galybe nurungia valstybes. Tokia plėtra pagrįstai stiprina globalizmo kritikų baimes, kad viena ar kita pelno siekianti TB, tapusi galingesnė net už atskiro žemyno ar keliolikos valstybių finansines bei politines pajėgas, įgyja galimybę tvarkyti valstybių likimus (Povilaitis, 2002, p.96). Be to, yra rizika, kad ateityje, kelios TB susijungusios galės valdyti didžiausius pinigus ir lemti pasaulio politiką.

Su globalizavimu glaudžiai susijęs pasaulinės ekonomikos regionalizavimas. Įvairių ekonominių ir politinių blokų kūrimasis skatina valstybes siekti pelno bei stabilumo. Ekonomikos globalizavimo siekis yra pelnas, o regionalizmo tikslai yra ir ekonominiai, ir politiniai, susiję su valstybių makroekonominė raida. Jis vyksta daugiausiai tarp valstybių kaimynių jų vyriausybių iniciatyva. Ekonomikos regionalizavimo pagrindinis bruožas yra įvairaus integracijos lygio tarpvalstybinių prekybos blokų kūrimasis.

Įkuriant prekybos bloką gaunamas vadinamasis prekybos sukūrimo efektas, kuris paspartina prekybą tarp blokų narių, kartu ir jų ekonominį augimą. Tačiau prekybos preferencijos dažnai lemia, kad nedidelių kainų importą iš šalių už prekybos bloko ribų pakeičia brangesnis importas iš kitų bloko ribų (vadinamasis prekybos perorientavimo efektas). Kuriant laisvosios prekybos zoną tarp asimetrinių valstybių, išsivysčiusi valstybė iš laisvosios prekybos laimi daugiau nei mažiau išsivysčiusi. Tokiu atveju, santykinai atsilikusi valstybė priversta brangiai importuoti iš labiau išsivysčiusių šalių.

Norėdama išvengti tokio efekto ir siekdama subalansuoti savo užsienio prekybą mažiau išsivysčiusi valstybė, liberalizuodama savo prekybos režimą, turėtų mažinti savo valiutos kursą ir taip remti eksportą (Hanson, Hanohan, Majnoni, 2003, p.229).

Praėjusio šimtmečio paskutinis dešimtmetis pasižymėjo ypač sparčiu regioninių prekybos blokų kūrimo tempu. Iki 2002 kovo mėn. PPO buvo ratifikuota apie 250 regioninių prekybos blokų sukūrimu. Net 197 blokai turi laisvosios prekybos zonos arba muitų sąjungos statusą (The World Bank, 2003). Verta paminėti, kad PPO susikūrimas tik paskatino naujų regioninių blokų kūrimą. Tai įvyko priešingai PPO politikai, kuri remia visuotinį prekybos liberalizavimą, o regioninių blokų kūrimas yra tik taisyklės išimtis.

Prekybos liberalizavimas per laisvosios prekybos sutartis ypač palietė prekybą pramoninėmis prekėmis, o prekyba maisto ir žemės ūkio produktais į šias sutartis dažniausia neįtraukiama. Daugiausiai regioninių blokų yra Europoje, jų dalyvės yra ES, EFTA šalys ir buvusios socialistinės valstybės. Pastaruoju metu suintensyvėjo regioninių prekybos blokų kūrimas ir kituose žemynuose. Amerikoje susikūrė NAFTA, MERCOSUR, planuojama sukurti FTAA (Amerikos laisvosios prekybos zona). Devynios Šiaurės Afrikos ir Viduriniųjų Rytų valstybės derasi su ES ir tikisi iki 2010 metų sukurti laisvosios prekybos zoną, arabų šalys planuoja įkurti laisvosios prekybos zoną iki 2007 metų. Azijos ir Ramiojo vandenyno šalys iki 2020 metų APEC laisvosios prekybos zoną. Didžiausia problema yra ta, kad dažnai viena valstybė yra kelių prekybos blokų, kur skirtingos taisyklės, narė, su daugeliu valstybių ji taiko skirtingus prekybos režimus, o tai netgi apsunkina prekybą (Miškinis, 2002, p.110).

Pagrindinės ekonomikos globalizavimo varomosios jėgos yra prekybos ir kapitalo judėjimo liberalizavimas. Liberalus prekybos režimas neiškraipo pasaulinių kainų, todėl šalis gali geriau pasinaudoti savo lyginamaisiais pranašumais. Atviras prekybos ir investicijų režimas spartina integracija į pasaulinę rinką, iš kur į šalį patenka modernios technologijos-svarbus darbo produktyvumo didinimo veiksnys-bei paspartina ekonomikos augimą ir gyvenimo lygio kilimą. Nes eksporto pajamos leidžia padidinti investicijas ir importuoti šiuolaikines technologijas ir taip padidinti gamybos produktyvumą. Pasaulyje yra daug šalių, išpūdingą ekonomikos augimą pasiekusių prekybos dėka, tačiau nėra šalių, kurios būtų plėtojusios ekonomiką neplėtodamos eksporto. Taigi eksportas yra ekonominio augimo ir socialinės plėtros šaltinis.

Padidėjus pasaulinės prekybos mastui, padidėjo ir paskirų šalių ir net valstybių augimo priklausomybė nuo ciklinio pasaulinių kainų svyravimo. Dėl krintančių kainų ypač kenčia pirminių produktų ir darbui imlių gaminių eksportuotojai. Nėra palanki pasaulinė konjunktūra ir eksportuojant

žemų technologijų gaminius, kurių pasaulio eksporto augimas yra gerokai lėtesnis nei aukštų technologijų gaminių (Miškinis, 2002, p.111).

Šaliai integruojantis į globalią ekonomiką itin didelį vaidmenį turi valstybės vaidmuo. Daugelis valstybių yra priėmusios įvairias ir ypač horizontalias šakinės politikos programas, turinčias sustiprinti ūkio integravimosi galimybes. Tik nedaugelis valstybių pasaulyje vykdo grynai liberalią politiką, kuri VRE kartais laikoma vienintele alternatyva. Prie šakinės politikos priemonių būtų galima priskirti importo apsaugos priemones (subsidijas, tarifinius ir netarifinius importo apribojimus, mokesčių nuolaidas), eksporto rėmimo priemones (mokesčių lengvatos investicijoms, spartesnė amortizacija, valstybinis mokslo tiriamųjų darbų finansavimas), įvairias adaptacines priemones (demonopolizamas, dereguliavimas, užimtumo programos). Daugelio besivystančių šalių praktika rodo, kad sunku tikėtis, jog nematoma rinkos ranka viską subalansuos. Analizuojant pereinamojo laikotarpio valstybių vystymosi raidą, galima padaryti tokias išvadas (Miškinis, 2002, p.113): Pirma, prekybos liberalizavimas pereinamosios ekonomikos šalyse sumažino vietos įmonių gamybos apimtis. Jos dažniausiai gamina žemos kokybės gaminius, kuriems yra sunku konkuruoti tiek užsienio, tiek mažai apsaugotose vidaus rinkose. Antra, nėra optimali nei laisvoji prekyba, nei subsidijų atsisakymas. Todėl, siekiant aukštesnių socialinių tikslų, yra būtinas valstybės kišimasis į prekybą. Trečia, egzistuoja loginis pagrindas atsirandančių šakų apsaugai, siekiant, kad valstybės socialiai optimali prekybos ir šakinė politika padėtų sumažinti žemos kokybės gaminių gamybą vietos įmonėse. Kadangi gaminant aukštesnės kokybės gaminius gaunamas didesnis pelnas, tokia politika užtikrintų ir didesnę socialinę efektą. Be abejo, ir be valstybės kišimosi tarifais ir subsidijomis galima pasiekti tą patį efektą, tačiau tokia politika lems ilgesnį ir skausmingesnį procesą.

Prekybos liberalizavimas nėra pakankama sąlyga stiprinti šalies įmonių dalyvavimą globalizuojant pasaulio ekonomiką. Tam būtina sudaryti ir kuo palankesnes sąlygas plėsti šalies eksportą. Todėl tokiu atveju svarbu su prekyba susijusių vidaus institucijų stiprinimas, TUI skatinimas, eksportui palankaus valiutos kurso palaikymas, eksporto rėmimo programų kūrimas ir t.t. Taip pat svarbus globalizacijos veiksnys yra užsienio kapitalas, kurio judėjimas pastaruoju metu gerokai suintensyvėjo dėl naujų pinigų pervedimo technologijų atsiradimo, kapitalo masės didėjimo, kapitalo judėjimo liberalizavimo ir valiutos keitimo apribojimų panaikinimo (Barry, Baxter, Dunphy, 2004).

Kapitalo judėjimą į pereinamosios ekonomikos šalis paspartino privatizavimas (TUI) ir valstybės vertybinių popierių rinkų plėtra (portfelinės investicijos). Pastaruoju metu be suintensyvėjusių TUI, vis didesnę įtaką daro ir minėtos portfelinės investicijos. Globalių finansinio kapitalų rinkų susiformavimas sudarė galimybę instituciniams investuotojams iš industrinių šalių prieiti prie besivystančių bei VRE šalių kapitalo rinkų, o pastarosioms - pritraukti trūkstamą kapitalą.

Valstybei yra naudingiausia, kai užsienio kapitalas ateina į šakas, kuriose sukuriama daugiausia pridėtinės vertės, tačiau dažnai silpna intelektinės nuosavybės apsauga atbaido užsienio investuotojus nuo investicijų į aukštų technologijų šakas bei nuo licenzijų pardavimo šiuolaikinėmis technologijomis. Prasta intelektinės nuosavybės apsauga neapsaugo nuo šiuolaikinių gaminių imitavimo ir skatina investicijas tik į paskirstymo sektorių, o ne gamybą. Esant nepakankamai intelektinės nuosavybės apsaugai (tiek įstatyminei, tiek faktinei) vengiama investuoti tokias pramonės šakas: vaistų ir kosmetikos, chemijos, mašinų ir įrengimų, elektros įrengimų (Miškinis, 2002, p.112).

Svarbu ir tai, kad ne viso TUI priimančiai valstybei yra vienodai naudingos. Kuo užsienio kapitalo įmonė yra labiau integruojama į vietos rinką, tuo ekonominė ir socialinė nauda didesnė. Nauda nėra didelė, jei užsienio įmonė veikia kaip anklavas, kai visos žaliavos ir įrengimai yra importuojami, o visa produkcija eksportuojama (Nowak, Steagall, 2002). Teigiama, kad TUI padeda pritraukti naujas technologijas, tačiau kai kurios valstybės, eksportuojančios daug aukštų technologijų gaminių, anaipol netapo aukštų technologijų šalimis. Tiesiog dėl globalizavimo įtakos TB perkėlė darbo imlias nekvalifikuoto darbo surinkimo operacijas į besivystančias šalis. Siekiant išlaikyti tokias investicijas ilgesnį laiką būtina užtikrinti spartų darbo našumo didėjimą, tačiau tai susiję su investicijomis ir darbo jėgos mokymu, o TB dažnai labiau apsimoka perkelti gamybą į pigesnę šalį, nei įsigyti našesnes technologijas. Trumpu laikotarpiu liberalizavimas gali turėti neigiamų socialinių padarinių, kurie priklauso nuo kai kurių gyventojų pajamų šaltinių, liberalizavimo poveikio kainoms tų prekių ir paslaugų, kurias vartoja gyventojai, turintys mažiausias pajamas (Miškinis, 2002, p.112).

1.4. Globalizacijos poveikis valstybei ir jos ekonomikai

Globalizacija yra sienų griūvimas tarp įvairių šalių, vyriausybių, ekonomikų ir visuomenių (ESSA konferencija, 2003). Kitaip sakant, tai yra lyg ir vienos didelės valstybės susidarymas. Nes atstumai tampa mažesni, informacija pasiekama per trumpą laiką ir nesusiduriama su jokiais problemomis. Dėka globalizacijos proceso pasaulis tapo labai „mažas“. Globalizacijos dimensijos veikia skirtingas šalies sferas, bet visumoje gaunamas sinerginis efektas yra labai didelis. Tarptautinės kompanijos veikia daugelyje pasaulio valstybių ir dėka technologijos ir komunikacijų progreso jas įmanoma valdyti. Globalizacija skatina šalių ekonominę pažangą, prekybos plėtra ir konkurenciją, o tuo pačiu skatinama ir technologinė bei inovacinė pažanga.

G.W.Kolodko (2001) apibūdino globalizaciją, kad tai ne tik vieningos kapitalistinio tipo rinkos sukūrimas. Tuo pačiu tai yra ir didžiulis interesų žaidimas, rizikingas ir galintis sukelti daug konfliktinių situacijų. Kai kurios šalys tame žaidime išloš daug, kitos mažiau, o trečios gali užimti

pralošiančiųjų pozicijas šiose tūkstantmečių lūžio permainose. Kiekvienai šio proceso dalyvei - valstybei yra svarbiausia tai, kad jeigu nepavyksta užimti patogios vietos pasaulio centre šiose nepakartojamose ir vienintelėse tokio pobūdžio varžybose ir bendradarbiavime – tai reikia neleisti būti nustumtam į periferiją ir neužimti nepatogios pozicijos globalinio kaimo pakraštyje.

Vykstant globalizacijos procesui, Lietuvos Vyriausybė vis labiau domisi šalies ekonomikos pozicija ir perspektyva tarptautinėje ekonomikoje. Tai susiję su tuo, kad vykstant globalizacijai šalies ekonomika, aktyviai dalyvaudama procese, įgyja teigiamą efektą. Tuo pačiu gerėja ir šalies ekonomika, socialinė bei kultūrinė aplinka. O tai savo ruožtu skatina dar didesnę ekonomikos augimą (Aalborg konferencija, 2003). Dėl globalizacijos procesų ir Lietuvos politika privalo būti formuojama kruopščiai atsižvelgiant į tendencijas šalies ūkio regioninėje ir globalioje aplinkoje. Ji turi padėti šalies verslui išlieti į naujų gamybos ir paskirstymo struktūrų kūrimąsi, minimizuojant neišvengiamus restruktūrizavimo kaštus (Čičinskas, 2003). Globalizacijos suteikiama nauda Lietuvos įmonėms yra didelė. Tos Lietuvos įmonės, kurios eksportuoja ar investuoja užsienio šalyse, turi daugiau galimybių plėtoti savo veiklą, mokėti didesnius atlyginimus darbuotojams. Lietuvoje steigiasi vis daugiau užsienio kapitalo įmonių bei užsienio šalių atstovybių.

Liberalizuota prekyba ir laisvas kapitalo judėjimas (dažna pasaulio valstybė čia dar prideda įvairias lengvatas užsienio investuotojams) garantuoja tai, kad tradicinė išorės ekonominių ryšių politika, paremta manipuliavimu muitais, kvotomis, valiutos kursu, kapitalo judėjimo suvaržymais, tampa atgyvenusi. Svarbesnė tampa valstybės išorės ekonominių ryšių bei vidaus ekonominė politika bei ekonominės politikos formavimas regioninės struktūros mastu. Šioje politikoje padidėja jos strateginių tikslų ir funkcijų vaidmuo. Juk dabar nacionalinio ūkio specializacija ir vieta globalinėse rinkose vis labiau priklauso nuo gebėjimo įsisavinti bei apdoroti technologines žinias ir informaciją (UNESCO mokymų bazė, 2004).

Pagrindinės ekonomikos globalizacijos dalyvės yra didžiosios industrinės valstybės, didžiausi tarptautiniai koncernai, bankai, transnacionalinės korporacijos (naftos, automobilių gamybos, telekomunikacijų, finansų, kt.). Todėl globalizacijos priešininkai teigia, kad būtent šių valstybių interesus ir atstovauja Pasaulinė prekybos organizacija, Pasaulio bankas, Tarptautinis valiutos fondas, vaidinantys labai svarbų vaidmenį šiame procese (Lietuvos žaliųjų judėjimas, 2002). Ekonomikos globalizacijos šalininkai, tarptautinės finansinės institucijos tvirtina, kad laisva prekyba turėtų padėti skurdžiausioms ir besivystančioms šalims atgaivinti jų ekonomiką, pagerinti žmonių pragyvenimo lygį. Tačiau, ta nelygybė tarp valstybių ir toliau išlieka labai ryški, nes liberalioji ekonomika yra orientuota į eksportą, besąlygišką rinkų atvėrimą tarptautiniam kapitalui, užsienio investuotojų (turtiniausių šalių) įsigalėjimą besivystančių šalių ekonomikoje. Todėl žemės ūkyje yra skatinamas monokultūrų

įsigalėjimas, beatodairiška ūkio objektų privatizacija, užsienio kapitalo įsigalėjimas vietinėse rinkose, o tai jau daugiau galima sieti su išnaudojimu, bet ne pragyvenimo lygio kėlimu.

G.W.Kolodko (2001, p.84) pabrėžia, kad tūkstantmečių sandūroje pasikeitusi globalinė ekonominė aplinka išskėlė pasaulio ekonominio žaidimo dalyviams naujus, dar didesniu reikalavimus, dėl kurių, sustingusi, nelanksti, su daugeliu deformacijų sistema pasirodė nesugebanti padidinti konkurencingumo. Apibendrinant galima pasakyti, kad globalizacija, iš vienos pusės, atnešė grėsmes šalims, kurios nesugebėjo prisitaikyti, iš kitos – davė šansą pataisyti neefektyvią sistemą. Be vis didesnio ekonominių kontaktų tarptautinimo, būtent technikos progresas kartu su politinėmis permainomis, tapo svarbiu globalizacijos nešėju. Todėl valstybės vykdoma politika turi pirmiausia priimti naujus iššūkius, atsižvelgdama į paveldėtų, senų institucijų reikalavimus (elgesio taisykles bei organizacijas).

Neabejotina, kad globalizacija yra rimtas iššūkis nacionalinių valstybių ekonomikai. Informacinė revoliucija leidžia greitai perduoti produkcijos gamybos technologijas iš vienos šalies į kitą, veikti ekonominių struktūrų kaitą, darbo jėgos, kapitalo migraciją ir taip skatinti ekonomikos globalizavimo procesus (globalizacijos teigiamas ir neigiamas poveikis pateiktas 2 lentelėje). Akivaizdu ir tai, kad mažėja nacionalinių valstybių, kaip veiksmingos ekonomikos ir politinės jėgos, galia ir vaidmuo. Nors pasaulis iš to turi naudos, tačiau ši nauda yra ribota: visuomenė tampa produktyvesnė ir veiksmingesnė, nes, siekiant visuotinės gerovės ir saugumo, atsiranda galimybės pasinaudoti naujausiomis gamybos bei vadybos technologijomis. Šis saugumas yra globalinio ekonominio saugumo didėjimo rezultatas.

2 lentelė

Globalizacijos poveikis

Teigiamas poveikis	Neigiamas poveikis
1. Ekonominė pažanga pasaulyje ir atskirose valstybėse	1. Mažina valstybės įtaką ekonomikai
2. Pasaulio „Mažėjimas“	2. Didina socialinę nelygybę
3. Prekybos plėtra ir konkurencijos skatinimas	3. Didėja atotrūkis tarp turtingų ir neturtingų
4. Tarptautinės ekonominės organizacijos	4. Nekontroliuojamas ir nevaldomas procesas
5. Technologinė pažanga ir inovacijos	5. Aplinkos ardymas ir išteklių naudojimas

Šaltinis: sukurta autoriaus

Minėti veiksniai taps lemiantys ir mėginant nustatyti įgyvendinamų ekonominių, socialinių bei kultūrinių projektų priimtinumą visuomenei reikalavimus, kurie taptų ir visuomenės demokratėjimo, jos stabilumo ir palaikomumo kriterijais. Tokiais kriterijais pirmiausia galėtų būti balanso tarp ekonominės gerovės siekių ir visuomenės dvasinių kultūrinių poreikių tenkinimo palaikomumas (t. y. koku mastu įgyvendinamuose projektuose atsižvelgiama į materialinės ir nematerialinės gerovės

santyki). Antras kriterijus – ekonominio teisingumo ir socialinę lygybę tarp atskirų socialinių grupių paisymas. Kitaip tariant, ar nedaromos dirbtinės kliūtys veikti tam tikrose verslo srityse, ar visi, neatsižvelgiant į socialinę padėtį, lytį, tautybę ir t. t., turi vienodas teises ir galimybes užsiimti norima veikla. Trečia – palaikyti įvairovę ir remti ekonomiką, kultūrą ir kitose žmogiškosios veiklos srityse. Ketvirta – sukurti mechanizmus, pajėgius apsaugoti visuomenę nuo neatsakingų ir neapdairių valdžios bei ekonominių struktūrų sprendimų (Aalborg konferencija, 2003).

Daugelis autorių pabrėžia, kad globalizacija apriboja valstybių suverenitetą ir užsienio politikos tikslų įgyvendinimo priemones, tačiau šiuos apribojimus visiškai atsveria jos suteikiamos galimybės. Mokslo laimėjimai bei technologijos pažanga, panaudojama rinkoje ir jos skatinama, suteikia daugiau galimybių visiems pasaulio ekonomikoje dalyvaujančių valstybių piliečiams pasinaudoti pasaulio įvairove ir ekonominio augimo rezultatais. Būtent todėl galime atostogauti kitame pasaulio krašte, bendrauti internetu su kitame pasaulio krašte esančiu žmogumi, mėgautis patiekalų iš įvairių šalių įvairove. Svarbiausia, jog auganti konkurencija verčia įmones mažinti visų šių prekių ir paslaugų kainas bei gerinti jų kokybę, todėl jos tampa prieinamos ne tik pasiturintiems, bet vis didesniai žmonių skaičiui. Sąlygų ekonominei plėtrai ir gerovės augimui sudarymas yra pagrindinis kiekvienos valstybės tikslas ir globalizacija suteikia priemones ir galimybes realizuoti šį tikslą.

Globalizacija, kaip ir kiekvienas reiškinys, turi tiek teigiamų, tiek neigiamų pusių. Tačiau tinkamai pasinaudojus jų suteikiamomis galimybėmis, technologijos pažanga ir augantys ryšiai tarp šalių gali sudaryti tvirtą pagrindą šalių ekonominei plėtrai. Bet kokiu atveju, neigti globalizacijos poveikį yra beprasmiška, o bandyti apsisaugoti nuo jo - ekonomiškai nenaudinga.

2. GLOBALIZACIJOS POVEIKIS LIETUVOS EKONOMIKAI

Daugelyje literatūros šaltinių globalizacija suvokiama kaip procesas ar net daugelis procesų, o ne kaip atskira tendencija. Globalizacija apima visas valstybės ir jos visuomenės gyvenimo sritis. Todėl, pasak prof. Čičinsko (2003) geriausias būdas kovoti su šiuo procesu – yra nesipriešinimas jam. Kaip ir minėta pirmojoje darbo dalyje, esminiai globalizacijos proceso bruožai arba, kitaip sakant, pagrindiniai varikliai yra tarptautinė prekyba, kapitalo judėjimas investicijų pavidalu, laisvas gyventojų judėjimas. Kalbant apie Lietuvos valstybės situaciją globalizacijos ir jos pagrindinių varomųjų jėgų fone 1990 – 2005 metais, verta paminėti, kad TUI ir užsienio prekyba (importas ir eksportas) buvo pagrindinės šio proceso jėgos. Naujojo tūkstantmečio pradžioje vis didesnę reikšmę įgyja ir gyventojų judėjimas (imigracija ir emigracija), nes su žmonėmis kartu persiduoda žinios, patirtis, kultūra, technologijos, o tuo pačiu ir ekonomika. Antrojoje darbo dalyje kaip tik ir aptariamos šios pagrindinės globalizacijos varomosios jėgos, daugiausiai dėmesio skiriant TUI Lietuvoje.

2.1. TUI Lietuvoje: bendra situacija ir analizė

Tiesioginės užsienio investicijos – tai investuotojui priklausančio kapitalo investavimas į kitos šalies įmonę siekiant kontroliuoti, organizuoti ir valdyti jos veiklą bei gauti pelną. Tokias investicijas sudaro tiesioginiam užsienio investuotojui tenkanti įmonės nuosavo kapitalo dalis, reinvesticijos, ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos, prekybos skolos, priskaičiuoti, bet neišmokėti dividendai (Nowak, Steagall, 2002, p.15). G.Samuolis (2002) pabrėžia, kad investicija, kai užsienio investuotojas gali daryti įtaką įmonei, esančiai kitoje šalyje, valdymui, turėtų būti vadinama TUI. Tokios investicijos turėtų sudaryti daugiau kaip 10 % nuosavybės teisių.

TUI yra ne tik naudingos investicijų siekiančiai šaliai, bet ir tai, kuri investuoja. Investuojanti įmonė siekia plėsti savo gamybą, didinti pelną, gerinti konkurencinius pranašumus. Investicijas priimanči šalis stengiasi kuo efektyviau išnaudoti TUI ekonomikos vystymui. Aptariant TUI dinamiką pastebimą tendencija, kad TUI srautai priklauso nuo šalies bei tarptautinės politikos. Užsienio kapitalo judėjimas į Lietuvą prasidėjo prieš 15-17 metų.

2.1.1. Užsienio kapitalo judėjimo dinamika

Iki nepriklausomybės atkūrimo Lietuva buvo planinės ekonomikos šalis, todėl reikėjo ekonomikos restruktūrizacijos. Užsienio investicijas reglamentuojantys įstatymai Lietuvoje buvo išleisti žymiai vėliau nei kitose Vidurio ir Rytų Europos šalyse. Pirmoji bendra su užsienio partneriu Lietuvos – Vengrijos įmonė buvo įsteigta 1987 metais. Tuo laiku tai buvo iš esmės nauja bendradarbiavimo forma, tačiau ji nepaplito, nes nebuvo svarbios sąlygos, garantuojančios įsteigtos įmonės veiklos sėkmę. Ta sąlyga (Štreimikienė, 2000, p.60) – tai teisinių aktų sistema, reguliuojanti visą investicinį procesą; naujo ūkio subjekto atsiradimą ir jo veiklą; kapitalo, prekių, darbo jėgos ir nematerialinių vertybių (pramonės nuosavybės objektų) judėjimą iš vienos vietos į kitą; investicinio proceso dalyvių nuosavybės santykius; jų teises ir garantijas

Užsienio įmonių ir kapitalo atėjimo reikėjo palaukti dar apie 3 – 4 metus. Pagrindinė to priežastis buvo politinis nestabilumas ir teisinė nežinomybė. Investiciniai procesai Lietuvoje pagyvėjo tik atkūrus nepriklausomybę ir priėmus svarbiausius ūkinę veiklą reglamentuojančius įstatymus. 1990 metais Lietuvos Respublikoje buvo išleistas Užsienio investicijų įstatymas, kuris leido steigti pilnos nuosavybės dukterines kompanijas. Nors šis įstatymas apibrėžė užsienio investuotojų statusą, jis nebuvo pakankamai liberalus ir negarantavo lygių teisių šalies ir užsienio investuotojams. O

kaimyninėse Latvijos ir Estijos šalyse išleistuose įstatymuose buvo sulygintos šalies ir užsienio investuotojų teisės, todėl užsienio investicijos čia atėjo greičiau (Džiugaitė, Nedzveckas, 2001, p. 119).

Užsienio investicijų įstatymų raida apima šiuos etapus (Kvedaraitė, 1998, p.44):

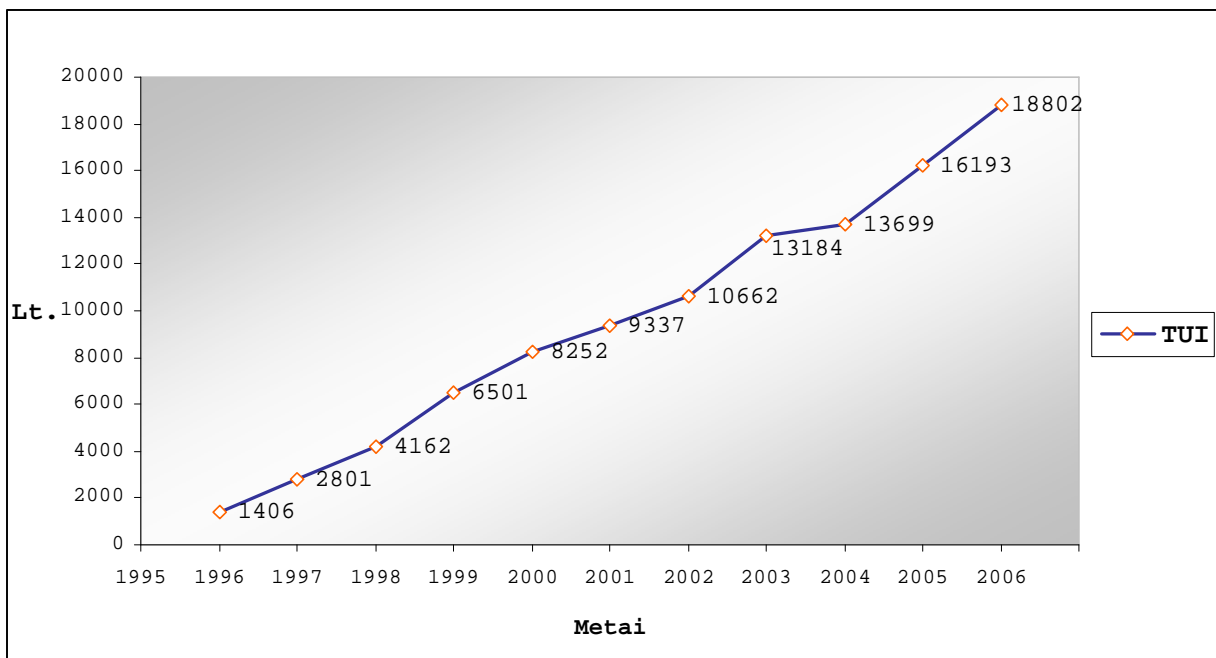
1. 1991 metais įsigaliojo pirmasis Lietuvos Respublikos užsienio investicijų įstatymas;
2. 1995 metais įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos užsienio kapitalo investicijų įstatymas Lietuvos Respublikoje;
3. 1996 metais padarytos šio įstatymo pataisos, atitinkančios ES reikalavimus;
4. Lietuvos Respublikos užsienio investicijų įstatymą 1999 metais pakeitė Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas

Lietuvoje užsienio investicijų pradžios taškas yra 1990 metai. 1991 metais buvo užregistruota septynis kartus daugiau bendrų užsienio kapitalo įmonių nei per ankstesnius trejus metus. Per pirmuosius dvejus nepriklausomybės metus TUI į Lietuvą siekė vos keletą milijonų JAV dol. (Kvedaraitė, 1998, p.40). 1991-1992 metais užsienio investicijos augo nežymiai, nes tuo metu šalyje buvo nepalanki situacija: buvo jaučiamas politinis (kariniai manevrai) bei ekonominis nestabilumas (hiperinfliacija). 1993 metais atsiradus pirmiesiems ekonomikos stabilumo ženklams, atsigavo ir užsienio investicijos. Nuo 1994 metų pastebimas pastovus užsienio investicijų didėjimo tempas. Tuo metu didžiausias užsienio investicijų kiekis į Lietuvos ekonomiką patekdavo steigiant bendras su užsienio kapitalu įmones bei vien tik užsienio kapitalo įmones. Tokių įmonių skaičius nuolat augo. Tačiau didesnėms investicijoms trukdė itin aktyvi kontrabandinių prekių konkurencija, korupcija, prasta mokesčių kontrolė bei mokesčių ir įstatyminės bazės nestabilumas. (Ginevičius, Kazlovas, 2000, p.128, 132). 1995 metais Vyriausybė įkūrė tris ekonomines zonas (Šiaulių, Kauno ir Klaipėdos), kuriose buvo taikomos nemažos mokesčių nuolaidos užsienio investuotojams. Tačiau jos pasirodė neveiksmingos ir nepritraukė didesnių TUI, todėl 1997 m. Vyriausybė ėmė mažinti įmonių mokesčines privilegijas. Ekonominio augimo tempas Lietuvoje prasidėjo 1995 metais (3 pav.), o 1997 – 1998 metų pradžioje teigiami ekonominiai pokyčiai tapo akivaizdūs: paspartėjo BVP augimo tempai, infliacija sumažėjo, atpigėjo paskolos, labai išaugo privačios investicijos (Džiugaitė, Nedzveckas, 2001, p. 119).

1996 – 1999 metais buvo priimta daug užsienio investicijas skatinančių įstatymų. Taip pat buvo priimta ir kitų įstatymų, kurie sustiprino Lietuvos teisinę bazę. Todėl ir didėjo TUI skaičius. 1997 metais TUI sudarė daugiau kaip 2 mlrd. litų. Tuo metu, tokios žinomos pasaulio kompanijos kaip „Siemens“, „Motorola“, „Philip Morris“, „Festo“, „Kraft Jacobs Suchard“ investavo Lietuvoje bei kūrė savo antrines įmones. Tarp šalių investuotojų lyderė buvo JAV. JAV investicijos Lietuvoje siekė 26% visų investicijų. 1998 metų pradžioje TUI viršijo 6 mlrd. litų. Tai sudarė beveik 4,5% metinio šalies BVP. Nuo 1995 iki 1998 metų, TUI kasmet padidėdavo beveik 1 mlrd. litų (Štreimikienė, 2000, p.59).

Sėkmingą vystymosi raidą sustabdė Rusijos krizė : sumažėjo eksportas, o realaus BVP augimo tempai sulėtėjo beveik 10 % nuo 1997 iki 1999 metų. Tačiau investicijų skaičius nuolat augo. TUI padidėjo nuo 4,1 mlrd. 1998 metais iki 6,5 mlrd. 1999 metais.

Po ekonominio nuosmukio 1999 metais makroekonominis stabilumas paskatino ekonomikos atsigavimą. Labiausiai atsigavo gamybos sektorius (24 %), prekyba (14,5 %), transportavimas, komunikacijos (12,5 %). Sparčiai didėjo importo skaičius, o kas svarbiausia, kad atsirado pasitikėjimas Lietuvos valstybės stabilumu, aišku tai buvo susiję su Lietuvos politika Europos bendrijų (NATO, ES) atžvilgiu (Čiarnienė, Novickas, 2001, p. 23). Per paskutinįjį XXa. dešimtmetį (1990 – 2000 metais) užsieniečiai į Lietuvos ūkį buvo investavę apie 6500 mln. JAV dolerių (arba beveik 26000 mln. Lt.). Iš viso paminėto investicijų skaičiaus 40 % sudarė tiesioginės užsienio investicijos.

Šaltinis: sukurta autoriaus pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2006

3 pav. Tiesioginės užsienio investicijos metų pradžioje (mln. Lt.)

2000 metų pradžioje TUI padidėjimas sudarė 27%. Tokį TUI padidėjimą 1997-2000 metais paskatino aktyvus privatizacijos procesas. Be to, nuolat gerėjo investavimo aplinka ir sąlygos. 2001 metų pradžioje TUI padidėjo 13%. Tokį investicijų augimo sulėtėjimą sąlygojo nesėkminga privatizavimo istorija, susijusi su JAV kompanija "Williams", kuri buvo pasirašyta 1999 metų spalio mėnesį. JAV ekonomikos specialistas S.Taboras (Lietuvos Rytas, 2000, p.10) teigia, kad : „...tai buvo labai ydingas procesas, kurio rezultatas toks pat blogas“. Jis išskiria, kad :“...ši slaptumo, uždarų durų sandorių ir politinių rankos lenkimo varžybų kombinacija šį TUI pritraukimo aktą pavertė tikrai ne geriausiųjų kategorijos sandoriu“. Šalis nebūdama tam pakankamai subrendusi, virto pernelyg

priklausoma nuo užsienio prekių, paskolų ir TUI. Lietuvos klaida buvo ta, kad labai pasitikėta užsienio santaupomis. Lietuva pasimokė iš šio ne itin sėkmingo sandorio ir ėmė atidžiau stebėti būsimus investuotojus.

Statistikos departamento duomenis 2001 metais daugiausiai buvo investuota į gamybą, pramonę, prekybą, komunikacijos rinką. Svarbiausios privatinės teisės normos Lietuvoje buvo kodifikuotos 2001 metais priimtame Civiliniame kodekse. Rengiant šį kodeksą buvo atsižvelgta į ES teisės nuostatas, UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principus ir į daugelį kitų tarptautinės prekybos principų. 2001 metais Lietuva tapo PPO nare. 2002 metais Lietuva pateko tarp 20 investicijoms patraukliausių teritorijų Europoje ir užėmė 17 vietą. Vien per 2002 metus buvo paskelbta 20 investicinių projektų, o 2001 metais jų buvo 17. Daugiausiai 2002 metais investavo "Siemens" ir "Ikea" bendrovės. Didėjantis investuotojų susidomėjimas susijęs su gerais šalies ekonomiais rodikliais. TUI šiais metais sudarė daugiau kaip 10,6 mlrd. Lt. 2002 metais Lietuva lenkė visas kitas ES kandidates pagal šiuos rodiklius: bendrojo vidaus produkto augimas (6,7 %), žema infliacija (0,3 %), žemiausiu pelno mokesčiu įmonėms (15 %). Mokesčiai tikrai nėra dideli, tačiau jie dažnai keičiasi ir tai reikalauja laiko ir finansinių išlaidų, norint juos perprasti. Be to čia buvo žema darbo jėgos kaina. Daugiausia padidėjo investicijų iš ES šalių, jos sudarė 64 % visų tiesioginių užsienio investicijų. 2003 metais buvo priimta Tvarios plėtros programa, kuri numatė bendrą ekonomikos, o tuo pačiu ir investicijų plėtrą iki 2015 metų. Per pirmą 2003 metų pusmetį investicijos padidėjo 6,3 %. Ši padidėjimą ypač skatino vis didėjantis Rusijos federacijos ir Skandinavijos šalių investicijos. Rusijos kompanijos vis labiau siekia dominuoti dujų ir naftos rinkoje (ši šalis yra šių produktų tiekėja Lietuvai). Skandinavijos šalys (jų tarpe ir Estija) vis daugiau investavo į bankų, draudimo ir komunikacijų rinkas, apdirbamąją pramonę. Nuo 2002 metų iki 2003 metų TUI padidėjo 23,7%, nuo 10,66 mlrd. Lt. 2002 pradžioje iki 13,18 mlrd. Lt. 2003 metų pradžioje. 2004 metų pradžioje TUI skaičius siekė beveik 13,7 mlrd. Lt. Per metus investicijos padidėjo beveik 4 %. Ryškus investicijų augimas iki 2003 metų rugpjūčio mėnesio buvo pastebimas dėl jau minėtų šalių padidėjusio susidomėjimo Lietuva bei noro investuoti į likusias privatizuojamas ir patrauklias įmones. Artėjanti narystė Europos Sąjungoje, o tuo pačiu teisinės ir ekonominės sistemos derinimas pagal sąjungos direktyvas, Rusijos ir kitiems Rytų investuotojams geros ateities nežadėjo. Nes Lietuvos narystė ES reiškė daug artimesnę ir palankesnę investavimo aplinką Vakarų investuotojams. 2004 metų pradžioje sulėtėjęs investicijų augimas susijęs su tuo, kad daugelis Vakarų investuotojų laukė Lietuvos narystės ES, nes tai turėjo garantuoti didesnę saugumą jų investicijoms. Todėl 2004 metų pradžioje TUI augimas buvo tik 3,3 %: nuo 13,26 mlrd. Lt 2003-10-01 iki 13,7 mlrd. Lt 2004-01-01. Lietuvai įstojus į ES ženkliai padaugėjo ir TUI. Padidėjęs Lietuvos valstybės patrauklumas ir patikimumas neliko

nepastebėtas Vakarų investuotojų tarpe. Atsivėrusios sienos, pagerėjusi teisinė bazė skatino TUI į Lietuvą. TUI skaičius padidėjo nuo 13.7 mlrd. Lt. 2004 metų pradžioje iki 16.2 mlrd. Lt. 2005 metų pradžioje (18.2 % augimas). Per tuos metus ženkliai padaugėjo investicijų iš Austrijos (506 mln. Lt. 2005 metų pradžioje, 10 kartų daugiau nei 2004 metų pradžioje); Olandijos (50 % augimas per 2004 metus); Švedijos (21% augimas per 2004 metus); Vokietijos (38 % augimas nuo 1.3 mlrd. Lt. iki 1.8 mlrd. Lt. per 2004 metus). Daugiausiai buvo investuojama į apdirbamąją gamybą, prekybą ir finansinį tarpininkavimą. 2005 metų viduryje investicijos sudarė beveik 18 mlrd. Lt., tai 29 % daugiau nei 2004 metų pradžioje. Tačiau didžiausios investuotojos išliko tos pačios: Švedija (14,2 % visų TUI), Danija (13,71 %), Vokietija (12,9%) ir Rusija (12,6% visų TUI). Investuojama daugiausiai buvo į apdirbamąją pramonę (5503 mln. Lt.), didmeninę ir mažmeninę prekybą (2584 mln. Lt.), finansinį tarpininkavimą (2338 mln. Lt.). Per 2004 metus taip išaugo TUI į nekilnojamojo turto sektorių (beveik 27 %), elektros, dujų ir vandens tiekimą (daugiau kaip 50 %).

2.1.2. TUI pasiskirstymas

TUI pasiskirstymą paprastai galima apžvelgti pagal šias kategorijas: šalis investuotojas, pagal ekonominės veiklos rūšis, pagal pasiskirstymą apskrityse ir savivaldybėse (TUI pasiskirstymas apskrityse ir savivaldybėse pateiktas priede 4). Tačiau galima išskirti ir kitų smulkesnių kategorijų: įmonių pasiskirstymą pagal užsienio kapitalo dydį; TUI pagal užsienio kapitalo dydį; investicijos, tenkančios vienam gyventojui; įvairius įmonių, turinčių TUI suskirstymas; taip pat galima grupuoti duomenis pagal šalis, sektorius, ekonomines veiklas ir pan.

Skirstant TUI pagal užsienio kapitalo dalį, išryškėja, kad daugiausiai buvo stambesnių investuotojų, t.y., daugiausiai buvo investuojama dideliais kiekiais. 3 lentelėje pavaizduota, kiek buvo tokių įmonių, kurios sulaukė TUI ir, kaip pasiskirstė TUI pagal kapitalo dalį įmonėje.

3 lentelė

TUI pagal užsienio kapitalo dydį

	Iš viso	Užsienio kapitalo dalis įmonėje %		
		Nuo 10% iki 50%	Daugiau kaip 50%	100%
Įmonių skaičius				
2000 01 01	1718	541	563	614
2001 01 01	1788	515	552	721
2002 01 01	1953	525	547	881
2003 01 01	2260	529	619	1112
2004 01 01	2458	530	645	1283
2005 01 01	2689	527	652	1496

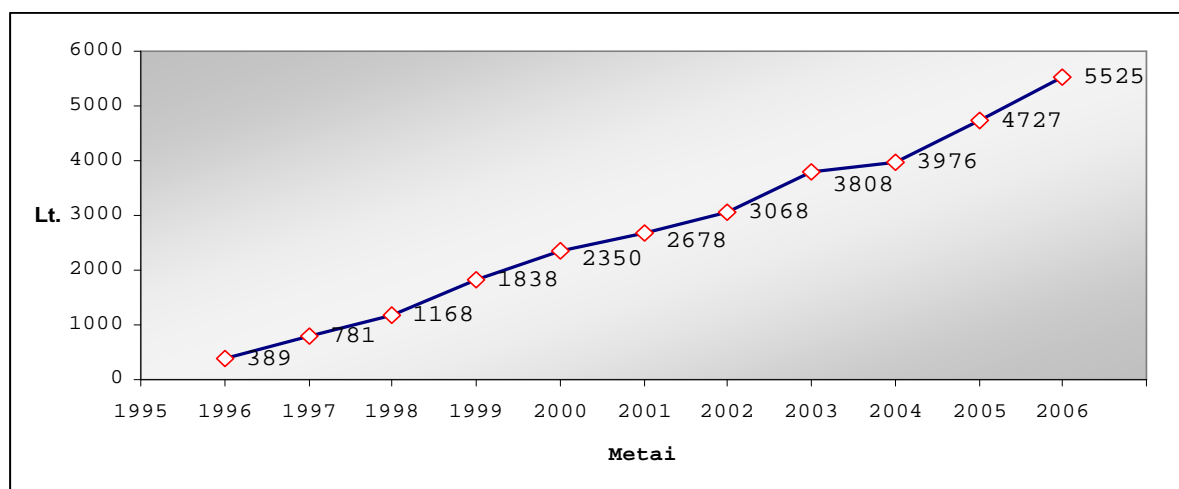
3 lentelė (Tęsinys)

TUI, mln. Lt				
2000 01 01	8252	1900	3790	2562
2001 01 01	9337	1319	4565	3453
2002 01 01	10662	1147	5378	4137
2003 01 01	13184	1244	6680	5257
2004 01 01	13699	1285	7124	5291
2005 01 01	16193	1343	8526	6324

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2006.

Pateiktoje lentelėje pastebimos dvi tendencijos. Pirma, padidėjo tik įmonių, kuriose užsienio kapitalas sudaro 100% užsienio kapitalo, skaičius. Įmonių, kuriose užsienio kapitalas sudaro nuo 10% iki 50% įmonės bendro kapitalo, skaičius sumažėjo, o įmonių, turinčių daugiau kaip 50% užsienio kapitalo skaičius pakito nežymiai – nuo 2000 iki 2005 metų padidėjo tik 16%, kai įmonių, turinčių vien tik užsienio kapitalą, augimas per tą patį laikotarpį siekė net 144%. Tai galima pagrįsti tuo, kad pastaraisiais metais Lietuvoje įsisteigė vis daugiau užsienio įmonių filialų ir atstovybių. Kita tendencija ta, kad TUI skaičius į įmones labiausiai padidėjo ten, kur užsienio kapitalas sudarė nuo 50% iki 100% bendro kapitalo. Pavyzdžiui, per pastaruosius dvejus metus įmonių, kuriose užsienio kapitalas sudaro daugiau kaip 50%, padidėjimas siekė net 28%. Toks augimas susijęs su privatizuojamomis įmonėmis, kuriose investuotojui buvo suteikta didžioji dalis įmonės akcijų. Tiesa, verta pažymėti, kad paskutiniaisiais metais TUI padidėjo ir į tas įmones, kur užsienio kapitalas sudaro 100% įmonės kapitalo. Per 2005 metus šis padidėjimas siekė beveik 20%. Kaip jau minėta, tai daugiausia susiję su smulkių ir vidutinių įmonių – užsienio įmonių atstovybių ir filialų steigimu Lietuvoje.

4 paveiksle matyti, kaip didėja TUI skaičius vienam gyventojui per metus. Nuo 1997 iki 2006 metų pradžios, šis skaičius kasmet didėjo labai ženkliai.

Šaltinis: Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje 2005 04 01, Lietuvos statistikos departamentas, 2006, p.12

4 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui (Lt.)

Iš 4 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad TUI kiekis vienam gyventojui augo labai ženkliai, tai be abejo yra susiję su padidėjusiomis investicijomis į mūsų šalį bei mažėjančiu gyventojų skaičiumi. Apžvelgiant TUI vienam gyventojui galima išskirti dvi augimo tendencijas. Pirmasis augimo etapas buvo 1997-2000 metais, kada buvo intensyvus privatizacijos procesas. Per šį laikotarpį šis skaičius padidėjo beveik 4 kartus. Kitas ženklus augimo etapas pastebimas 2002-2006 metais. Per šį laikotarpį TUI vienam gyventojui padidėjo daugiau kaip du kartus, beveik 2850 litų vienam gyventojui.

Pagrindinės šalys investuotojos pateiktos 4 lentelėje. Didžiausią TUI dalį sudaro investicijos iš Europos Sąjungos šalių (daugiau kaip pusę visų investicijų). Labiausiai TUI srautas išaugo 1996 metais, kai TUI padidėjo daugiau nei du kartus, taip pat žymus padidėjimas pastebimas 2003 metais, kai TUI padidėjo beveik trečdaliu. Ženklus augimas pastebimas ir Lietuvai įstojus į ES. Per 2004 ir 2005 metus TUI padidėjo atitinkamai ~16 % ir ~ 14 %.

4 lentelė

Pagrindinės šalys investuotojos (mln. Lt.)

	2000 01 01		2001 01 01		2002 01 01		2003 01 01		2004 01 01		2005 01 01		2006 01 01	
	Suma	%	Suma	%	Suma	%	Suma	%	Suma	%	Suma	%	Suma	%
Iš viso	8252	100	9337	100	10662	100	13184	100	13669	100	16193	100	18802	100
Danija	801	9,7	1704	18,3	1983	18,6	2262	17,2	2374	17,4	2466	15,2	2861	15,2
Švedija	1444	17,5	1618	17,3	1721	16,1	2016	15,3	2010	14,7	2435	15,0	2554	13,6
Rusija	114	1,4	94	1,0	167	1,6	687	5,2	796	5,8	1366	8,4	2434	12,9
Vokietija	632	7,7	689	7,4	985	9,2	1264	9,6	1335	9,8	1839	11,4	2175	11,6
Estija	342	4,1	597	6,4	1072	10,1	1547	11,7	1151	8,4	1239	7,6	1541	8,2
Suomija	872	10,6	563	6,0	619	5,8	815	6,2	1173	8,6	1256	7,8	1525	8,1
JAV	1103	13,4	918	9,8	883	8,3	1142	8,7	1162	8,5	1034	6,4	644	3,4
Norvegija	315	3,8	397	4,3	399	3,7	389	2,9	421	3,1	461	2,8	488	2,6
Kt. šalys	2629	31,8	2757	29,5	2833	26,6	3062	23,2	3247	23,7	4097	25,4	4580	24,4

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2006.

Lietuva, kaip ir kitos Baltijos valstybės patenka į Skandinavijos interesų zoną, tačiau iki 2002 metų pagal užsienio kapitalo pasiskirstymą trys valstybės atrodė skirtingai. Estija buvo skandinaviška, Latvijoje buvo ryški Rusijos kapitalo įtaka, Lietuva buvo laikoma vos ne tautinio verslo bastionu. Pagal statistikos departamento pateiktus duomenis 2003 metais, tiesioginės Švedijos kapitalo investicijos į Lietuvos ūkį sudarė 2016 mln. Lt. (t.y. 15,3 % visų TUI). Švedija kartu su Danija buvo didžiausios nuosavo kapitalo investuotojos. Tiesioginės Danijos kapitalo investicijos į Lietuvos ūkį 2005 metais sudarė 2861 mln. Lt. (t.y. 15,2 % visų TUI). Švedija Lietuvoje daugiausia investuoja į paštą, ryšius bei banko paslaugas. 2002 metais vien į AB“Vilniaus bankas“ švedų įmonė „SEB-Skandinaviska Enskilda Banlesn“ investavo 863mln. Lt. Panašiai į Lietuvą 2003 metais investavo ir kitos trys Europos

Sąjungos šalys – Suomija (1135 mln. Lt), Danija (2262 mln. Lt.) ir Vokietija (1264 mln. Lt.). 2005 metais daugiausiai investavo Danija, Švedija, Rusija, Vokietija ir Suomija. Suomija daugiausiai investuoja į telekomunikacijų sektorių bei statybinių medžiagų gamybos veiklą (Žeimantas, 2003, p.6). Taip pat pastebimas ir investicijų iš Estijos dydis. Tiesa, per 2003 metus šis skaičius sumažėjo nuo 11,7 % visų tiesioginių užsienio investicijų, iki 8,4 %. Daugiausiai investicijų Estija investavo į finansinį tarpininkavimą. Vien paskolų iki 2003 metų pradžios buvo suteikta beveik 1 mlrd. Lt., daugiausiai tai buvo ilgalaikės paskolos. 2004 ir 2005 metais TUI iš Estijos padaugėjo ir 2006 metų pradžioje šis skaičius pasiekė 2003 metų lygį.

JAV kapitalo įtaka Lietuvos ūkiui ne mažiau akivaizdi, tačiau šiuo atveju jau senokai buvo pastebima traukimosi iš Lietuvos rinkos tendencija. Pavyzdžiui, 1999 metų pradžioje tiesioginės užsienio JAV kompanijų investicijos į Lietuvos ūkį sudarė 1214 mln. Lt., o 2000 metų pradžioje – 1103 mln.Lt. Tiesa, šis skaičius per pastaruosius 3 metus nusistovėjo ties 110 mln. Lt. dydžio. Dalies JAV kapitalo pasitraukimui iš Lietuvos įtakos turėjo šalies vyriausybės ir „Williams International“ derybų dėl Lietuvos naftos ūkio privatizavimo eiga (Džiugaitė, Nedzveckas, 2001, p.121). Per pastaruosius keturis metus investicijų iš JAV skaičius nusistovėjo ties vienoda didėjimo tendencija ir kasmet sudaro pastovų procentinį dydį visų investicijų kiekyje. Didžiausios JAV kompanijos investuotojos buvo „Philip Moris International“, „Mars Inc.“, „Kraft Food International“, „The Coca-Cola Company“ (Žeimantas, 2003, p.5).

Iki 2002 metų Rusijos kompanijų investicijos į Lietuvos ūkį pagal dydį užėmė labai žemą vietą bendroje investuotojų lentelėje ir gerokai atsiliko nuo tokių valstybių kaip Švedija, Norvegija, Estija ar Airija (duomenys, apie šalis pagal TUI dydį bei investavusių įmonių skaičių, pateikiami 1 priede). Tam įtakos galėjo turėti ne tik Rusijos finansų krizė, bet ir Lietuvos naftos ūkio perdavimas JAV kompanijai, kitaip sakant, Rusijos kapitalo neišsileidimas į šalies naftos ūkį (Džiugaitė, Nedzveckas, 2001, p.121). Tačiau 2002 – 2004 metais investicijų iš Rusijos nuolat daugėjo. 2003 metais jos sudarė 5 procentus visų investicijų. Taip įvyko dėl didėjančių investicijų į dujų ir naftos sektorius. 2002 metais daugiausiai investavusi buvo „Jukos“ bendrovė. Investicijos į naftos perdirbimo bendrovę AB“Mažeikių nafta“ siekė 518mln. Lt. (Žeimantas, 2003, p.5). Rusijos kompanijos investuodavo didelėmis sumomis, nes investuotojų skaičius, lyginant su kitomis didžiosiomis šalimis investuotojomis) nebuvo labai didelis - 120. Investuotojų iš Rusijos skaičius nelabai paaugo ir per 2004 bei 2005 metus. 2005 metų viduryje šis skaičius siekė 151. Tačiau investicijų skaičius per šį laikotarpį ženkliai padidėjo ir 2006 metų pradžioje jau sudarė beveik 13 % visų TUI.

2000 – 2006 metais daugiausiai investuotojų buvo iš Vokietijos, paskutiniaisiais metais investuotojų iš Vokietijos skaičius siekė 463. Šios šalies investuotojai jau 7-8 metus sudaro didžiausią

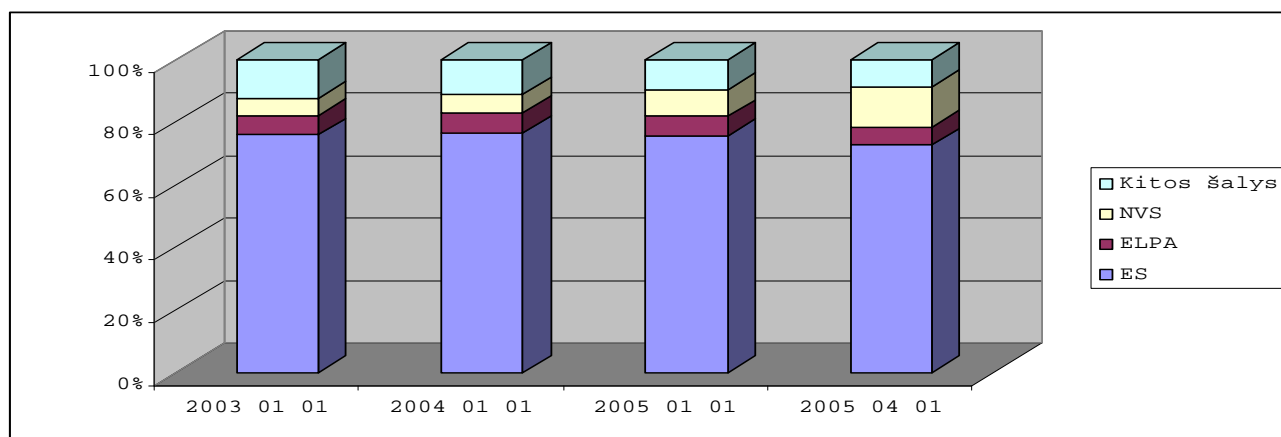
dalį visų investuotojų. Tačiau iki 2002 metų TUI dydžiui didelės įtakos toks ženklus skaičius nedarė. Per 2001-2003 metus investicijų iš Vokietijos kiekis padidėjo nuo 689,29 mln. Lt. 2001 metais iki 1263,56 mln. Lt. 2003 metų pradžioje (Pagrindinių šalių investuotojų investicijų dydžio dinamika pateikiama 2 priede). Šis beveik dvigubas padidėjimas susijęs su keletą stambių investicijų į energetikos sektorių. 2002 metų pabaigoje vien „Ruhrgas&E.ON Energie“ konsorciumas į AB „Lietuvos dujos“ buvo investavęs beveik 150 mln. Lt. Vokietijos kompanijos į Lietuvos energetikos sektorių 2002 metų pabaigoje buvo investavusios beveik 380 mln. Lt. Lietuvos ekonominės plėtros agentūros (toliau LEPA) duomenimis kitos didesnės TUI iš Vokietijos kompanijų buvo tokios: „E.ON Energie“ investavo beveik 75mln. Lt. į AB „Lietuvos energija“ veiklą; bankinių paslaugų sektoriuje „NORD/LB“ investavo 73 mln. Lt. TUI iš Vokietijos augo ir 2004 bei 2005 metais.

Danija – didžiausia TUI investuotoja Lietuvoje. Nuo 2001 metų ši šalis neužleidžia lyderio pozicijų (1 priedas). Danija pagal investuotojų skaičių buvo antra – 190 investuotojų 2003 metais ir 234 investuotojai 2004 metais. Lyginant su 2000 metais investuotojų padaugėjo daugiau kaip 50%. Nuo 2000 iki 2005 metų TUI kiekis, kurį investavo danai padidėjo net 207 %, atitinkamai nuo 801 mln. Lt. iki 2465 mln. Lt. Daugiausiai danai investavo į telekomunikacijas. 2003 metais Danijos bendrovė „Tele Denmark A/S“ į UAB „Bitė GSM“ investavo 521 mln. Lt (Žeimantas, 2003, p.4). Taip pat danai daug investavo į : cukraus gamybą - „Danisco Sugar“ investicijos 2003 buvo beveik 135 mln. Lt.; jūrų transportą („DFDS Tor“) ir laivų statybą. Be to, daug investicijų sulaukė Lietuvos aludariai. „Danish BreweryGroup“ į AB „Vilniaus Tauras“ ir AB „Kalnapilis“ 2002 metais investavo daugiau 175 mln.lt. Paskutiniaisiais metais danų investicijos tik didėjo ir 2006 metų pradžioje siekė 2861 mln.Lt. Daugiausiai danai ir toliau investuoja į telekomunikacijas bei apdirbamąją pramonę.

Be visų didžiųjų investuotojų pastebimas ir pastovus TUI iš Norvegijos dydis. Per 2000-2003 metais šis skaičius svyravo ties 400mln. Lt. Riba ir tik pastaraisiais metais pasiekė 500 mln. Lt. ribą. Didžiausia Norvegijos kompanija investuotoja buvo „Statoil ASA“, kuri 2002 metais į UAB „Lietuva Statoil“ investavo beveik 280 mln.lt. 2000-2003 metais daugiausiai TUI sumažėjo iš Liuksemburgo (nuo 295 mln. Lt 2000 metais iki 155 mln. Lt. 2003 metų pradžioje) bei iš Šveicarijos (atitinkamai nuo 456 mln. Lt iki 373 mln. Lt). Liuksemburgo kompanijos daugiausiai investavo į degalų mažmeninę prekybą (didelių TUI sulaukė UAB „Lukoil Baltija“), o šveicarai daugiausiai investavo į elektronikos sektorių (2002 metais į AB „Ekranas“ buvo investuota 100 mln.lt). 2004-2005 metais daugiausiai TUI sumažėjo iš JAV bei Didžiosios Britanijos. JAV nuo 1162 mln. Lt. 2003 metais iki 647 mln.Lt. 2005 metais, o Didžiosios Britanijos nuo 673 mln. Lt. 2003 metais iki 413 mln.Lt. 2005 metais. Daugiausiai TUI skaičius padidėjo iš Rusijos. Tai be abejo susiję su Rusijos įmonių investicijomis į Lietuvos naftos

ir energetikos sektorių, ypač daug investicijų buvo iš „Jukos“ bendrovės į AB „Mažeikių nafta“. TUI per iš Rusijos padidėjo nuo 796 mln. Lt 2003 metais iki 2434 mln.Lt. 2005 metais.

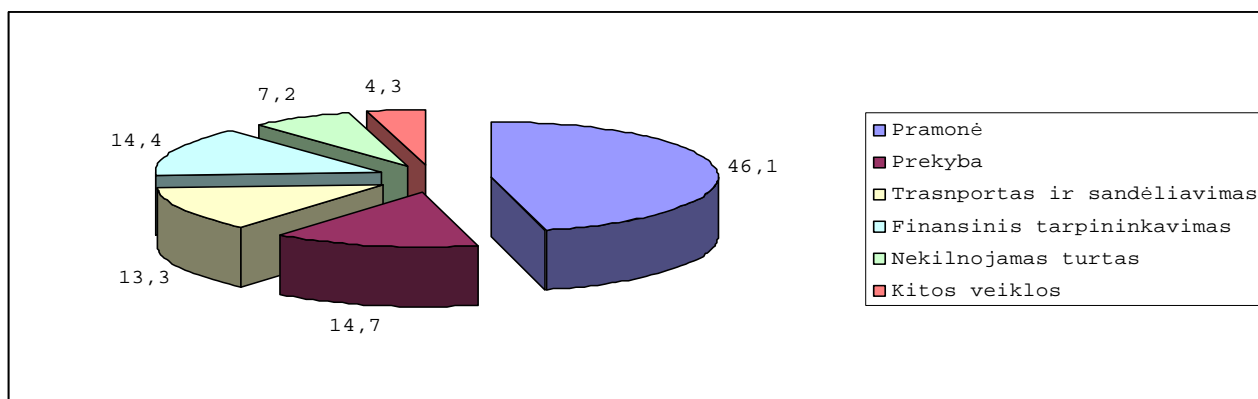
Taigi, daugiausiai TUI Lietuva sulaukė iš ES šalių (5 pav.). TUI iš šios ES narių kasmet sudaro apie 60% visų TUI. Per paskutiniuosius metus žymiai padaugėjo TUI ir iš NVS šalių. Be abejo tai susiję su Rusijos kompanijų investicijomis, nes kitos šalys nėra tokios ryškios investuotojos. Padaugėjo TUI iš Estijos ir Latvijos: 2000 metais jos sudarė tik 412 mln.lt, o 2003 metais siekė net 1743 mln. Lt Tačiau nuo 2004 metų šioms šalims įstojus į ES, jos padidino TUI skaičių iš ES, kuris 2005 metų pradžioje siekė 12345 mln. Lt. Investicijos iš ELPA šalių kasmet sudarė apie 1000 mln.lt.

Šaltinis: sukurta autoriaus pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2006

5 pav. Tiesioginės užsienio investicijos pagal šalių grupes (%)

Nagrinėjant TUI pagal ekonominės veiklos rūšis, 2005 metų balandžio mėnesį daugiausia buvo investuota į pramonę – 46,1 procentai visų tiesioginių investicijų (6 pav.). 14,7% buvo investuota į prekybą, į transportavimą ir sandėliavimą – 13,3 %, o į finansinį tarpininkavimą – 14,4 %

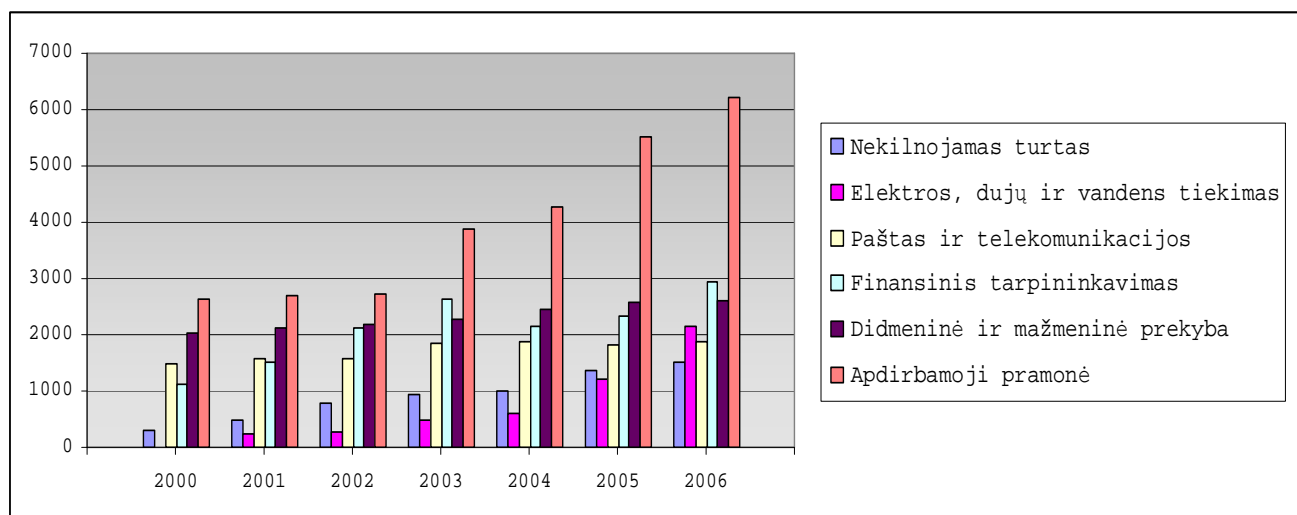
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. 2005.

6 pav. TUI pasiskirstymas pagal ekonomines veiklos rūšis 2005m. (%)

Taigi, didžiausios investicijos buvo į apdirbamosios pramonės sektorių, kuriam 2003 metais teko 3863 mln.lt., o 2005 metais jau 5503 mln. Lt. (Priedas 6). Po to sekė didmeninės ir mažmeninės prekybos sektorius, kuriam 2005 metais teko 2584 mln. Lt., trečioje vietoje buvo finansinio tarpininkavimo sektorius su 2338 mln.lt TUI.

Per paskutinius trejetą metų buvo pastebima tendencija, kad TUI į visus sektorius didėjo, išskyrus finansinį tarpininkavimą. Čia 2005 metais investicijos sumažėjo beveik 13 %, nuo 2643 mln. Lt. 2003 metais iki 2338 mln. Lt. 2005 metais. Taip pat sumažėjo ir TUI mažmeninėje prekyboje. Šiame sektoriuje TUI sumažėjo nuo 358 mln.lt 2003 metais iki 273 mln.lt 2005 metais. Visuose kituose sektoriuose buvo pastebimas didėjimas.

Didžiausiuose Lietuvos ekonomikos sektoriuose buvo pastebimas nuolatinis TUI didėjimas (7 pav.), tik vienur šis augimas buvo ryškus, kitur pastovus. Kaip antai, didmeninės ir mažmeninės prekybos TUI 2000-2003 metais padidėjo nežymiai: 2000 metais TUI į šį sektorių sudarė 2024mln.lt, o 2003 metais – 2283mln. Lt. Tuo tarpu nuo 2004 metų pastebimas ženklesnis augimas šiame sektoriuje. Tai susiję su padidėjusiomis kitų šalių prekybos tinklų investicijomis, steigiant ir plečiant savo tinklus Lietuvoje. Staigus augimas užfiksuotas pramonės sektoriuje. Apdirbamosios pramonės staigų padidėjimą 2002 metais nulėmė didesnės investicijos į maisto produktų bei gėrimų gamybą. 2002 metais investuotos TUI į alaus daryklas bei maisto produktų gamybos įmones, ženkliai padidino bendrą padidėjimą. Dar didesnis padidėjimas (apie 60 %) šiame sektoriuje prasidėjo 2004 metais, kai Lietuva įstojo į ES. Tuo metu vis daugiau užsienio kompanijų perkėlė savo gamybą į Lietuvą arba steigė savo filialus. Finansinio tarpininkavimo augimas susijęs su padidėjusiomis Estijos bei JAV TUI į šį sektorių.

Šaltinis: sukurta autoriaus pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2006.

7 pav. TUI į pagrindines ekonomikos veiklas dinamika (mln. Lt.)

Skaičiuojant TUI padidėjimą procentais, išryškėja kai kurių sektorių staigus augimo tendencijos. Visų pirma tai elektros, vandens ir dujų tiekimo sektoriaus augimas. 2000 metais TUI į šias veiklas sudarė tik 0,4 mln.lt, 2003 metais jau siekė net 479 mln.lt., o 2006 metų pradžioje TUI į šį sektorių sudarė 2159 mln. Lt. Taigi, TUI šiame sektoriuje padidėjo daugiau nei keletą tūkstantį kartų. Tokį ženklų augimą sąlygojo tai, kad buvo reorganizuotos ir privatizuotos vandens, dujų tiekimo įmonės. Na, o pastaraisiais metais šiame sektoriuje ypač pastebimos TUI iš Rusijos. Daugiau nei du kartus padidėjo TUI finansinio tarpininkavimo sektoriuje 2000-2003 metais. 2000 metais TUI sudarė 1127 mln.lt, o 2003 metais- 2643 mln.lt., o 2006 metų pradžioje TUI į šį sektorių jau siekė 2943 mln.lt. Padidėjus gyvenamojo būsto bei verslo objektų paklausai, o tuo pačiu padidėjusios ir statybų apimtys, paskatino TUI į nekilnojamojo turto sektorių. Nuo 2000 iki 2003 metų TUI į šį sektorių padidėjo beveik trečdaliu. Lyginant 2000 ir 2006 metų rodiklius, galima pastebėti, kad TUI į nekilnojamojo turto sektorių padidėjo beveik penkis kartus. Šiame sektoriuje buvo pastebimas didžiausias naujų įmonių steigimas: per paskutinius trejetą metų atsirado virš 200 naujų įmonių. Daugiau nei trečdaliu TUI padidėjo ir į poilsio, kultūrinės ir sportinės veiklos organizavimą: 2000 metais TUI sudarė 44mln.lt, o 2005 metais - 147 mln.lt. Padidėjimą sąlygojo kylantis pragyvenimo lygis bei poreikis turiningam laisvalaikio praleidimui.

2.2. Užsienio prekybos balansas

Tarptautinė prekyba yra svarbiausias prekių, ir vis labiau, paslaugų judėjimo būdas pasaulyje. Tarptautinė prekyba ne tik sujungia vidaus ir tarptautines rinkas. Nacionalinių rinkų atvėrimas tarptautinei prekybai turėjo svarbių pasekmių. Jis išlaisvino naujas konkurencines jėgas ir transformavo šalių vidaus ūkius. Praeityje tarptautinė prekyba kartais būdavo tarsi anklavas šalies ūkyje, o dabar visose šiuolaikinėse valstybėse ji yra neatsiejama nacionalinės gamybos struktūros dalis (Held, McGrew, Goldblatt, Perraton, 2002, p.173). Prekyba revoliucionizavo visą pramonės sektorių – šiandien mažai ūkio šakų pasikliauja vien vidaus rinkomis ar savo šalyje pagamintais komponentais ir žaliavomis.

Užsienio prekyba Lietuvai ypač svarbi dėl jos rinkos dydžio. Tokios nedidelės šalies kaip Lietuva gamintojams laisva prekyba suteikia galimybę išplėsti rinką be papildomų išlaidų, kurios atsirastų mokant maito mokesčius. Esant didesnei rinkai, didėja galimybės kelti gamybos efektyvumą bei sėkmingiau konkuruoti. Kita vertus, Lietuvai tapus didesnės rinkos dalimi, naudą – nors gal ir ne visai akivaizdžią – patiria ir vartotojai. Kliūčių prekybai pašalinimas svarbus ne tik dėl to, jog, pavyzdžiui, pašalinus maitus prekės tampa pigesnėmis. Tai svarbu ir dėl tų procesų, kurie vyksta, kai

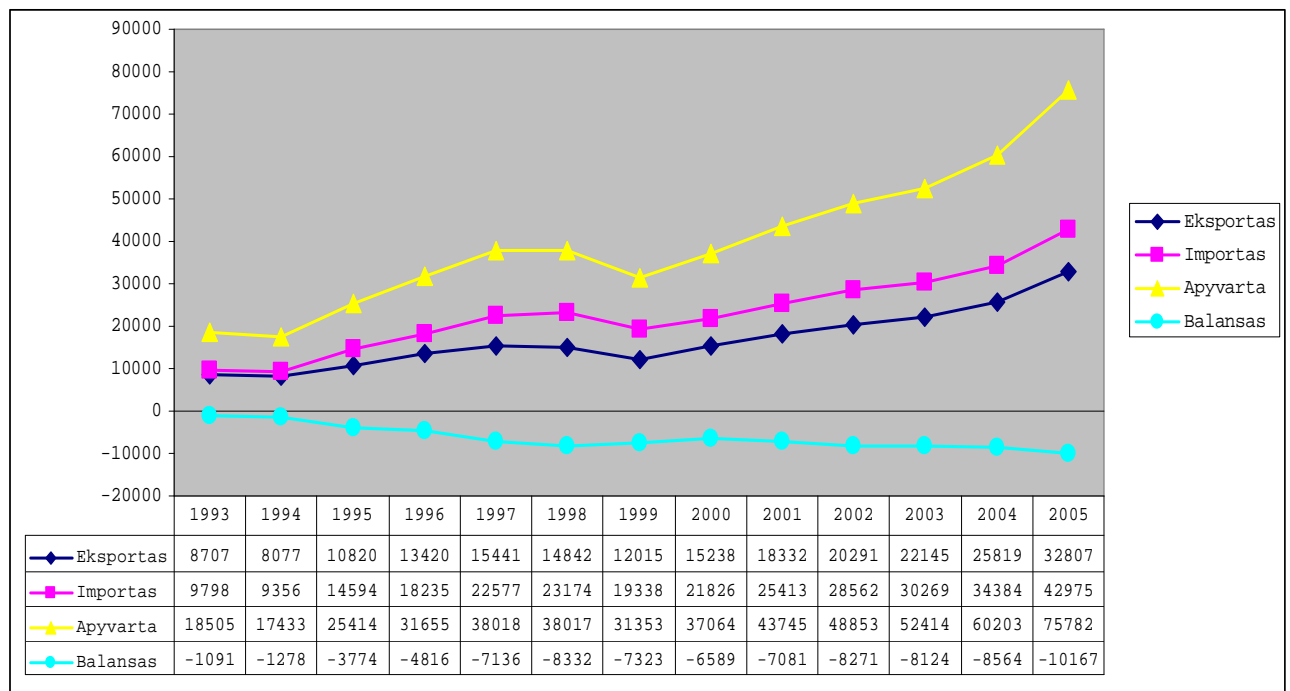
nėra kliūčių mainams – esant didesnei konkurencijai bei daugiau galimybių įeiti į rinką, įmonės jaučia didesnę spaudimą kelti produktyvumą, dėl to plėtojasi technologinė pažanga, atrandami geresni gamybos ir paslaugų teikimo būdai.

2.2.1. Užsienio prekybos bendra analizė

Atkūrus nepriklausomybę, 1990 metais buvo pradėta kurti Lietuvą iš naujo, pradėtos esminės politinės ir ekonominės reformos. Vilpišauskas (2000) teigia, kad reformų tikslas – sukurti demokratinę tvarką ir sąlygas rinkos ekonomikai. Viena iš pagrindinių ekonominės reformos priemonių buvo užsienio prekybos liberalizavimas ir institucijų šalies užsienio prekybos politikai kurti bei vykdyti sukūrimas. Lietuvos užsienio prekybos pradžia galima laikyti 1993 metus, kai prasidėjo prekybos liberalizavimas. Tuo metu priėmus naują muitų tarifų įstatymą ir panaikinus kiekybinius eksporto apribojimus, buvo pradėtas liberalizavimas. 1993 m. priimtas naujas prekybos įstatymas ir panaikinti dar likę kiekybiniai eksporto apribojimai. Importo srityje buvo nustatyti beveik vienodi ir santykinai nedideli muitai. Ribotam laikui buvo palikti eksporto muitai tik kai kuriems vietiniams žaliavų produktams. Importui buvo nustatyti beveik vienodi ir santykinai nedideli muitai. Kartu pamažu buvo šalinami mokesčių apribojimai. Daugelio netarifinių prekybos barjerų pašalinimas ir santykinai nedideli importo muitai prisidėjo prie spartaus užsienio prekybos apimties didėjimo (žr. 8 pav.). Buvo priimta daug vienašalių ir sutartinių sprendimų, kuriais remiantis sukurtas Lietuvos užsienio prekybos režimas ir prekybos politikos formavimo struktūra (Patalavičius, Žiaunys, 2001, p.12). Derybos dėl stojimo į Pasaulio prekybos organizaciją (PPO) (buvusią BSTP – Bendrąją sutartį dėl tarifų ir prekybos, angl. – GATT) ir su tuo susiję įsipareigojimai užsienio prekybos, žemės ūkio politikos, konkurencijos politikos, mokesčių, viešųjų pirkimų ir kitose srityse atliko svarbų vaidmenį kuriant Lietuvos ekonominę politiką ir užsienio prekybos politikos režimą. Dvišaliai ir regioniniai laisvosios prekybos susitarimai, ypač su Europos Sąjunga (ES) ir kitomis dviem Baltijos šalimis, buvo kitas svarbus veiksnys kuriant Lietuvos užsienio prekybos politiką (Vilpišauskas, 2000, p.1).

Lietuvoje, kaip ir kitose Vidurio ir Rytų Europos (VRE) šalyse, užsienio prekybos liberalizavimas buvo svarbi perėjimo į rinkos ekonomiką proceso dalis. Jis buvo susijęs su kainų liberalizavimu ir lūkesčiais, kad importuojamų prekių konkurencija darys įtaką kainų šalies viduje mažėjimui, tarptautiniu darbo pasidalijimu grindžiamai specializacijai ir technologinio gamybos lygio didėjimui, efektyvumo ir gerovės kilimui, o vartotojams ir gamintojams užtikrins didesnę prekių pasirinkimą. Užsienio prekybos perorientavimas iš buvusios SSRS į Vakarų šalis ir jos reintegracija į

pasaulio ekonomiką ne tik sudarė esminį šalies perėjimo į rinkos ekonomiką elementą, bet ir buvo siejama su Lietuvai svarbiais politiniais ir saugumo aspektais (Čičinskas ir kt., 1997, 349-350).

Šaltinis: sukurta autoriaus pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2006

8 pav. Užsienio prekyba Lietuvoje 1993-2005 metais (mln. Lt)

Nagrinėjant 6 paveiksle pateiktus duomenis per 1993 - 2006m. laikotarpį matyti, jog didžiausios užsienio prekybos apimtys iki 2000 metų, buvo 1997 - 1998m. Prekybos apyvarta per 1997 - 1998 metus išaugo 20 % lyginant su 1996 metų užsienio prekybos apyvarta, nuo 31,6 mlrd. Lt. 1996 metais iki 38 mlrd. Lt 1998 metais. Tokį ženklų augimą galima paaiškinti tuo, kad Lietuvos užsienio prekybos politikoje buvo vykdomas intensyvus prekybinių ryšių plėtojimas su įvairiomis pasaulio šalimis, kaip antai: 1995-1997m. laikotarpiu Lietuva pasirašė pajamų ir kapitalo dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartis, konvencijas su dauguma ES valstybių, JAV bei kaimyninėmis šalimis – iš viso su 24. Iki 1997m. Lietuva daugiausiai prekiavo su NVS šalimis – apyvarta šiuo laikotarpiu sudarė vidutiniškai 44 proc. bendros užsienio apyvartos.

Sparčiai didėjantis eksportas ir importas buvo tiesioginis Lietuvos ekonomikos atvėrimo ir kliūčių mainams su kitomis šalimis šalinimo rezultatas. Pavyzdžiui, 1997 m. Lietuvos eksportas sudarė daugiau kaip 40 % šalies BVP, o importas sudarė apie 59 % BVP. Nors 1999 m. eksportas ir importas atitinkamai sumažėjo iki 28 ir 45 % Lietuvos BVP, ši tendencija tikriausiai yra laikina dėl sumažėjusio eksporto į NVS. Kitos tendencijos, apibūdinančios Lietuvos prekybos srutų raidą, – tai ES ir Baltijos šalių dalies didėjimas ir NVS dalies mažėjimas Lietuvos užsienio prekybos apyvartoje. Nors NVS santykinė reikšmė Lietuvos eksporte sumažėjo, NVS, ypač Rusija, ir toliau lieko svarbus importo

šaltinis – 1999 m. importas iš jos sudarė beveik 20 procentų bendro Lietuvos importo. Apie pusę importo iš Rusijos sudarė mineralinės žaliavos, naudojamos Lietuvos naftos perdirbimo pramonės (Vilpišauskas, 2000, p. 2).

1998 m. rugpjūčio mėn. įvykusi Rusijos krizė bei rublio devalvavimas neplanuotai ir ženkliai sustabdė augančius Lietuvos užsienio prekybos rodiklius. 8 paveiksle matyti, kad nuo 1998 metų Lietuvos eksportas ir importas sumažėjo atitinkamai 21 % ir 16,6 % lyginant su 1997 metais. Bendra apyvarta sumažėjo nuo 38 mlrd. Lt. 1998 metais iki 31 mlrd. Lt. 1999 metais, t.y. beveik 18,5 %.

1998 m. rugpjūčio 17 d. prasidėjus Rusijos ekonominei krizei ir devalvavus Rusijos rublį, Lietuvos eksportas pradėjo sparčiai mažėti. Lietuvos įmonės susidūrė su sunkumais parduodamos savo gaminius NVS rinkose, sutriko atsiskaitymai ir sustiprėjo prisitaikymo spaudimas bei poreikis perorientuoti pardavimus. Pažymėtina, jog ekonominės krizės „gali į žaidimą įtraukti naujų žaidėjų“ ar suteikti galimybę anksčiau neišgirstoms grupėms sėkmingiau siekti, kad būtų patenkinti jų interesai (Nello, 1997, p. 17). Nemažai Lietuvos įmonių į šiuos pasikeitimus reagavo reikalaujamos, kad Vyriausybė sustiprintų vidaus rinkos apsaugą ir šitokiu būdu sušvelnintų prisitaikymo spaudimą. Kai kurios įmonės pasinaudojo šia galimybe, kad dar labiau padidintų apsaugos nuo importuojamų prekių konkurencijos lygį. Lietuvos Vyriausybė atsakė priimdama nutarimą, kuriuo nustatė keliolika apsaugos priemonių ir Ūkio ministerijoje įsteigė Krizių stebėjimo centrą. 1998 m. rugsėjo 17 d. priimtas nutarimas „Dėl laikinų priemonių Lietuvos prekių eksportui palengvinti, vidaus rinkai apsaugoti ir Lietuvos įmonių padėčiai joje sustiprinti“. Šios priemonės apėmė mokesčių lengvatas vietos įmonėms, garantijų teikimą, prekybos apsaugos priemones (importo muitų padidinimą žemės ūkio ir maisto prekėms, netarifinius barjerus, tokius kaip muitinės įvertinimas, gaminių kokybės standartai, privalomas sertifikavimas, antidempingo ir kompensacinės priemonės), diskriminacinę politiką vidaus rinkoje užsienio įmonių atžvilgiu (preferencinės valstybinių pirkimų taisyklės) (Vilpišauskas, 2000, p.13).

Po Rusijos ekonominės krizės Lietuvos užsienio prekyba atsigavo 2000 metais, kai rezultatai pradėjo gerėti ir užsienio prekybos lygis beveik pasiekė 1997-1998 metų lygį. 2000 metais eksportuota buvo 22 % daugiau nei 1999 metais, o bendra apyvarta buvo 15 % didesnė nei 1999 metais. Bendras užsienio prekybos balansas 2000 metais taip pat ženkliai pagerėjo lyginant su 1998 ir 1999 metais (8 pav.). Daugelis ekonomistų pabrėžia, jog taip įvyko todėl, kad daugelis Lietuvos gamintojų praradę rinkas Rusijoje, pradėjo persiorientuoti į Vakarų šalių atstovus. Todėl pradėjo augti užsienio prekyba su vakarų šalimis, ypač ES narėmis. Užsienio prekybos pagerėjimui įtakos turėjo ne tik žlugusios Rusijos rinkos, bet ir Lietuvos vedamos derybos su PPO, taip pat svarbus faktas buvo ir tas, kad Lietuva tais metais buvo pakviesta derėtis dėl narystės ES. Siekdama šių narystės ES. Siekdama šių narystės ES Lietuva pradėjo keisti tarifinių ir

netarifinių prekybos barjerų taikymo tvarką ir tapo patrauklesnė užsienio partneriams. Lyginant su 1996 ar 1997m., 2000m. pasikeitė pagrindinės šalys partnerės – pastaraisiais metais ja tapo ES. Šiuo metu tiek eksportas, tiek importas iš ES sudaro daugiau nei pusę Lietuvos užsienio prekybos (71% eksporto ir 58% importo - neapibrėžtais duomenimis, 2005 sausio, vasario mėnesiais). Lietuvos užsienio prekybos intensyvėjimą teigiamai paveikė ir laisvosios prekybos sutarčių su užsienio valstybėmis sudarymas (Ūkio ministerija, 2005, p.4).

Pirmosios laisvosios prekybos sutartys buvo pasirašytos 1992-1993m. su kai kuriomis ELPA (Europos Laisvosios Prekybos Asociacija) šalimis - Islandija, Lichtenšteinu, Norvegija, Šveicarija. Politiškai svarbiausia buvo 1994m. pasirašyta laisvosios prekybos sutartis su ES ir įsigaliojusi 1995m. pradžioje. Ji vėliau buvo įtraukta į Asociacijos sutartį, galiojančią nuo 1998m. vasario mėn. Nuo šio laikotarpio užsienio prekybos politikoje, Lietuva stengiasi vadovautis ES ekonominiais ir politiniais orientyrais - laisvosios prekybos sutartys sudaromos tik su tomis trečiomis šalimis, kurios turi tokias sutartis su ES (Vareikis, 2003, p.87-90).

Iš 8 pav. pateiktų duomenų matyti, kad per paskutinį dešimtmetį mažiausiai buvo eksportuota 1999 metais. 1999 metais, palyginti su 1998 metais, dėl Rusijoje įvykusios krizės Lietuvos eksporto apimtys sumažėjo net 25,8 %. 2000–2004 m. laikotarpiu eksporto apimtys nors netolygiai, tačiau nuolat augo: 2000 m. užregistruotas didžiausias eksporto apimčių augimas, siekęs 28,9 %, tuo tarpu 2002–2003 metais eksporto apimtys didėjo tik po 11–12 %. 2004-aisiais, Lietuvos įstojimo į ES metais, eksporto apimtys vėl pastebimai išaugo. Šalies eksportas 1999–2003 m. laikotarpiu padidėjo 93 %, t.y. vidutiniškai po 18,6 % per metus. 2004 metais Lietuvos eksporto apimčių augimas sudarė 21,4 % ir buvo 2,8 proc. punkto didesnis nei vidutinis eksporto augimas 1999–2003 m. laikotarpiu. Galima pabrėžti, kad 2000 - 2003 metais užsienio prekybos rodikliai stabiliai augo. Tiesa, bendras užsienio prekybos balansas 2002 – 2004 metais nusistovėjo beveik ties ta pačia riba - 8200 mln. Lt.

Situacija pasikeitė iš esmės, kai Lietuva įstojo į ES. Nuo to momento užsienio prekybos rodikliai ženkliai augo. Nuo 2004m gegužės 1 dienos (įstojimo į ES) Lietuva nutraukė laisvosios prekybos sutartis su Bulgarija, Čekija, Estija, Kroatija, Latvija, Lenkija, Rumunija, Slovakija, Slovėnija, Turkija, Ukraina ir Vengrija. Kartu denonsuojamos buvo ir sutartys su Latvija bei Estija dėl laisvosios prekybos žemės ūkio prekėmis ir dėl netarifinių barjerų prekyboje naikinimo. Šalyje įgyvendinama užsienio prekybos politika, kuriai būdingas prekybos liberalizavimas, konkurencingumo užtikrinimas laisvos rinkos ekonomikos sąlygomis ir dvišalių bei daugiašalių santykių su kitomis valstybėmis gilinimas. Nuo šalies įstojimo į Europos Sąjungą (ES) dienos Lietuva perėmė visus ES teisės aktus, reglamentuojančius organizacijos bendrąją rinką bei išorinius prekybos santykius. Lietuvai tapus ES nare, su Bulgarija, Islandija, Kroatija, Lichtenšteinu, Norvegija, Rumunija, Šveicarija ir

Turkija prekybiniai santykiai palaikomi remiantis tarp šių šalių ir ES sudarytomis laisvosios prekybos sutartimis (Vilpišauskas, 2000, p.13).

2004 m. gegužės mėn. Lietuva tapo Europos Sąjungos nare. ES iš penkiolikos šalių (ES-15) tapo dvidešimt penkių šalių grupe (ES-25). Lietuvos integracija į ES paveikė visą Lietuvos ūkį, įskaitant ir Lietuvos užsienio prekybinius santykius. Lietuvos eksporto apimtys per pastaruosius šešerius metus išaugo 134 %: nuo 11 mlrd. Lt 1999 metais iki 25,8 mlrd. Lt 2004 metais. Lietuvos eksporto dinamika 1993–2005 m. pateikta 8 pav..

Po įstojimo į ES, 2004 m. II pusmetį palyginti su tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu (5 lentelė) eksporto apimtys padidėjo 25,6 %, kai tuo tarpu iki įstojimo į ES, 2004 m. I pusmetį, palyginti su 2003 m. I pusmečiu, eksporto apimčių augimas tesudarė 16,7 %. Lietuvos eksporto apimčių kitimas pirmaisiais 2003–2005 metų pusmečiais pateiktas 5 lentelėje (Ūkio ministerija, 2005, p.5).

5 lentelė

Lietuvos eksportas: 2003-2005 metiniai duomenys

	Eksportas (mln. Lt)		
	I pusm.	II pusm.	Metiniai duomenys
2003 m.	9973	11290	21263
2004 m.	11636	14183	25819
Pokytis (2004 m. palyginti su tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu)	16,7%	25,6%	21,4%
2005m.	14452	18355	32807
Pokytis (2005 m. palyginti su tuo pačiu 2004 m. laikotarpiu)	24,2%	29,4%	27,1%

Šaltinis: sukurta autoriaus pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2006

Iš 5 lentelės duomenų matyti, jog spartesnis nei iki įstojimo į ES Lietuvos eksporto augimas užfiksuotas ir 2005 metų pirmąjį pusmetį: 2005 m. sausio-birželio mėnesiais, palyginti su atitinkamu 2004 m. laikotarpiu, eksporto apimtys padidėjo daugiau nei 24 %. Per pirmus šešis 2005 metų mėnesius eksporto augimas buvo 5,6 % punktais didesnis už vidutinį šalies eksporto augimą, 1999–2003 m. laikotarpio metu. Daugiausia produkcijos 2005 m. I-jį pusmetį eksportuota gegužės mėn. (2657 mln. Lt). Per II-ąjį pusmetį buvo eksportuota 18355 mln. Lt., t.y. 27% daugiau nei per I-ąjį pusmetį. Iš viso per 2005 m. buvo eksportuota produkcijos už 32807 mln. Lt., tai 27 % daugiau nei 2004 metais.

Išanalizavus bendrus Lietuvos eksporto ir importo statistinius duomenis galima teigti, kad Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą turėjo teigiamą įtaką šalies eksporto apimčių didėjimui. Po Lietuvos įstojimo į ES 2004 m. liepos – 2005 m. birželio mėn. eksporto augimas palyginti su tuo pačiu 2003–2004 metų laikotarpiu buvo trečdaliu spartesnis nei vidutinis eksporto augimas 1999–2003 m.

metais. Apie teigiamą integracijos į ES įtaką šalies užsienio prekybos plėtrai byloja ir eksporto apimčių augimas 2005 m. pirmąjį pusmetį: šio laikotarpio metu Lietuvos eksporto augimas buvo ženkliai didesnis nei vidutinis eksporto apimčių augimas 1999–2003 m. laikotarpiu.

Analizuojant Lietuvos eksporto struktūrą pagal prekių grupes, matyti, kad daugiau kaip penktadalį prekių eksporto į ES šalis sudaro mineralinis kuras, kurio eksportas 2004 m., palyginti su 2003 m., padidėjo 2,7 karto. Tokį padidėjimą iš dalies lėmė žymus naftos kainų pasaulinėje rinkoje padidėjimas. Statistinių duomenų analizė leidžia teigti, kad mineralinio kuro eksporto augimas turėjo didžiausią įtaką eksporto apimčių į ES šalis didėjimui 2004 metais. Lietuvos eksporto į ES šalis apimtys 2004 m., palyginti su 2003 m., išaugo 29,9 %. Eksporto į ES šalis augimas, neskaitant mineralinių produktų eksporto augimo, sudarė 12,4 % (Ūkio ministerija, 2005, p.5-7). Pagrindinių prekių grupių, kurias Lietuva eksportavo į ES šalis pokytis pateikiamas 6 lentelėje.

6 lentelė

Pagrindinės Lietuvos eksporto į ES šalis prekių grupės ir jų dinamika 2004 metais.

Prekių grupės pavadinimas	2004 m.		Pokytis palyginti su 2003 m. (%)
	Dalis %	Tūkst. litų	%
1. Mineralinis kuras, mineralinės alyvos ir jų distiliavimo produktai; bituminės medžiagos; mineraliniai vaškai	23	3976416.4	171.6
2. Elektros mašinos ir įrenginiai bei jų dalys; garso įrašymo ir atkūrimo aparatai, televizijos vaizdo ir garso atkūrimo aparatai	7.8	1337699.8	38.5
3. Baldai ir patalynės reikmenys čiužiniai, čiužinių karkasai kiti baldai, jų dalys	7.3	1252808.6	19.6
4. Mediena ir medienos dirbiniai, medžio anglys	5.8	996687.3	6.2
5. Trąšos	5.5	948253.0	5.3

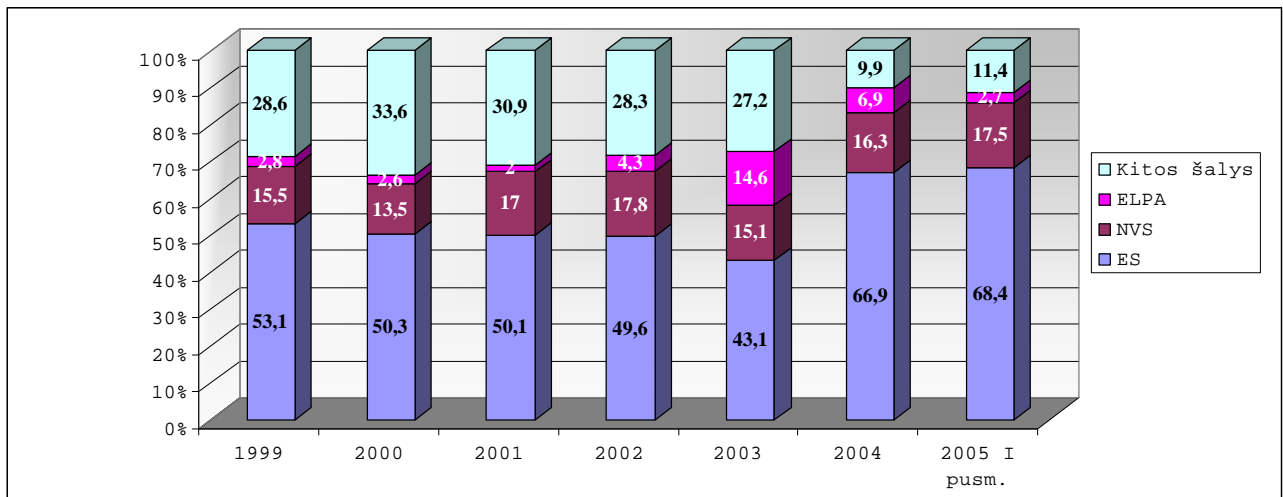
Šaltinis: sukurta autoriaus pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2005

Kaip matyti 6 lentelėje, visų pagrindinių prekių grupių eksportas į ES šalis 2004 metais didėjo. Be mineralinio kuro pagrindinių prekių grupėje daugiausiai padidėjo elektros mašinų ir įrenginių bei baldų ir jų dalių eksportas. Medienos dirbinių bei trąšų eksporto į ES šalis augimas 2004 m., palyginti su 2003 m., buvo gana nedidelis ir sudarė atitinkamai 6,2 % ir 5,3 %.

Jei į ES šalis 2004 m., palyginti su 2003 m., visų pagrindinių prekių grupių eksportas didėjo, tai į NVS šalis mažėjo transporto priemonių bei javų prekių grupių eksportas. Antžeminės transporto priemonės sudaro pagrindinę Lietuvos eksporto į NVS šalis dalį. Po Lietuvos įstojimo į ES padidėję antžeminių transporto priemonių muitai turėjo įtakos šių prekių eksporto apimčių į NVS šalis sumažėjimui.

2.2.2. Svarbiausi Lietuvos užsienio prekybos partneriai

Analizuojant Lietuvos užsienio prekybą regioniniu požiūriu, galima pastebėti, kad 1999 - 2004 metais svarbiausias pagal prekybos apimtį Lietuvos eksporto ir importo partneris buvo ES valstybių blokas. Svarbiausiu partneriu šio bloko valstybės išliko ir 2005 metų pirmajame pusmetyje, kai ES bloko įtaka itin padidėjo (nuo 43,1 % viso eksporto 2003 metais iki 68,4 % viso eksporto 2005 metų viduryje). Tokį augimą nulėmė ne tik Lietuvos narystė ES, bet ir kitų šalių – narių priėmimas į sąjungą. NVS šalių blokas po Lietuvos narystės ES išsivertino antroje svarbiausių Lietuvos užsienio prekybos partnerių sąrašo vietoje. Šalies eksporto dalies į ES, NVS, ELPA ir kitas šalis kitimas 1999–2004 m. laikotarpiu yra pateiktas 9 paveiksle.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija, 2006

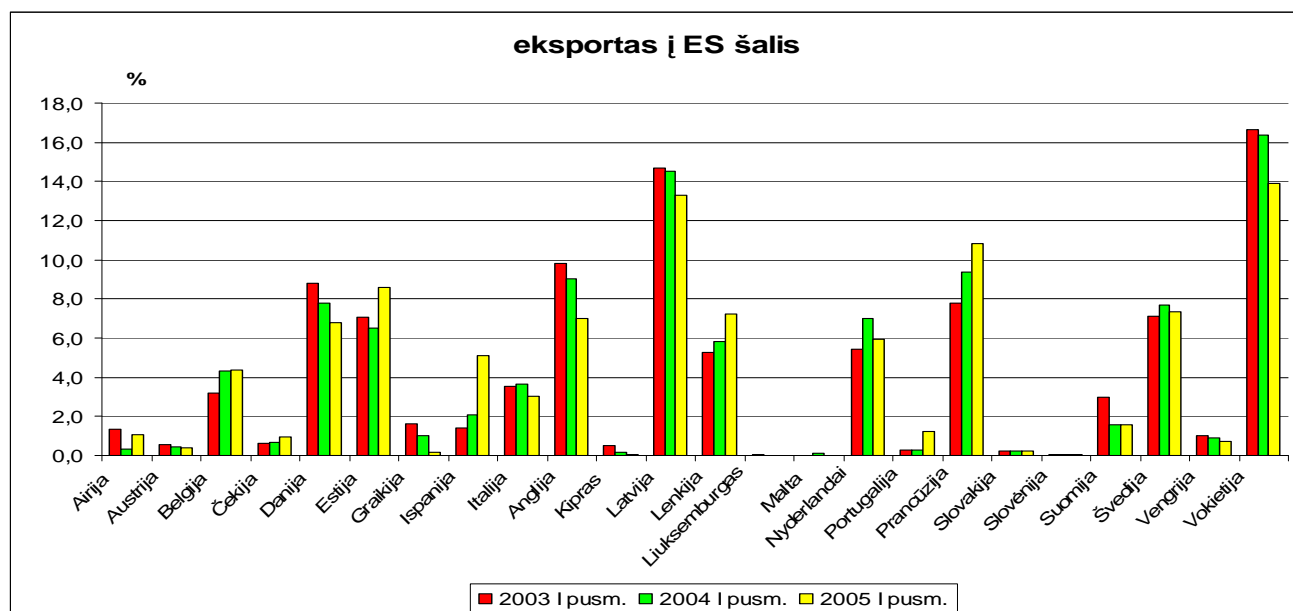
9 pav. Lietuvos eksporto dalies į ES, NVS, ELPA ir kitas šalis kitimas 1999-2005 (%)

Iš 9 paveiksle pateiktų duomenų matyti, jog Lietuvos eksporto dalis į atskiras šalių grupes 1999–2002 metais nors ir kito, tačiau išliko palyginti stabili: į ES šalis buvo eksportuojama apie pusę viso Lietuvos eksporto, į NVS šalis apie 16 %, į ELPA šalis apie 3 %, į kitas šalis apie 31 % viso Lietuvos eksporto (Vareikis, 2003, p.88). Didžiausi pokyčiai įvyko 2003–2004 metais, kai ženkliai sumažėjo ELPA bei kitoms šalims ir išaugo ES šalims tenkanti Lietuvos eksporto dalis. Reikia pastebėti, kad eksporto dalis, tenkanti NVS šalių blokui išliko gana stabili viso 1999–2005 m. laikotarpio metu ir svyravo nuo 13,5 % 2000 m. iki 17,8 % 2002-aisiais. Tai leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos įstojimas į ES bei prekybos režimo su NVS šalimis pasikeitimas, didesnio poveikio prekybai su šių šalių bloku neturėjo. Prie eksporto dalies į ELPA šalis padidėjimo 2003 m. daugiausia prisidėjo mineralinių produktų eksporto nukreipimas iš Didžiosios Britanijos į vieną iš ELPA šalių – Šveicariją (Ūkio ministerija, 2005, p.5).

Iki 2004 metų Lietuva aktyviai prekiaavo su kaimyninėmis šalimis - Latvija, Estija ir Lenkija, kurios buvo vienos pagrindinių Lietuvos eksporto partnerių. Tačiau šioms valstybėms tapus ES narėmis, eksportas padidėjo ES bloko sąskaita. Todėl, didelį 2004 metų eksporto dalies padidėjimą į ES šalis (lyginant su 2003 metais eksportas į ES padidėjo beveik 55.2 %) galima sieti su ES šalių skaičiaus išaugimu. Po įstojimo į ES Lietuvos eksportuotojai padidino eksportuojamos produkcijos dalį tiek į ES šalis senbuves, tiek į naujas ES nares. 2004 m. II pusmetį eksporto dalis į ES-15, palyginti su atitinkamu 2003 m. laikotarpiu, padidėjo 4,5 proc. punkto, o į ES-10 – 3,8 proc. punkto. Lietuvos eksporto dalis į ES-15 ir ES-10 2005 m. I-ąjį pusmetį, palyginti su atitinkamu 2004 m. laikotarpiu, padidėjo atitinkamai 2,6 bei 3,3 proc. punkto (Ūkio ministerija, 2005, p.6).

Kalbant apie eksporto apimčių į atskiras ES šalis dalies kitimą (10 pav.) galima pastebėti, kad eksporto dalis 2003–2005 m. laikotarpiu (naudojant I-ųjų pusmečių duomenis) mažėjo į Daniją, Angliją, Latviją, Italiją ir Vokietiją (Eksporto dalis 1999-2004 metais į ES bei kitas pagrindines Lietuvos eksporto partneres pateikiama 9 priede). Eksporto dalis tolygiai didėjo į Belgiją, Ispaniją, Lenkiją ir Prancūziją. 2005 m. I pusmetį, palyginti su atitinkamu 2004 m. laikotarpiu, labiausiai eksporto dalis sumažėjo į Vokietiją (-2,5 proc. punkto), Angliją (-2 proc. punktais), Latviją (-1,2 proc. punkto) ir Nyderlandus (-1,1 proc. punkto); labiausiai padidėjo – į Ispaniją (3 proc. punktais), Estiją (2,1 proc. punkto), Prancūziją (1,5 proc. punkto) ir Lenkiją (1,4 proc. punkto).

Lietuvos eksporto dalies į atskiras ES šalis kitimas, išreikštas procentais nuo bendro eksporto į ES 2003 m., 2004 m. ir 2005 m. (naudojant I-ųjų pusmečių duomenis) pavaizduotas 10 paveiksle.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija, 2005

10 pav. Lietuvos eksportas į ES šalis (%)

Svarbiausi 2005 metų I. pusm. Lietuvos eksporto partneriai, eksporto dalis bei eksporto pokytis, palyginti su 2004m. I-uoju pusmečiu pateikiami 7 lentelėje.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad eksportas į visas pagrindines Lietuvos prekybos partneres, išskyrus ELPA šalis, 2005 m. I pusmetį, palyginti su 2004 m. I pusmečiu, didėjo. Labiausiai Lietuvos eksportas 2005 m. I pusmetį padidėjo į NVS šalis (37,2 %) ir į ES valstybes (35,8 %). Tarp ES šalių daugiausiai eksporto apimtys padidėjo į Ispaniją (3,3 karto), Estiją (80,2 %), Lenkiją (69,1 %) ir Prancūziją (56,9 %).

7 lentelė

Svarbiausi Lietuvos eksporto partneriai 2005 m. pirmąjį pusmetį.

	Eksportas mln. Lt	(%)	
		Dalis	Pokytis, palyginti su 2004 m. I-uoju pusm., padidėjimas, sumažėjimas (-)
Iš viso	14452,0	100	24,2
ES-15	6794,6	47,0	31,4
ES-25	9882,9	68,4	35,8
NVS	2528,6	17,5	37,2
ELPA	387,0	2,7	-72,9
Rusija	1562,4	10,8	54,5
Vokietija	1374,1	9,5	15,2
Latvija	1314,2	9,1	24,5
Prancūzija	1070,7	7,4	56,9
Estija	850,6	5,9	80,2
Švedija	723,6	5,0	29,4
Lenkija	716,3	5,0	69,1
Anglija	692,6	4,8	5,5
JAV	685,1	4,7	56,4
Danija	671,1	4,6	18,3
Nyderlandai	590,0	4,1	15,4
Ispanija	505,7	3,5	3,3k.
Kitos	2517,1	25,6	-

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija, 2005

NVS šalių blokas yra antras pagal svarbumą Lietuvos eksporto partneris. Didžioji dalis prekių eksporto į NVS šalis 1999-2004 m. laikotarpiu teko Rusijai, Baltarusijai ir Ukrainai. Analizuojamo laikotarpio metu eksporto dalis į šias tris šalis svyravo nuo 12,1 % iki 16,8 %, skaičiuojant nuo viso Lietuvos eksporto.

Tarp NVS šalių didžiausia Lietuvos eksporto dalis tenka Rusijai. Gana sparčiai 2001–2002 metais didėjusi eksporto dalis į Rusiją 2003-aisiais metais sumažėjo. Tačiau nuo 2004 metų vėl pastebima eksporto dalies į Rusiją didėjimo tendencija.

Tarp trečiųjų šalių didžiausias eksporto partneris yra JAV. 2004 metais eksportas į JAV sudarė apie 48 % viso Lietuvos eksporto į kitas trečiąsias šalis. 2005 m. pirmąjį pusmetį JAV buvo devinta pagal svarbumą Lietuvos eksporto partneris (Ūkio ministerija, 2005, p. 8).

2.3. Gyventojų judėjimo dinamika ir analizė

Gyventojų migracija – tai jų persikėlimas gyventi iš vienos vietos į kitą toje pačioje šalyje arba už valstybės ribų. Tarptautiniame žodžių žodyne (2001) migracija apibrėžiama kaip: kėlimasis, kraustymasis, perėjimas iš vienos vietos į kitą. Pastaraisiais metais tai daug diskusijų sukelianti tema Lietuvoje. Tačiau jau galima pastebėti ir nuomonių dėl migracijos keitimąsi (Nedveckaitė, 2006, p.1): „...tai žmogaus laisvė keliauti ten, kur jam geriau“.

Gyventojų judėjimas per šalį, regionus ar žemynus, gali būti kelių pakraipų: darbo jėgos judėjimas, diaspora, kolonizavimo ar užkariavimo procesai. Gyventojų judėjimas veikia ne tik darbo ir užimtumo struktūras, ekonominius procesus valstybėse, bet judėdami žmonės nešasi ir savo kultūrą, patirtį bei žinias. Dėl migrantų gyvenviečių ir bendruomenių kūrimosi užsimezga nauji, anksčiau neegzistavę socialiniai santykiai tarp gimtosios šalies visuomenės ir emigrantų bendruomenės bei gimtosios šalies ir priimančios šalies visuomenių. Gausybė nelegalių imigrantų, kurie atima pajamas iš vietinių gyventojų, didesnio uždarbio ieškoti išvykstantys gyventojai, veikia šalies ekonomiką. Be abejonės šiuo metu migraciją dažniausiai skatina vis labiau tarptautine tampanti darbo rinka, kuriama neformaliais ir vienkartiniais, taip pat ir formaliais bei institucionalizuotais susitarimais (Held, McGrew, Goldblatt, Perraton, 2002, 316-317).

Migracija veikia ir Lietuvos ekonomiką bei politiką. Tačiau Lietuvoje nuo senų laikų daugiausiai yra susiduriama su emigracija. Pokario metais to priežastis buvo pasitraukimas į kitą šalį vengiant priespaudos ar represijų. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę 1990-2005 metais pastebima kita tendencija: žmonės emigruoja ieškodami geresnio gyvenimo arba norėdami užsidirbti daugiau pinigų. Remiantis įvairiais duomenimis, nuo 1990 m. iš Lietuvos emigravo per 300 tūkst. gyventojų. 1990–1993 m. didžiausi emigrantų srautai plūdo į Rusiją, Baltarusiją, Ukrainą ir kitas buvusias Sovietų Sąjungos respublikas. Nuo 1994 m. prasidėjo emigracija į Vakarų valstybes. Lietuvai tapus ES nare, emigrantų srautas išaugo ir dabar per metus gali siekti iki 50 tūkstančių.

Pagrindiniai taikiniai – Didžioji Britanija, Vokietija, Airija, Ispanija, Švedija. Nustatyti tikslų išvažiuojančiųjų skaičių neįmanoma dėl laisvos migracijos ES viduje režimo (Imigrantai pagal buvusią ir emigrantai pagal būsimą gyvenamąją vietą, pateikti Priede 8). Be to, vengiama migruoti oficialiai ir pati statistika nėra tiksli. Oficialioje statistikoje nurodoma, kad 2004 ir 2005 m. iš Lietuvos išvyko

maždaug po 15 tūkst. asmenų. Tai registruota migracija, kuri skiriasi nuo tikrosios padėties. Daugiausia migrantų – jauni, darbingo amžiaus asmenys. 2005 m., Statistikos departamento duomenimis, penktadalį emigrantų sudarė 25–29 m. amžiaus gyventojai. 20–24 metų – 16,3 proc. 30–34 metų – 12,9 proc.

Daugeliu atveju migracija yra laikoma blogu procesu, tačiau ekspertai pabrėžia, kad migracija mūsų šalies ekonomikai duoda ir šiekios tokios naudos. Gyventojams pasitraukus iš vietinės darbo rinkos, gerokai sumažėjo nedarbas. Darbo jėgos trūkumas ir gerų specialistų paklausa sudarė prielaidas didėti Lietuvoje likusių darbuotojų atlyginimams ir gerėti jų darbo sąlygoms. Taigi, migracijos procesu atveju susiduriama su dvejomis pusėmis: teigiamos ir neigiamos pasekmės Lietuvai ir jos ekonomikai. Nuolat pabrėžiamos vien neigiamos pasekmės darbo rinkai, demografijai. Mažiau kalbame apie socialines pasekmes, dar mažiau – apie tautinio tapatumo ir valstybės saugumo praradimą. Neigiamos pasekmės labiausiai pasireiškia mikro-lygmeniu – tarp darbdavių, o teigiamos – makro-lygmeniu – visos valstybės mastu. 2005 m., darbo biržos duomenimis, bedarbių sumažėjo 31 proc. Per pastaruosius 3 metus kasmet apie 10 proc. augo vidutinis darbo užmokestis. Emigrantai į Lietuvą siunčia pinigų, perka būstus, galbūt ateityje kurs verslą. Tai nėra blogai mūsų šalies ekonomikai. Tačiau visiškai pagrįsti ir teiginiai, kad emigrantai nesukuria tos pridėtinės vertės, kurią galėtų sukurti likę Lietuvoje. (Nedveckaitė, 2006).

8 lentelėje pateikiama bendra gyventojų judėjimo dinamika Lietuvos valstybėje. Verta pabrėžti, kad nuo 2001 metų į migrantų apskaitą įtraukiami užsieniečiai, atvykę į Lietuvą 1 metams ar ilgesniam laikotarpiui. Lentelėje minimas migracijos saldo – tai skirtumas tarp atvykusių ir išvykusių skaičius. Iš pateiktos lentelės matyti, kad didžiausias emigracijos srautas Lietuvos nepriklausomybės laiku buvo 1995 – 2000 metais. Tuo metu emigravimo virš 47000 tūkstančių gyventojų. Daugiausia tai buvo nelegali migracija, nes žmonės nelaukdami geresnio rytojaus bėgo į svetimą šalį gyventi. 2003 - 2004 metais emigracija vėl atsigavo. 2004 metais migracijos saldo padidėjo iki – 9612, nes per šį laikotarpį iš Lietuvos emigravo daugiau kaip 15000 piliečių.

8 lentelė

Gyventojų tarptautinė migracija

Metai	Imigravo	Emigravo	Migracijos saldo
1995	2020	25688	-23668
2000	1510	21816	-20306
2001	4694	7253	-2559
2002	5110	7086	-1976
2003	4728	11032	-6304
2004	5553	15165	-9612

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. 2005.

Kalbant apie gyventojų tarptautinės migracijos pasiskirstymą pagal lytį (9 lentelė), matyti, kad pastaraisiais metais iš Lietuvos moterų emigruoja šiek tiek daugiau. Daugiausia tai susiję su tuo, kad daugelyje emigravusių šeimų pirmiausia išvyksta šeimos galva, ir tik vėliau prie jo prisijungia likusi šeima. Ekspertai pastebi, kad kaip tokia emigravimo banga ir nusirito 2004-2005 metais, kai daugiau moterų emigravo pas savo vyrus. Gyventojų pasiskirstymas pagal apskritis ir savivaldybes pateiktas Priede 7).

2005 metais moterų išvyko 8013, o vyrų 7558 (9 lentelė). Migracijos saldo per 2004 ir 2005 metus nepasikeitė, tačiau lyginant su 2003 metų migracijos saldo, padidėjo beveik 50 %. Nors migruojančių gyventojų skaičius ir padidėjo, tačiau migracijos saldo lyginant su 2000 metų rodikliu, sumažėjo 2,5 karto. Sumažėjimą nulėmė ir tai, kad vis daugiau žmonių atvyksta gyventi į Lietuvą. Nuo 2003 metų atvykstančiųjų skaičius didėja daugiau kaip po 1000 gyventojų per metus

9 lentelė

Gyventojų tarptautinė migracija: pasiskirstymas pagal lytį

	2003			2004			2005		
	Atvyko	Išvyko	Migracijos saldo	Atvyko	Išvyko	Migracijos saldo ¹	Atvyko	Išvyko	Migracijos saldo
Iš viso	4728	11032	-6304	5553	15165	-9612	6789	15571	-8782
vyrų	2594	5173	-2579	3043	7112	-4069	3816	7558	-3742
moterys	2134	5859	-3725	2510	8053	-5543	2973	8013	-5040

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. 2006.

Daugiausiai gyventojų emigravo 2004 ir 2005 metais. Tokių žmonių buvo beveik 15500 (Priedas 7). Tačiau lyginant su 2001 metų duomenimis, šis skaičius padvigubėjo. Tokį pokytį galima paaiškinti politiniais įvykiais Lietuvos gyvenime: 2004 metais Lietuva tapo ES nare. Atsivėrusios sienos bei naujos galimybės paskatino vis daugiau žmonių išvykti ieškoti laimės svetur. Daugiausiai gyventojų 2004 – 2005 metais emigravo iš miesto (beveik 13300 piliečių). Daugiausiai atvykusių gyventojų taip pat buvo miestuose. 2005 metais šis rodiklis siekė 7253 žmones. Tarp didžiausių miestų pagal emigracijos rodiklius pirmavo Kaunas. Gana sunki ir neaiški padėtis mieste privertė daugiau žmonių ieškoti laimės svetur. Atvykstančiųjų daugiausia buvo Vilniuje. Į Vilnių 2004 – 2005 metais imigravo beveik po 1700 žmonių. Natūralu, kad Vilnius pasinaudojęs sostinės privalumais ir privilegijomis ir sulaukė daugiausiai imigrantų.

2003 – 2004 metais populiariausios Lietuvių emigracijos valstybės išliko tos pačios: didžiausias emigravimo augimas pastebimas į Airiją. 2004 metais į Airiją išvyko daugiau kaip 1000 Lietuvių, t.y. penkis kartus daugiau nei 2003 metais. Lietuvos narystė ES atvėrė sienas ir į kitas šalis. Štai, pavyzdžiui, į Jungtines Karalystes 2004 metais išvyko 3525 lietuviai. Tai keturis kartus didesnis skaičius nei 2003 metais. Emigravusių skaičius taip pat padidėjo ir į Vokietiją (50 % daugiau nei 2004

metais), Švediją ir Ispaniją. Į kitas šalis emigravusiųjų skaičius nebuvo toks žymus. Tiesa, daugiau kaip 2300 lietuvių 2004 metais emigravo į JAV, tačiau lyginant su 2003 metų duomenimis šis skaičius padidėjo nežymiai. Labiausiai sumažėjo emigrantų skaičius į Vidurio ir Rytų Europos šalis: Rusiją ir Ukrainą. Taip pat sumažėjo ir iš VRE imigravusių gyventojų į Lietuvą skaičius. Vien tik iš Rusijos imigrantų sumažėjo 42 %. Daugiausiai 2004 metais į Lietuvą imigravo iš Vokietijos, Didžiosios Britanijos ir Rusijos.

Kaip matyti iš pateiktų statistinių duomenų analizės ir interpretavimo, Lietuvių saitai su Vakaraais nuolat augo ir stiprėjo. Taigi, drąsiai galima teigti, kad įstojimas į ES dar labiau atvėrė Lietuvai duris į Vakarus.

3. GLOBALIZACIJOS POVEIKIS LIETUVOS ĮMONĖMS

Pirmoje – teorinėje darbo dalyje globalizacija ir jos dimensijos bei jų poveikis ekonomikai buvo apžvelgtas teoriniu aspektu. Tačiau tokia analizė neparodo, kaip iš tiesų kito ir pasireiškė tas poveikis. Kitaip sakant, nebuvo kiekybiškai išreikštas pokytis ir globalizacijos poveikis ekonomikai. Todėl antrojoje darbo dalyje atskirais skaičiais ir faktais įvertinta ir paaiškinta globalizacijos raida ir proceso reikšmė Lietuvos ekonomikai. Pateikta statistinių duomenų analizė ir jų interpretacija leidžia geriau suvokti globalizacijos poveikio pasekmes Lietuvos ekonomikai TUI, užsienio prekybos ir migracijos aspektais. Taigi, antrojoje dalyje pateikiama bendra Lietuvos situacijos analizė.

Trečioje darbo dalyje bus apžvelgiama kaip globalizacijos procese pasikeitė Lietuvos įmonės ir kokią poveikį užsienio kapitalo atėjimas padarė Lietuvos įmonėms bei jų veiklai. Šiam tikslui atliekama anketinė apklausa, kurios pagalba bus tiriama, kaip užsienio kapitalo atėjimas paveikė Lietuvos įmones.

3.1. Anketinio tyrimo formulavimas ir tikslai

Problema – globalizacijos poveikis Lietuvos įmonių ekonomikai. Apklausa atliekama tam, kad padėtų nustatyti kaip globalizacija paveikė Lietuvos įmones.

Atliekamas **apklausos tikslas** – nustatyti kaip pasikeitė įmonių ekonomika globalizacijos metu sulaukus užsienio kapitalo. T.y. nuodugniau išsiaiškinti ir apžvelgti, kaip pasikeitė Lietuvos įmonių vystymasis, rezultatai ir bendra padėtis per Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį (1990-2005), kai ir Lietuvą palietė globalizacijos procesas ir į šalį atėjo daugiau TUI bei užsienio kapitalo. Atliekamo **tyrimo objektas** yra užsienio bei bendros su užsienio kapitalu įmonės. Tyrimui pasirenkama Lietuvos ekonomika ir joje veikiančios užsienio kapitalo ir bendros užsienio – Lietuvos kapitalo įmonės.

Tyrimo uždaviniai:

- Nustatyti kaip pasikeitė įmonių ekonomika, veikiant globalizacijos procesui Lietuvos nepriklausomybės metais;
- Nustatyti, kaip globalizacijos dėka atėjusios užsienio investicijos įtakojo Lietuvos įmonių veiklą;
- Nustatyti užsienio kapitalo ir investicijų reikalingumo tendencijas ateityje.

Apklausa buvo atliekama raštu, nes taip buvo didesnė galimybė apklausti daugiau respondentų vienu metu ir per trumpą laikotarpį. Tačiau tikimybė, kad respondantai neaktyviai reaguos į vykdomą

apklausą, pasitvirtino. Negavus atsakymo, buvo siunčiami pakartotiniai laiškai. Taip buvo daroma du kartus. Apklausos metu pastebėta, kad didžiausios reakcijos sulaukta apklausos anketas išsiuntus pakartotiniai. Dauguma atsakiusių respondentų savo atsakymus pateikė jau sekančią dieną (apie 90 % visų respondentų).

Įmonės apklausai yra atrinktos iš internetinės duomenų bazės bei įmonių katalogo, paieškos sistemomis susiradus užsienio bei bendras užsienio-Lietuvos kapitalo įmones. Apklausiama beveik 300 įmonių, nes norėta gauti kuo daugiau ir išsamių atsakymų, kad apklausos duomenys būtų kuo išsamesni ir tikslesni. Įmonės atsirinktos atsitiktiniu būdu. Siunčiamos anketos yra adresuojamos įmonių vadovams, nes jie geriausiai žino įmonės padėtį ir rezultatus. Todėl į apklausą įtrauktos tiek naujos, tiek senos įmonės, tiek didelės, tiek mažos. Į apklausiamųjų įmonių sąrašą taip pat pateko ir tos įmonės, kurios veikia jausenai, bet tik pastaraisiais metais sulaukė užsienio investicijų.

Suformuluoti klausimai yra uždari ir tiesioginiai. Tokiu būdu galima lengviau juos apdoroti ir išanalizuoti jų reikšmes. Toks anketų tipas taip pat yra patogesnis ir nebrangus. Be to, toks anketavimo tipas yra patogus ir respondentams, nes neužima daug laiko ir nereikalauja didelių pastangų atsakant į juos. Tam tikslui pasiekti anketa yra sudaryta tiksli ir trumpa, kad neatbaidytų respondento nuo teigiamos reakcijos į užduodamus klausimus vos tik išvydus anketą.

Anketinė apklausa yra atliekama elektroniniu paštu. Šis anketavimo būdas užtrunka žymiai trumpiau. Be to, tai yra pigesnis ir prieinamas būdas daugeliui būsimų respondentų, nes nereikia daug laiko ir pastangų įdėti, norint atsakyti į klausimus. Anketą sudaro 12 klausimų. Anketos pradžioje užduodami klausimai yra nesudėtingi, bandant išsiaiškinti bendrą įmonės situaciją: įmonės gyvavimo laiką, jos dydį, veiklos sritį. Toliau pateikiami sudėtingesni klausimai, reikalaujantis, rimtesnių ir tikslesnių atsakymų: ar užsienio kapitalas padėjo įmonei, kiek ir kaip ji paaugo.

Duomenų grupavimui bus naudojamos dviejų tipų skalės: ranginė ir intervalinė. Ranginės skalinė reikalinga klausimams, kurie bus susiję su bendra įmonės situacija, o intervalinė - norint tiksliau įvertinti pokyčius.

- Gautų duomenų apdorojimas;

Tyrimo metu gauti duomenys bus apdorojami tokiais metodais:

a) statistinis gautų duomenų apdorojimas, kuriems gauti tyrime bus taikyti kiekybiniai tyrimo metodai;

b) teorinis duomenų apdorojimas (duomenų aptarimas ir interpretavimas);

Tyrimo rezultatai, kurių tikimasi gauti atlikus tyrimą:

- Išanalizuotas globalizacijos poveikis Lietuvos įmonėms;
- Nustatyta investicijų ir užsienio kapitalo reikšmė įmonėms bei tendencijos ateityje.

10 lentelėje pateikiami atliekamo tyrimo instrumentarijus. Jame pateikiami klausimai, paaiškinimas, koks vieno ar kito klausimo formulavimo tikslas, bei kokių atsakymų buvo tikimasi iš respondentų į šiuos klausimus. Šioje lentelėje atsispindi visas tyrimo planas ir tikslas. Be to, lentelėje pateikta klausimų apžvalga padeda geriau nustatyti darbo vientisumą bei atsakymą ar pagrindimą į pirmose dviejose darbo dalyse iškeltus klausimus ar teiginius. Tyrimo anketa yra pateikta 5 priede.

10 lentelė

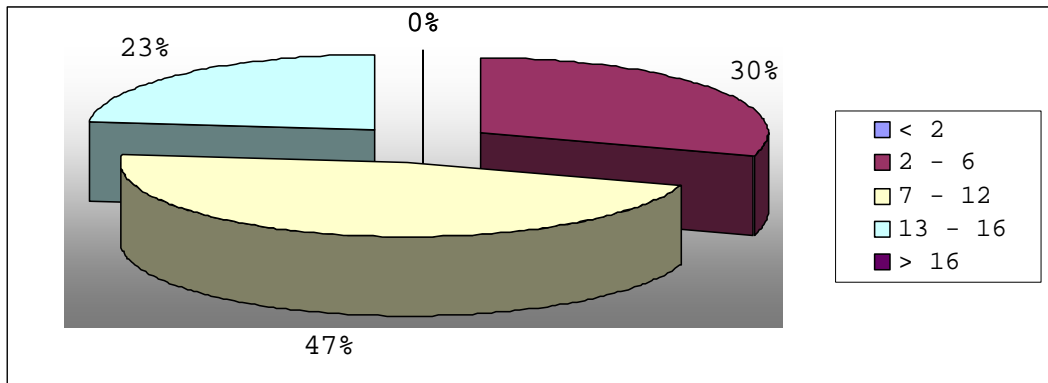
Atliekamo tyrimo instrumentarijus

Klausimas	Klausimo tikslas	Tikėtini atsakymai
1. Kiek metų veikia įmonė? 2. Kokio dydžio yra įmonė?	Bendro pobūdžio klausimai, kuriais siekiama nustatyti, kiek metų gyvuoja įmonė ir kiek joje dirba darbuotojų.	Respondentams yra apeikti keli atsakymų variantai. Atsakymai suranguoti intervalais, kad būtų lengvesnė atsakymų analizė.
3. Kuriame regione įmonė vykdo savo veiklą?	Siekama nustatyti respondentų pasiskirstymą pagal regioną. Įvairūs šalies regionai yra nevienodai patrauklūs užsienio investicijoms dėl savo politikos ir infrastruktūros.	Respondentas gali pasirinkti iš keturių regionų: Žemaitijos, Aukštaitijos, Suvalkijos ir Dzūkijos. Taip pat įmanomi atsakymai, kad įmonė veikia keliuose regionuose ar visoje Lietuvoje.
4. Kokia veikla užsiima įmonė?	Siekama išsiaiškinti kokios paskirties veikla užsiima įmonė. Atskirose veiklos rūšyse galiam išskirti skirtingus aspektus.	Respondentams yra apeiktos trys veiklos rūšys: prekyba, gamyba, paslaugos. Tikėtina, kad dalis respondentų vykdo kelias veiklas.
5. Ar įmonė užsiima eksportu?	Bandoma išsiaiškinti, ar įmonės apsiriboja tik vietine rinka, ar jos dar ir eksportuoja savo produkciją į kitas šalis.	Atsakymai į šį klausimą yra tik du: taip arba ne. Atsakius teigiamai, respondentų dar yra prašoma apytiksliai nurodyti, kiek apyvartos įmonė eksportuoja. Čia atsakymai suranguoti intervalais, kad būtų lengvesnė analizė.
6. Kokios šalies kapitalas investuotas į įmonę?	Tikslas: išsiaiškinti, kurios šalys yra daugiausiai investavusios. Šis klausimas padės pagrįsti antroje darbo dalyje pateiktus statistinius TUI duomenis.	Atsakydami į šį klausimą respondentai turi patys parašyti, kurios šalies kapitalo sulaukė.
7. Kokią įmonės kapitalo dalį sudaro užsienio kapitalas?	Siekama nustatyti kaip pasiskirstė įmonės bei atsakymai pagal užsienio kapitalo dydį.	Respondentams yra apeikti keli atsakymų variantai. Atsakymai suranguoti intervalais, kad būtų lengvesnė atsakymų analizė.
8. Kaip pasikeitė įmonės rezultatai atėjus užsienio kapitalui?	Klausimo tikslas yra išsiaiškinti, kokias pasekmes sukėlė užsienio kapitalo atėjimas.	Respondentams yra pateikiamos trys galimos situacijos: pagerėjo, pablogėjo, nepasikeitė. Kitokių atsakymų variantų negali būti.
9. Ar atėjus užsienio kapitalui įmonė plėtė savo veiklą?	Bandoma išsiaiškinti, ar užsienio kapitalas suteikė galimybių įmonėms plėstis. Taip pat klausimas padės išsiaiškinti, koku būdu prasiplėtusios įmonės tą plėtrą įvykdė.	Atsakymai į šį klausimą yra tik du: taip arba ne. Atsakius teigiamai, respondentų dar yra prašoma pasirinkti iš pasiūlytų plėtimosi variantų: fizinio augimo, naujų segmentų ar naujo pobūdžio veiklos.
10. Kaip pasikeitė įmonės pelningumas sulaukus užsienio kapitalo?	Klausimo tikslas yra išsiaiškinti, kokias pasekmes sukėlė užsienio kapitalo atėjimas įmonės pelningumui.	Respondentams yra pateikiamos trys galimos situacijos: pagerėjo, pablogėjo, nepasikeitė. Kitokių atsakymų variantų negali būti.
11. Kaip vertinate užsienio kapitalo atėjimą į įmonę?	Siekama išsiaiškinti kaip įmonių vadovai vertina užsienio kapitalo atėjimą į įmonę.	Respondentams yra pateikiamos trys galimi atsakymų variantai: teigiamai, neigiamai, sunku pasakyti.
12. Ar įmonė norėtų daugiau užsienio investicijų?	Tikslas: išsiaiškinti, ar vadovai sutiktų, jog įmonė gautų daugiau užsienio kapitalo. Taip pat siekiama išsiaiškinti, kokie argumentai ir priežastys formuoja respondentų nuomonę.	Atsakymai į šį klausimą yra tik du: taip arba ne. Respondentų taip pat prašoma trumpai pagrįsti savo atsakymą. Čia respondentas pats turi įrašyti savo nuomonę.

Šaltinis: Sukurta autoriaus

3.2. Tyrimo rezultatai ir išvados

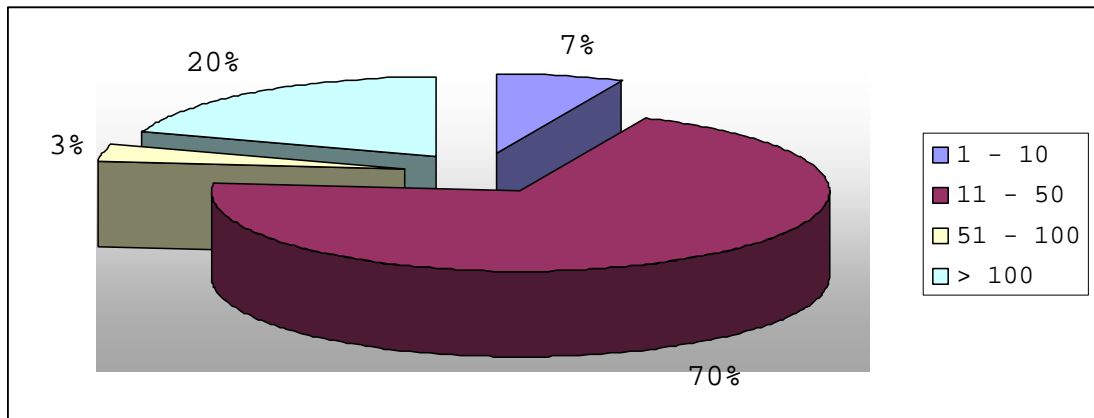
Tyrimo metu buvo apklaustos įvairaus dydžio ir įvairių parametru įmonės. Apklausiamos buvo tik užsienio kapitalo arba bendro su užsienio kapitalu įmonės. Tiek tos, kurios veikia jau daug metų, tiek tos, kurios neseniai įsikūrė. Į respondentų ratą taip pat pateko ir strategiškai svarbios Lietuvai įmonės, ir paprastos smulkaus ir vidutinio dydžio įmonės. 11 pav. pateiktas atsakiusiųjų pasiskirstymas pagal įmonės gyvavimo laikotarpį.

Šaltinis: Sukurta autoriaus

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės veiklos laiką (%)

Iš 11 pav. pateiktų duomenų matyti, kad daugiausiai apklausoje dalyvavo įmonių, kurios gyvuoja apie 10 metų. Tokių įmonių buvo 47 % visų apklaustųjų. Įmonių, kurios būtų tik įsisteigusios, ar įmonių, kurios buvo įkurtos dar prieš atkuriant Lietuvos nepriklausomybę, tarp atsakiusiųjų nebuvo, nors tarp pasirinktų respondentų apklausai, tokių įmonių buvo nemažai.

Šaltinis: Sukurta autoriaus

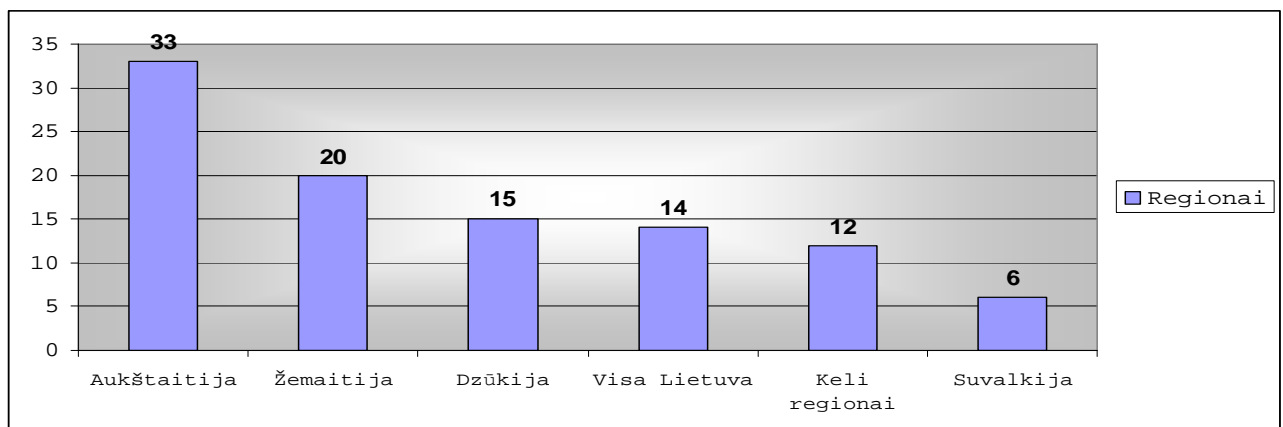
12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės dydį (%)

Įdomu pastebėti tai, kad įmonių pasiskirstymas pagal veiklos laiką tarp didžiųjų įmonių (kur dirbančiųjų daugiau kaip 100) buvo pasidalijęs į dvi dalis: arba tai buvo naujos firmos, dirbančios iki 6

metų (apie 33 % visų tokių įmonių), arba tai buvo senos įmonės, kurios jau gyvuoja 13-16 metų (apie 33 % visų tokių įmonių). Pastebima tendencija rodo, kad didžiųjų įmonių steigimas Lietuvoje susijęs su naujais rinkos dalyviais iš užsienio, kurie steigia šalyje savo filialus arba atidaro gamyklas. Todėl toks didelis procentas didžiųjų įmonių yra priskiriamas naujų įmonių kategorijai. Na, o senų įmonių, kurios jau gyvuoja nuo nepriklausomybės atkūrimo arba dar ankščiau iki 1990 metų, didelis skaičius, mano nuomone, susijęs su tuo, kad daugelis tokių įmonių privatizacijos metu sulaukė TUI ir dalinai arba visiškai atiteko užsienio kompanijoms.

Iš 12 pav. pateiktų duomenų matyti, kad daugiausiai apklausoje buvo vidutinio dydžio įmonių, net 70 % visų respondentų. Beveik 50 % iš jų veikia nuo 7 iki 12 metų. Tokios įmonės yra gerai įsitvirtinusios rinkoje, užėmusios savo segmentus ir tuo pačiu labai patrauklios užsienio investuotojams.

Respondentai taip pat buvo apklausti pagal įmonės veiklos regioną, regionus išskiriant į keturis: Aukštaitiją, Žemaitiją, Suvalkiją ir Dzūkiją. Verta pabrėžti, kad 13,3 % respondentų pažymėjo, kad įmonė savo veiklą vykdo visoje Lietuvoje. Respondentai, atsakę, kad veikia visoje Lietuvoje, užsiima prekyba. Toks atsakymų išsidėstymas nėra netikėtas, nes gamyba dažniausiai būna koncentruojama vienoje ar keliose vietose. Tuo tarpu prekyba šiandien daugiausiai priklauso nuo tinklo dydžio ir prekių pasiūlos. 13 pav. pateiktas atsakymų pasiskirstymas pagal regionus.

Šaltinis: Sukurta autoriaus

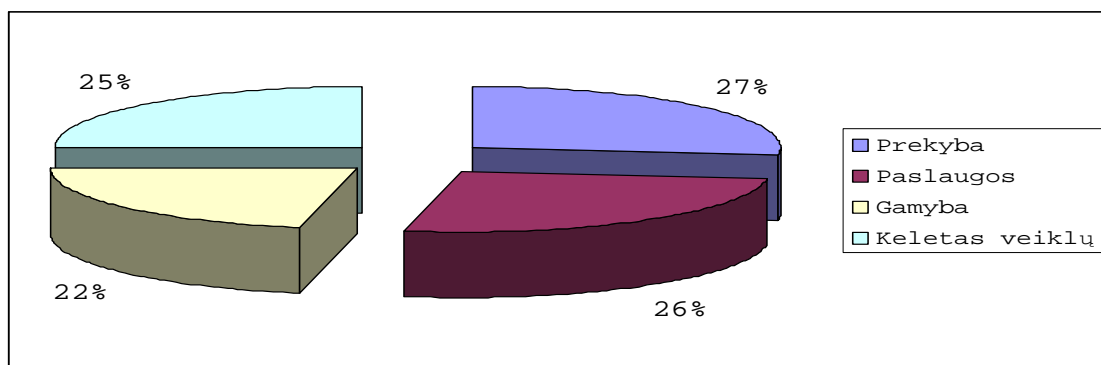
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės veiklos regioną (%)

Respondentų pasiskirstymas parodė, kad daugiausiai atsakymų buvo sulaukta iš Aukštaitijos regiono. Šis rodiklis patvirtina, statistikos departamento skelbiamus duomenis (Statistikos metraštis, 2005), kad šiame regione veikia daugiausiai užsienio kapitalo ar bendro Lietuvos ir užsienio kapitalo įmonių. Atliekant apklausą, į apklausiamųjų ratą taip pat daugiausiai įmonių pateko būtent iš šio regiono. Aukštaitijos regionas yra patrauklus, nes čia investicijas pritraukia ekonominiai centrai,

turintys gerą infrastruktūrą bei padėti pagrindinių magistralių atžvilgiu. Daugiausiai šiame regione įmonės užsiima paslaugų teikimu arba didmenine ir mažmenine prekyba.

Apklausos metu taip pat buvo bandoma išsiaiškinti, kokios paskirties veikla užsiima įmonės, kad būtų galima išskirti keletą užsienio kapitalo pasiskirstymo aspektų. 14 pav. pateikti respondentų pasiskirstymas pagal įmonės vykdomą veiklą. Respondentams buvo galima pasirinkti iš kelių atsakymų variantų: gamybos, paslaugų ir prekybos. Taip pat buvo galima įrašyti ir savo variantą, tačiau tokių respondentų nepasitaikė. Tiesa, reikia pažymėti, kad beveik ketvirtadalis (25%) respondentų pažymėjo, jog įmonė vykdo keletą veiklos rūšių arba visas išvardintas anketoje. Iš pateiktų duomenų matyti, kad visi gauti atsakymų variantai pasiskirstę beveik po lygiai. Kitaip sakant, užsienio kapitalo turinčios bendrovės užsiima įvairia veikla ir nėra vienos vyraujančios veiklos rūšies. Todėl galima teigti, kad Lietuvos įmonės, turinčios užsienio kapitalo yra pakankamai įvairios ir konkurentiškos.

Šaltinis: Sukurta autoriaus

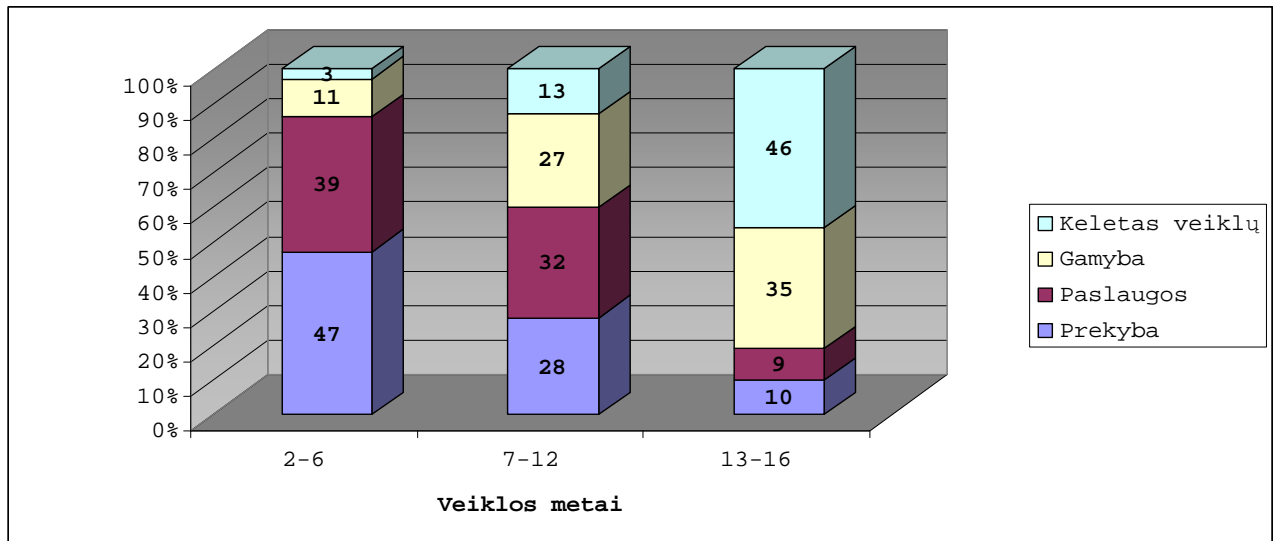
14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės veiklos rūšį (%)

Tyrimo rezultatai rodo, kad dauguma užsienio kapitalo gamybos įmonių yra išsidėstę Žemaitijoje arba Dzūkijoje. Paslaugų įmonių daugiausiai yra įsikūrusių Aukštaitijoje (apie 55% visų apklaustų įmonių). Prekybos jau yra daugiau išsidėsčiusios po visą Lietuvą. Tiesa, jei reikėtų išskirti kurį nors regioną, tai vėl būtų Aukštaitija.

15 pav. yra pateikti tyrimo rezultatų pasiskirstymas pagal įmonių veikimo laiką ir veiklos rūšį. T.y. pavaizduotas skirtingo senumo įmonių pasiskirstymas pagal veiklos rūšis. Iš tyrimo metu gautų rezultatų galima pastebėti, kad įmonių veiklos rūšys pagal įmonių veiklos laiką yra pasiskirstę labai netolygiai. Naujos įmonės, įkurtos prieš 2-6 metus daugiausiai užsiima prekyba (beveik 47 % visų tokio senumo įmonių). Antroje vietoje būtų paslaugų teikimo veikla. Šia veikla užsiima 39 % visų 2-6 metų senumo įmonių. Tuo tarpu gamyba užsiima tik 11 % respondentų.

Pažymėtina, kad įmonės, kurios užsiima keliomis veiklomis iš karto, skaičius yra nedidelis. Daugiausiai įmonių, užsiimančių keliomis veiklomis vienu metu yra 13-16 metų senumo įmonių tarpe.

Tokios įmonės įsitvirtinusios rinkoje ir dažniausiai jau praplėtusios savo veiklos sritis, kad galėtų užimti didesnę rinkos dalį ar kuo tvirtesnę poziciją konkurencinėje kovoje.

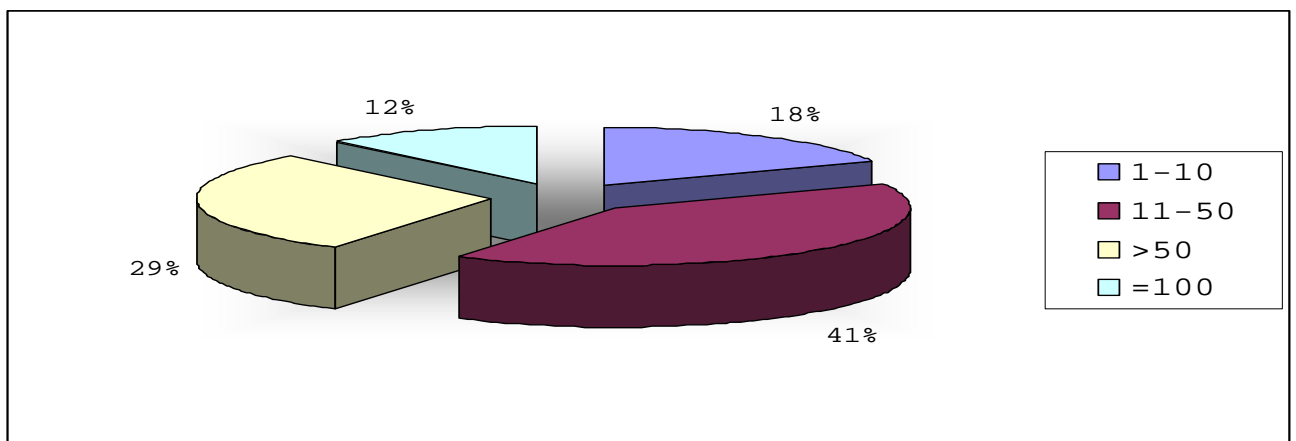

Šaltinis: Sukurta autoriaus

15 pav. Skirtingo senumo įmonių pasiskirstymas pagal veiklos rūšis (%)

Taigi 13-16 metų senumo įmonių tarpe 46 % įmonių užsiima keliomis veiklos rūšimis vienu metu. 35 % tokio senumo įmonių užsiima gamyba. Įmonių gamintojų tarpe daugiausiai buvo sovietmečiu pastatytos gamyklos, kurios atkūrus nepriklausomybę, buvo sutvarkytos ir reorganizuotos. Apibendrinant 15 pav. pateiktus duomenis galima padaryti išvadą, kad kuo jaunesnė yra įmonė, tuo labiau ji bus linkusi užsiimti prekyba ir paslaugomis.

Sekančiu klausimu, kuris buvo užduotas užsienio kapitalo įmonėms, aiškinantis, ar užsienio kapitalo įmonės užsiima eksportu. Beveik 57% atsakė, kad savo produkcija jie eksportuoja. 16 pav. pateikti duomenys, kokią dalį įmonės apyvartoje sudaro eksportas.

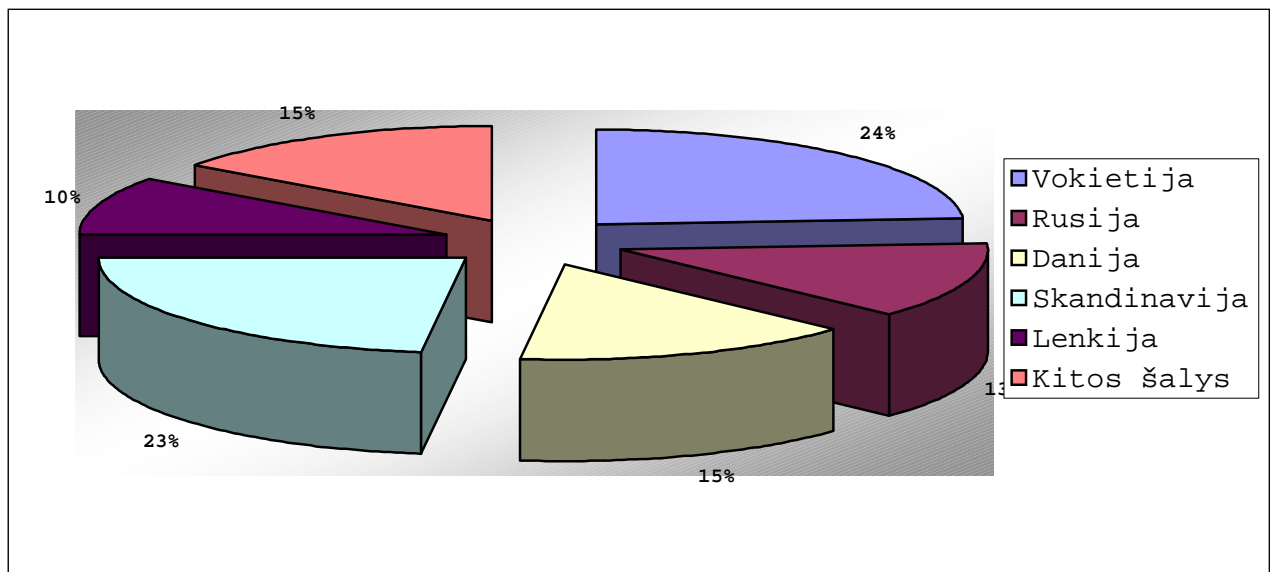

Šaltinis: Sukurta autoriaus

16 pav. Eksporto dalis įmonės apyvartoje (%)

Daugiausiai eksportuojančių įmonių tarpe buvo gamybos įmonių, kurios sudarė beveik pusę visų eksportuojančių užsienio kapitalo įmonių. Taigi, užsienio kapitalas ir investicijos, paskatino įmones ne tik plėsti ar gerinti savo pozicijas rinkoje, bet ir eksportuoti savo gaminamą produkciją ar teikiamas paslaugas. Iš pateiktų rezultatų matome, kad dažniausiai (41 % visų eksportuojančių įmonių) apklaustųjų tarpe eksportas sudaro nuo 11-50 % visos įmonės apyvartos. 29 % respondentų nurodė, kad jų įmonė eksportuoja daugiau kaip 50 % savo produkcijos. Na, o įmonių, kurios eksportuotų visą savo produkciją taip pat buvo nemažai – apie 18% visų apklaustųjų. Apibendrinant gautus rezultatus, galima padaryti išvadą, kad įmonės sulaukusios užsienio kapitalo savo veiklą aktyviai vykdo ne tik Lietuvoje, bet produkciją ir paslaugas eksportuoja ir į kitas šalis. Daugiausiai eksportuojančių įmonių tarpe buvo smulkių ir vidutinių įmonių – net 67 % visų respondentų. Eksportuojančių įmonių tarpe daugiausiai vyravo senesnės įmonės, o naujų 2-6 metus veikiančių įmonių tebuvo vos 15 % visų respondentų. 75 % tokių eksportuojančių įmonių, užsienio kapitalas sudarė daugiau kaip pusę viso įmonės kapitalo.

Apklauskos metu respondentai turėjo nurodyti, kokios šalies kapitalas yra investuotas į įmonę. Tyrimo rezultatai tik patvirtino antroje darbo dalyje atliktos TUI statistinės analizės rezultatus ir išvadas, kad didžiausios šalys investuotojos į Lietuvą yra Danija, Švedija, Vokietija, Estija ir Rusija. 17 pav. pateikti respondentų atsakymai pagal šalį investuotoją.

Šaltinis: Sukurta autoriaus

17 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal šalį investuotoją (%)

Pagal pateiktus rezultatus matyti, kad daugiausiai užsienio kapitalo ir investicijų buvo sulaukta iš Vokietijos (24 % visų investavusiųjų), Skandinavijos šalių (23 %), Danija (15 %). Kitos šalys sudarė tik 15 % visų investavusiųjų. Iš jų daugiausiai kapitalo buvo sulaukta iš Olandijos, Šveicarijos, Čekijos valstybių. Analizuojant įmonių, gavusių investicijas iš Vokietijos, pasiskirstymą, galima išskirti keletą

tendencijų. Pirmiausia, pažymėtina tai, kad visos įmonės, kurios sulaukė investicijų iš šios šalies buvo vidutinio dydžio įmonės, kuriose dirba 11-50 darbuotojų. Tokios įmonės savo veiklą daugiausiai koncentruoja į gamybą (beveik 60 %) ir prekybą (~20 %). Skandinavijos šalys daugiausiai investavo į Lietuvos įmones, kurios užsiima prekyba (40 %) ir paslaugų teikimą (23 %). Beveik 83 %, sulaukusių užsienio kapitalo iš Skandinavijos šalių, buvo didelės įmonės, kuriose darbuotojų skaičius buvo daugiau kaip 100. Šalių investavusių į Lietuvos įmones pasiskirstymas pagal veiklos rūšį duomenys pateikti 11 lentelėje.

11 lentelė

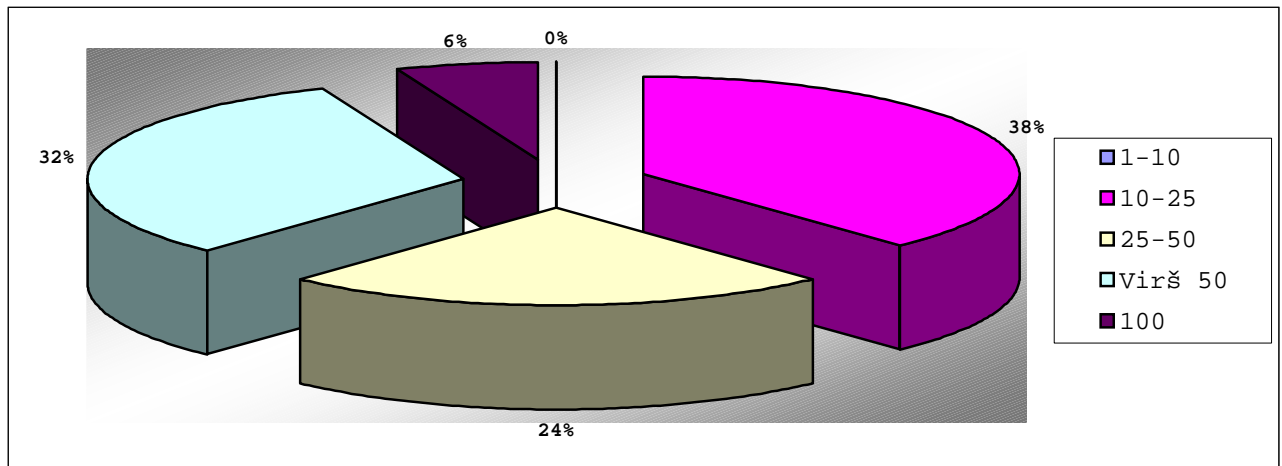
Šalių, investavusių į Lietuvos įmones, pasiskirstymas pagal veiklos rūšis (%)

	Prekyba	Gamyba	Paslaugos	Kelios veiklos
Vokietija	25	41	22	12
Danija	30	54	10	6
Skandinavijos šalys	43	14	14	29
Rusija	27	20	39	14
Lenkija	34	24	6	36
Kitos šalys	19	17	28	36

Šaltinis: Sukurta autoriaus

Pagal pateiktus rezultatus matyti, kad dauguma užsienio kapitalo buvo skirta toms įmonėms, kurios daugiausiai užsiėmė didmenine ar mažmenine prekyba. Pagrindinės šalys investuotojos yra Vokietija, Danija. Rusija daugiausiai savo investicijas orientavo į tas įmones, kurios savo veiklą yra sukongcentravusios į vieną veiklos sritį. Danija, Rusija dauguma kapitalo investavo į įmones, užsiimančias prekių gamybą. Rusijos įmonės daugiausiai kapitalo skyrė įmonėms, kurios teikė paslaugas. Ši tendencija ypač pastebima paskutiniaisiais metais, kai Rusijos įmonės daug investavo į elektros, dujų ir naftos tiekimo ir perdirbimo įmones. Taip pat išskirtinas ir didelis Skandinavijos šalių dėmesys Lietuvos prekybos įmonėms, tai ypač pastebimas reiškinys prekybos centrų ir tinklų plėtroje.

Tyrimo respondentų taip pat buvo pasiteirauta, kokią įmonės kapitalo dalį sudaro užsienio kapitalas. Apklauskos dalyviams buvo pateikti keli atsakymų variantai. Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus, galima pažymėti, kad 7 % įmonių užsienio kapitalo dalis sudarė 100 % įmonės kapitalo (18 pav.). Tarp respondentų nepasitaikė nei viena įmonė, kurioje užsienio kapitalas sudarytų 1-10 % viso įmonės kapitalo. Daugiausiai respondentų paminėjo, kad užsienio kapitalas sudaro 10-25% įmonės kapitalo. Įdomu tai, kad dauguma tokių įmonių savo produkcijos neeksportuoja, nes daugiausiai tokių įmonių užsiima paslaugų teikimu vietinei rinkai. Remiantis pateiktais rezultatais galima daryti išvadą, kad užsienio įmonės investuodamos į Lietuvos įmones nesiekia kontroliuoti jų valdymo.

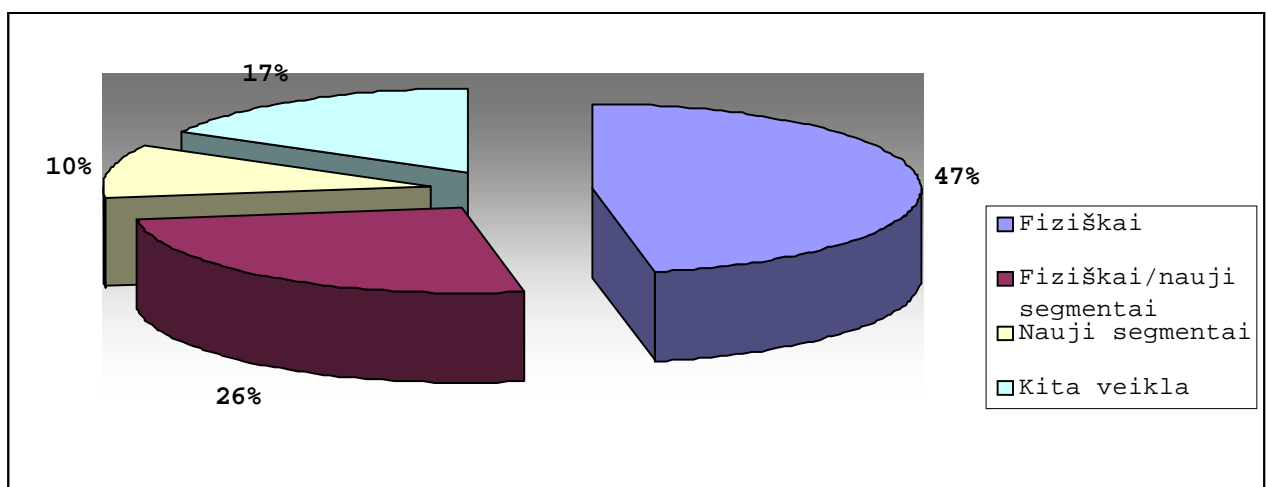

Šaltinis: Sukurta autoriaus

18 pav. Įmonės kapitalo dalis, kurią sudaro užsienio kapitalas (%)

Respondentų pasiteiravus apie įmonės rezultatus, sulaukus užsienio kapitalo, visi apklausos dalyviai atsakė, kad įmonės rodikliai ir rezultatai pagerėjo. Todėl galima daryti išvadą, kad užsienio kapitalo atėjimas yra teigiamas procesas ir naudingas įmonės veiklai. 7 % apklaustų Lietuvos įmonių, turinčių užsienio kapitalo, teigė, kad gavus užsienio investicijų įmonė nesiplėtė ir neaugo. Nors dauguma tokių respondentų pabrėžė, kad įmonės rezultatai pagerėjo ir, kad investicijos paskatintų įmonės augimą, pagerintų įmonės konkurentiškumą.

Taigi, 93 % respondentų atėjus užsienio kapitalui plėtė savo įmonės veiklą. Todėl šių respondentų buvo pasiteirauta, koku būdu įmonės praplėtė savo veiklą. Pasiūlyti atsakymų variantai buvo tokie: fizinis įmonės augimas (darbuotojų skaičiaus augimas, įmonės ploto didėjimas ir pan.); naujų rinkos segmentų užėmimas; kitokio pobūdžio veiklos vykdymas. Gauti rezultatai pateikti 19 pav.

Šaltinis: Sukurta autoriaus

19 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įmonės plėtros pobūdį (%)

Apibendrinant gautus rezultatus, matyti, kad labiausiai įmonės plėtėsi fiziškai, t.y. didėjo darbuotojų ar įrengimų skaičius, plėtėsi įmonės užimama rinkos dalis. Net 47 % respondentų nurodė, kad plėtėsi tik fiziškai. Taip pat pažymėtina, kad 26 % įmonių plėtėsi fiziškai, bet tuo pat metu užimdamos ir naujus rinkos segmentus. Fiziškai daugiausiai plėtėsi gamyba ir prekyba užsiimančios įmonės, o paslaugas teikiančios įmonės daugiausiai plėtėsi užimdamos naujus segmentus rinkoje.

Pasak 92 % respondentų pelningumas pagerėjo, kai į įmones atėjo užsienio kapitalas, ir tik 3 % nurodė, kas pelnas sumažėjo. 95 % respondentų taip pat teigiamai įvertino užsienio kapitalo atėjimą į įmonę. Likusieji 5 % atsakyti į šį klausimą negalėjo.

Svarbiausi tyrimo klausimai buvo pateikti anketos pabaigoje. Respondentų buvo pasiteirauta ne tik apie tai, kaip jie vertina užsienio kapitalo atėjimą į įmonę, bet ir apie tai, ar įmonės norėtų sulaukti daugiau užsienio investicijos. Taip pat paprašyta trumpai pagrįsti savo nuomonę, kodėl respondentams reikia daugiau investicijų.

Gauti rezultatai parodė, kad 70 % respondentų norėtų daugiau užsienio investicijų. Tuo tarpu likusieji 30 % mano, kad daugiau investicijų nebereikia. Neigiamai atsakiusieji taip pat neigiamai reagavo ir į klausimus apie įmonės pelningumo ir rezultatų augimą, įmonės plėtrą atėjus užsienio kapitalui. Respondentai, kurie nenori daugiau užsienio kapitalo, pateikė keletą argumentų, kodėl įmonės nenori daugiau investicijų:

- Įmonė nebeturi kur plėstis;
- Užtenka savojo kapitalo;
- Baimė, kad su didesnėmis investicijomis ateis ir užsienio įmonės valdymas;
- Įmonė turėtų pirmiausia įsisavinti esamas investicijas ir padėti rinkoje.

Respondentai, kurie atsakė teigiamai dėl didesnio užsienio kapitalo kiekio, taip pat teigiamai įvertino ir klausimus apie įmonės augimą, pelningumo ir rezultatų didėjimą. Respondentų atsakymas dėl užsienio investicijų didesnio poreikio pasiskirstė labai įvairiai tiek pagal įmonės dydį, tiek pagal gyvavimo laiką, t.y. tendencijų išvelgti nėra galimybių. Todėl galima daryti išvadą, kad tyrimo metu pavyko apklausti labai įvairaus spektro įmonių. Be to, verta pabrėžti, kad įmonių poreikis investicijoms nepriklauso nuo įmonės dydžio, veiklos pobūdžio. Visa tai priklauso nuo įmonės politikos, ar ji nori pasinaudoti užsienio investicijų teikiamomis galimybės plėsti savo veiklą ir uždirbti daugiau pelno.

Respondentai, kurie pageidauja daugiau užsienio investicijų, nurodė tokius užsienio kapitalo atėjimo privalumus:

- Investicijos skatina įmonės plėtrą, didina pelną;
- Geresnės sąlygos įmonės darbuotojams;

- Rinkodaros įvairovė;
- Galimybė plėsti veiklos sferas ir užimti naujus rinkos segmentus;
- Galimybė įsigyti naujų įrengimų;
- Galimybė aptarnauti didesnę klientų ratą;
- Su užsienio investicijomis ateina ir nauja patirtis bei žinios;
- Konkurencingumo gerinimo galimybės;
- Apyvartinių lėšų didinimas; įmonės modernizavimo galimybės;
- Naujos galimybės užsienio rinkose.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad respondentų atsakymai parodė, kad globalizacija veikia ir Lietuvos įmones. Labiausiai tai pastebima investicijų ir užsienio prekyboje. Respondentai puikiai supranta globalizacijos teikiamų galimybių privalumus. T.y., supranta, ką gali suteikti naujų investicijų gavimas bei užsienio prekybos plėtimas. Tyrime dalyvavusiųjų respondentų pasiskirstymas yra platus, todėl tai leidžia gauti išsamius rezultatus. Tyrimo eigoje buvo išskirta ir keletas tendencijų. Be to, pateiktas šių tendencijų argumentavimas bei pagrindimas. Tyrimo rezultatai patvirtino pirmoje darbo dalyje iškeltus globalizacijos teikiamus privalumus ir siūlomas naujas galimybes. Tyrimo rezultatų analizė įrodė antroje darbo dalyje analizuotą TUI, užsienio prekybos ir migracijos poveikio Lietuvos ekonomikai tendencijas.

IŠVADOS

Globalizacija - tai laisvas kapitalo, prekių, paslaugų ir darbo jėgos judėjimas pasaulyje, kai kompanijoms yra sudaromos vienodos veikimo sąlygos įvairiose pasaulio šalyse. Globalizaciją galima laikyti tais erdvės ir laiko pokyčio procesais, kurie skatina žmonių veiklos sandaros transformaciją susiedami ir praplėsdami jų veiksmus už regionų ir kontinentų ribų. Globalizacija yra susijusi su daugybe įvairių tarptautinių susitarimų: prekybos, ekonominės plėtros, investavimo sąlygų, privatizacijos skatinimo, įvairių fondų ir nevyriausybinų organizacijų. Globalizacija neišvengiamai palietė ir Lietuvos ekonomiką bei įmonių veiklą.

Geriausia globalizaciją suvokti kaip procesą ar daugelį procesų nei atskirą tendenciją. Tik nedaugelis socialinio gyvenimo sričių išvengia globalizacijos įtakos. Šie procesai atsispindi visose srityse: nuo kultūros iki ekonomikos, politikos, teisės, karybos ir aplinkosaugos. Tiksliausia globalizaciją laikyti daugialypių arba diferencijuotu socialiniu reiškiniu. Jos negalima išsivaizduoti kaip vienintelės sąlygos, priešingai - ji rodo visuotinį pagrindinių socialinės veiklos sričių tarpusavio sąryšio stiprėjimą.

Globalizacija - pats svarbiausias ir aktualiausias pasaulio vystymosi etapas. Jos dimensijos veikia visas valstybės sferas (socialinę, ekonominę, kultūrinę ir t.t.). Globalizacijos procesas veikia viso pasaulio ekonomikas ir skatina pasaulio progresą. Ekonomikos globalizavimas yra didėjanti įvairių pasaulio valstybių priklausomybė bei ekonominė integracija. Pagrindiniai jos bruožai ir varomosios jėgos yra tarptautinė prekyba, kapitalo judėjimas, didėjantis TB vaidmuo ir gamybos internacionalizavimas, technologijų kaita. Globalizacija iš esmės pakeitė kai kurių šalių lyginamuosius pranašumus. Šie pranašumai tiesiogiai priklauso nuo pasirinktos šalies ekonominės politikos.

Globalizacijai veikiant nyksta nacionalinių valstybių sienos ne tik parduodant prekes, paslaugas, bet nebelieka ir kapitalo judėjimo ribų. Pasaulinės ekonomikos regionalizavimas, kaip ir TB, taip pat vaidina svarbų vaidmenį. Todėl svarbiu veiksniu tampa užsienio politika, siekiant subalansuoti užsienio prekybą. Svarbu ir tai, kaip valstybės sugeba pritraukti TUI, t.y. sukurti joms palankią aplinką ir įtraukti savo įmones į tarptautinių bendrovių gamybos ir tiekimo sistemas.

Kalbant apie Lietuvos valstybės ekonomikos situaciją globalizacijos ir jos pagrindinių varomųjų jėgų fone 1990 – 2005 metais, verta paminėti, kad TUI ir užsienio prekyba (importas ir eksportas) buvo pagrindinės šio proceso jėgos. Užsienio kapitalo judėjimas į Lietuvą prasidėjo prieš 10-15 metų. Todėl ilgai nebuvo sukurtos patikimos ir stabilios aplinkos investicijoms pritraukti. Narystė ES ir NATO, privertė Lietuvą atidžiau pažvelgti į vykdomą politiką bei į TUI teikiamas

galimybes ir naudą. Atitinkamai pradėjo augti ir užsienio investicijų skaičius, nes Lietuvoje yra labai daug stambių pramonės ir gamybos objektų. Jų privatizavimas labai padidino užsienio investuotojų skaičių, o tai rodo, kad Lietuva tampa patrauklesnė, nes priimama vis daugiau užsienio investicijas skatinančių įstatymų bei priemonių. Užsienio prekyba Lietuvai ypač svarbi dėl jos rinkos dydžio. Tokios nedidelės šalies kaip Lietuva gamintojams laisva prekyba suteikė galimybę išplėsti rinką be papildomų išlaidų, kurios atsirastų mokant maito mokesčius. Esant didesnei rinkai, didėja galimybės kelti gamybos efektyvumą, eksportuoti bei sėkmingiau konkuruoti. Lietuvos narystė ES paskatino tiek TUI, tiek užsienio prekybos rodiklių augimą. Šiandien Lietuva jau sulaukia vis daugiau užsienio kapitalo. Tuo pačiu šalies įmonės yra pasiruošusios vis daugiau eksportuoti produkcijos į kitas šalis, nes įmonės tapo konkurentiškomis ir gamina tai, kad yra paklausu. Atlikta statinių duomenų analizė ir įmonių tyrimas patvirtino iškeltą hipotezę, kad Lietuvos valstybės ėjimas į Vakarų veikiant globalizacijai yra teisingas ir dėsningas.

Atliktas įmonių tyrimas parodė, kad užsienio kapitalo atėjimas Lietuvos įmonėms padėjo pagerinti savo pozicijas tiek vietinėje, tiek ir tarptautinėje rinkoje. Gauti rezultatai suformulavo keletą svarbių išvadų, kad Lietuvos įmonės yra patenkintos kapitalo atėjimu ir yra linkusios įsileisti dar daugiau užsienio pinigų į savo kapitalą.

NAMAVIČIUS, Mantas. (2006) *Globalization and It's Dimensions: an Impact to Lithuanian Economics*. MBA Graduation paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 80 p.

SUMMARY

Globalization is a process that nobody can stop. The best solution for the defense is to stop the resistance against this process. Globalization does not give heed to borders; it progresses every day and involves all domains of the country. Globalization is understood as a growing interdependence of world economy, as an economic integration of different countries through an international trade, the movement of capital and the movement of people with their feelings and knowledge. Globalization is the penetration of the global market into the life of the countries, caused by the strengthening international financial markets, rising world trade, creation of multinational business and progress in telecommunications. General globalization processes show the benefit of free economic relations between the states for all participating countries. Increased capital mobility limits the opportunities of economics politics and develops pressure for the market to implement useful politics. The benefits of globalization are obvious: it is faster growth, higher standards of life and new opportunities. The phenomenon of globalization seems to weaken the traditional power and sovereignty of nation-states, since much of the aspects seem to be out of control for the states. One of the means of market's mergers between Lithuania and foreign countries is foreign direct investment (FDI), international trade and migration. These are the key factors for moving globalization process toward different countries. With expensive and limited capital resources in Lithuania, lack experience in using modern management and marketing methods, globalization helps to promote the growth of industry and export, to get more FDI, to compete in global market. After an entrance into EU, Lithuania has developed its economic very much. Following this FDI, world trade also are getting higher (there a lots of figures and tables in the work that show it). Opened boards let the people more easily to migrate. Companies, which get FDI, do the export and invest in foreign countries, have larger and faster labor increase productivity, establish more work places, pay larger salaries and faster develop their activities. Because of their size and that they are in a lot of countries they can more easily and with lower costs reach materials, technologies, various products and services. Performed research shows that lots of companies are satisfied the process of globalization and are to step into another level.

MOKSLINĖS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Aalborg Universiteto (Danija) konferencijų medžiaga
<http://www.business.aau.dk/ivo/ocs/viewpaper.php?id=37&cf=1>
2. BALDWIN, R.E., and MADIN, P. *Two Waves of Globalization: Superficial Similarities and Fundamental Differences*, 1999, NBER Working Paper, Cambridge.
www.papers.nber.org/papers/w6904
3. BARRY, J., BAXTER, B., DUNPHY, R., *Europe, Globalization and Sustainable development*, 2004, New York, p. 73-93, 153-168.
4. ČERKOVEC, O. *Globalizacija cotrudničestva ili konkurencija?*, Ekonomist, 2002, Nr. 10, p. 3-115
5. ČIARNIENĖ, R.; NOVICKAS, J. *Analysis of the Investment Climate and Foreign Investments in Lithuania*. Inžinerinė ekonomika, 2002, Nr. 2(28), p. 21-25. ISSN 1392-2785
6. ČIČINSKAS, J. *Ekonomikos globalizacija - ką matome horizonte* [Interaktyvus]. Euroverslo naujienos <http://www.euroverslas.lt/?1476708722>
7. ČIČINSKAS J., CORNELIUS P. K., TREIGIENĖ D. *Trade policies and Lithuania's reintegration into the global economy*. Lithuanian Economic Reforms: Practice and Perspectives. Vilnius: Margi raštai, 1997, p. 347–385.
8. DUMČIUVIENĖ, D., *Increasing Economic Globalization and the Structural Features of the National*, Socialiniai mokslai, 2000, Nr.4 p. 25-35
9. DŽIUGAITĖ, R.; NEDZVECKAS, J. *Užsienio investicijų dinamika Lietuvoje*. Regionų plėtra 2001, Kaunas: , 2001, p.119-126.
10. ESSA konferencijos 2003 09 17-19 medžiaga.
http://www.essa.org.za/download/2003Conference/MostertJ_The%20Impact%20Of%20Globalisation%20On%20Developing%20Countries.pdf
11. GERSBACH, H., *Does and How Does Globalization Matter at the Industry Level?* World Economy, 2002 02, Nr. 25
12. *Globalization, growth and property: building an inclusive world economy*. The World Bank: Oxford University Press, 2003, p. 161-174.
13. GOLDBLATT, D.; PERRATON, J.; HELD, D.; MCGREW, A., *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius, 2002, p. 494-529, 25-35
14. GRĮŽAS, A. R., *Tarptautiniai valiutiniai-finansiniai santykiai ir globalizacija: mokomoji knyga*. 2000, Vilnius.

15. HANSON, JAMES A.; HONOHAN, P.; MAJNONI, G., *Globalization and national financial systems*. The World Bank: Oxford University Press, 2003, 282 psl.
16. JUČŠIUS, V., *The Issues of Quantitative Assessment of Globalization*. Inžinerinė ekonomika, 2004, No. 5 (40)
17. KOLODKO, GRZEGORA, W., *Globalizacija ir posocialistinių šalių vystymosi perspektyvos*. Vilnius, 2003, 217 psl. <http://kolodko.tiger.edu.pl>
18. KROKŠTAPONYTĖ, I.; PUKELIENĖ, V., *The term of globalization in the Economic and Management Aspects, its manifestation Forms and Tendencies at Turn of the century*. Socialiniai mokslai, 2002, Nr.5, p. 7-17
19. *Lietuvos užsienio prekybos pokyčių ir plėtros analizė*, Parengta Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos užsakymu, 2005.
<http://www.ukmin.lt/lt/prekyba/uzsienio/moksliniai-darbai/doc1/Pokyciai05.doc>
20. LILYTĖ, J., *Pasaulio globalizacija: už ir prieš (apie MA vykusių 9-ąją Baltijos šalių intelektualinio bendradarbiavimo konferenciją; Globalizacija, Europa ir regioninis identitetas)*. Mokslas ir technika, 2003, Nr. 7-8, p. 10-17
21. MAČERINSKAS, J.; MATIEKONIENĖ, J.; PIPINYTĖ, A. *Globalizacijos poveikio valstybės ekonomikai pagrindinės koncepcijos*. Inžinerinė ekonomika, 2003, Nr. 3, p.68-75
22. MIŠKINIS, A., *Pasaulinės ekonomikos globalizavimas – už ir prieš*. Ekonomika- T60(2), 2002, p.107-118
23. NAMAVIČIUS, M. *Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje: aplinka ir tendencijos*. Bakalauro baigiamasis darbas, Kaunas, Kauno Humanitarinis Fakultetas, Vilniaus Universitetas, 2004
24. Nello S. S. *Applying the New Political Economy Approach to Agricultural Policy Formation in the European Union*. Florence: EUI Robert Schuman Centre, Working Paper, No. 97/21, 1997.
25. NOWAK, Alojzy Z., STEAGALL, Jeff W. *Foreign Direct Investment Patterns and Consequences in Central and Eastern Europe 1990-2000*. Transformations in business&Economics, Kaunas: Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas, 2002
26. PATALAVIČIUS, R., ŽIAUNYS, H., *Užsienio prekyba: (tendencija, efektyvumas ir problemas)*. Vilnius, Mokslo aidai, 2001, p.71
27. POVILAITIS, B., *Globalizacija: naujos galimybės ir iššūkiai verslui bei žmonėms*. Ekonomika- T60(2), 2002, p.91-104
28. PRUSKUS, V., *Ekonomikos ir kultūros sąveika visuotinės globalizacijos akivaizdoje*. Mokslo Lietuva, 2003 05 15 – 06 05. <http://ml.lms.lt/200310/20031015.htm>

29. SAMUOLIS, G. *Tiesioginių užsienio investicijų apskaitos tobulinimas* (Daktaro disertacijos santrauka). Vilnius: Technika, 2002, p.44.
30. SAVKA, A. *Nekotorieo sobenosti procesov globalizaciji*, Ekonomist, 2003, Nr. 40-46
31. ŠTREIMIKIENĖ D. *Užsienio investicijos ir regionų plėtra Lietuvoje*. Inžinerinė ekonomika, Kaunas: Technologija, 2000, Nr.1(16), p.60-69.
32. VILPIŠAUSKAS, R., *Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida; veiksmų analizė*, Pinigų studijos, Nr.3, 2000, Lietuvos bankas
33. TIJŪNAITIENĖ, R.; GIEDRIMIENĖ, L., *Globalizacija versus regionalizmas*. Regionų plėtra, 2002, Kaunas, p. 191-195

INFORMACINĖS LITERATŪROS SĄRAŠAS

34. BENDORIENĖ, A., BOGUŠIENĖ, V. [ir kt.] *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 2001.
35. BOSAS, A., *Verslas ir globalizacija: verslo sąlygos (pliusai ir minusai)*, Lietuvos ūkis, 2003, Nr. 1-2, p. 14-16
36. CRAFTS, N. *Globalization and Growth in the Twentieth Century*, IMF Working Paper, 2000, International Monetary Fund, Washington.
37. *Demografijos metraštis 2004*, Lietuvos statistikos departamentas, 2005, Vilnius, 208 psl.
38. GINEVIČIUS, R.; KAZLOVAS, V. *Užsienio kapitalo investicijos Lietuvos ekonomikoje*. Verslas ir vadyba'99, Vilnius: Technika, 2000, p.127-133.
39. *Globalization and Catching-up: From Recession to Growth in Transition Economies*, IMF Working paper, 2000, International Monetary Fund, Washington.
www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp00100.pdf
40. *Globalization and its Critics*, Economist, 2001, No.8241, p.3-30
41. Ilgalaiškė Lietuvos ūkio plėtros strategija. *Lietuvos ūkio plėtros iki 2015 metų ekonominio augimo, struktūrinės plėtros, ekonominės reformos ir ekonominės politikos strategijos projektas*.
http://www.ekm.lt/catalogs/33/strategiju_projektai.htm
42. *Įmonių finansiniai rodikliai 2005/I-II*, Lietuvos statistikos departamentas, 2005, Vilnius, 116 psl.
43. YUSUF, SH.; WU, W.; EVERETT, S., *Local dynamics in an era of globalization: 21 st. century catalysts for development*. Washington, The World Bank, 2000, 179 psl.
44. KVEDARAITĖ, V. *Užsienio investicijos Lietuvoje: vadovas užsienio investuotojui*. Vilnius: Lietuvos informacinis institutas, 1998, 72 p. ISBN 9986-12-162-0
45. *Lietuvos apskritys 2004*, Lietuvos statistikos departamentas, 2005, Vilnius, 432 psl.
46. *Lietuvos ekonomikos apžvalga 2005/II*, Lietuvos statistikos departamentas, 2005, Vilnius, 106 psl.
47. *Lietuvos statistikos metraštis 2005*, Lietuvos statistikos departamentas, Vilnius, 2005, 648 psl.
48. Lietuvos ūkio (ekonomikos) iki 2015 metų ilgalaiškė plėtros strategija.
<http://www.ukmins.lt/catalogs/33/index.shtml>
49. *Lietuvos verslo lyderiai 2005/2005*, Verslo žinios, Vilnius, 2006, 146 psl.
50. Lietuvos žaliųjų judėjimas. *Globalizacija. Kas tai?*
<http://www.zalieji.lt/temos/TarpFinans/globalizacija>
51. *Measuring Globalization*. Foreign Policy. 2002 01/02
52. *Measuring Globalization: Who's up? Who's down?* Foreign Policy. 2003 01/02

53. NEDVECKAITĖ, J., *Tautos ryškštė – emigracija.*, Laikas, 2006 05 08
54. RUBAČIUS, V., *Globalizacija ir laisvosios rinkos ideologija.* Kultūros barai, 2002, Nr. 6, p. 15-21
55. *Smulkių, vidutinių ir didelių įmonių pagrindiniai rodikliai 2003*, Lietuvos statistikos departamentas, Vilnius, 2005, 139 psl.
56. Tarptautinis UNESCO mokymosi serveris <http://www.dadalos.org/globalisation/index.htm>
57. Teachers in development education. <http://www.tidec.org/Globalisation/globapproaches.html>
58. *Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje 2005 04 01*, Lietuvos statistikos departamentas, Vilnius, 2005, 31 psl.
59. *Užsienio prekyba 2004*, Lietuvos statistikos departamentas, 2005, Vilnius, 434 psl.
60. VAREIKIS. E., *Globalizacijos santykis su Europos integracijos gilinimu ir Europos sąjungos plėtra.* Europos sąjunga: iššūkiai, procesai ir Europos studijos.. Kaunas, 2003, p.87-90
61. VILPIŠAUSKAS, R., *Globalizacija – griauianti jėga ar naujos galimybės?* www.rinka.lt
62. VLADIMIROVA, I., G., *Globalizacija mirovoj ekonomiki: problemy i posledstvija.* Korporativnyj menedžment, 2001, No.3
63. ŽEIMANTAS, V. *Pas investuotojus – tuščiomis kišenėmis.* Verslo žinios, 2003, liepos 15., p.3-7.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Šalys investuotojos pagal TUI dydį.....	73
2 PRIEDAS. Pagrindinių šalių investuotojų investicijų dydžio dinamika.....	74
3 PRIEDAS. Pagrindinių šalių investuotojų TUI pagal ekonomines veiklos rūšis	75
4 PRIEDAS. TUI apskrityse ir savivaldybėse	76
5 PRIEDAS. Tyrimo anketa.....	78
6 PRIEDAS. TUI pagal ekonomines veiklos rūšis	80
7 PRIEDAS. Gyventojų tarptautinė migracija apskrityse ir savivaldybėse.....	81
8 PRIEDAS. Imigrantai pagal buvusią ir emigrantai pagal būsimą gyvenamąją vietą.....	82
9 PRIEDAS. Svarbiausi Lietuvos eksporto partneriai	83

1 PRIEDAS
ŠALYS INVESTUOTOJOS PAGAL TUI DYDĮ

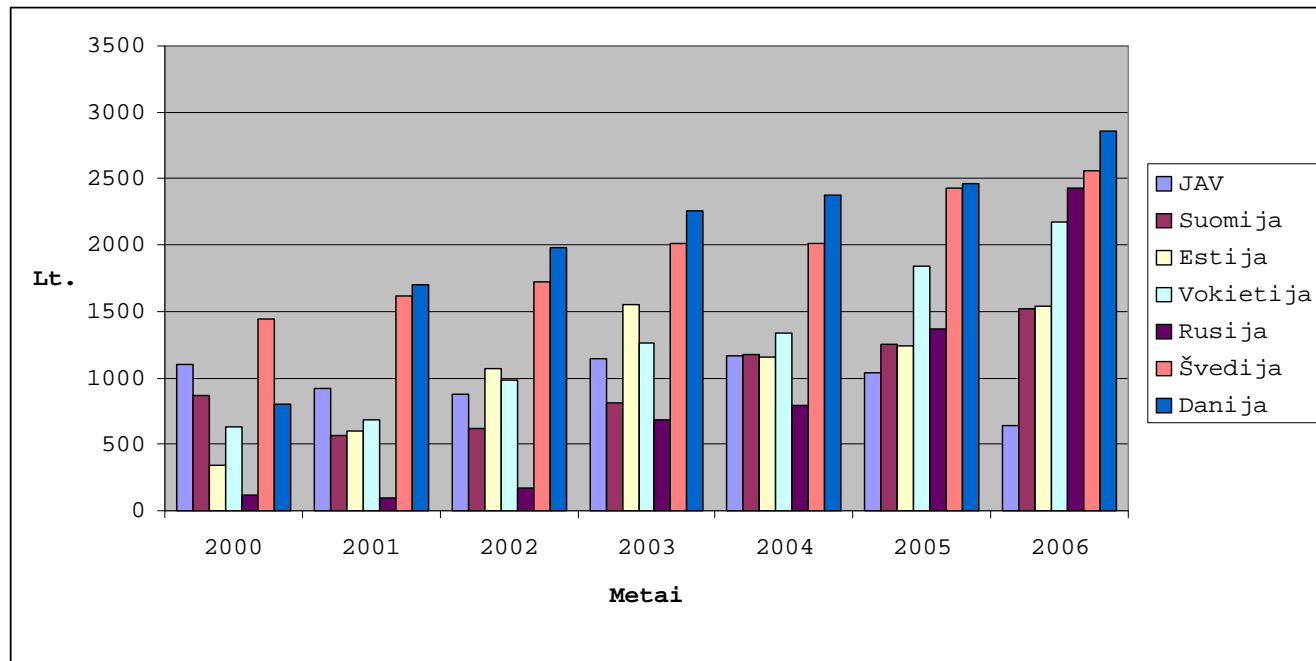
	Investuotojų skaičius							Tiesioginės užsienio investicijos, mln.Lt						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Iš viso	1893	1996	2168	2444	2652	2901	3150	8252	9337	10662	13184	13699	16193	18802
Airija	55	33	28	21	19	27	38	231	110	74,5	27,7	32,2	53,6	83,5
Austrija	18	16	22	25	28	27	30	58	63,2	46,1	42,3	49,4	50,6	51,6
Baltarusija	24	16	24	33	34	37	40	8,7	3,6	3,0	1,6	6,2	17,8	20,0
Belgija	17	22	18	22	20	30	30	34,2	68,1	113,4	63,4	67,4	56,0	43,4
Čekija	29	24	23	22	22	22	26	13	12,0	12,7	14,0	15,2	23,1	46,9
Danija	116	133	173	190	212	234	234	801	1704	1983	2262	2374	2466	2861
Estija	86	103	130	159	187	224	248	342	597	1072	1547	1151	1239	1541
Graikija	6	5	5	4	6	5	6	3,2	2,6	1,9	0,1	0,5	0,5	0,5
Islandija	4	3	4	4	8	11	15	27,3	14,6	26,8	15,3	16,2	23,1	40,7
Italija	29	34	43	43	46	47	61	26,6	22,5	45,5	75,9	85,9	75,2	111
Izraelis	12	12	11	15	17	22	24	1,8	2,4	6,1	3,3	4,8	9,0	18,9
JAV	157	165	170	182	198	191	184	1103	918	883	1142	1162	1034	644
D.Britanija	105	107	113	129	130	127	146	589	624	690	710	679	562	413
Kanada	16	16	14	15	16	14	16	46,4	58,4	52,8	85,0	95,4	127	135
Kazachstanas	4	3	4	4	5	6	7	1,5	1,5	1,9	2,6	10,7	12,6	15,1
Kinija	12	15	21	22	24	33	37	46,9	57,5	46,6	28,7	22,5	10,5	10,9
Kipras	8	13	11	15	23	26	27	60,8	56,7	33,2	123	166	280	205
Latvija	54	70	98	139	167	210	246	70,7	109	133	196	212	181	302
Lenkija	113	111	107	126	126	126	130	163	205	229	283	279	290	354
Lichtenšteinas	4	10	8	8	10	11	10	20,9	68,6	38,3	57,4	82,2	79,8	93,2
Liuksemburgas	13	16	18	19	24	28	32	295	317	269	155	201	141,6	206
Nyderlandai	58	68	73	85	94	109	113	117	107	194	240	468	704	704
Norvegija	59	69	85	117	133	160	183	315	397	399	389	421	461	488
Panama	9	7	5	5	4	3	5	27,0	48,5	16,6	16,1	11,7	12,3	11,6
Prancūzija	35	37	40	48	51	54	64	96,7	104	103	166	154	211	265
Rusija	121	115	110	125	135	149	157	114	93,8	167	687	796	1366	2434
Slovakija	4	4	4	4	4	2	3	6,7	6,8	11,2	11,2	11,7	10,4	8,6
Suomija	89	95	120	131	143	166	179	872	563	619	815	1173	1256	1525
Švedija	133	147	151	160	162	174	204	1444	1618	1721	2016	2010	2435	2554
Šveicarija	38	43	44	38	42	48	54	456	452	343	374	392	427	434
Turkija	7	6	5	7	7	11	7	28,7	36,1	41,1	42,0	52,0	56,6	40,1
Ukraina	27	25	22	21	24	28	25	22,0	11,2	8,4	6,0	7,3	12,2	7,4
Vengrija	9	8	8	9	10	11	12	1,9	2,4	9,4	3,5	10,1	16,1	16,3
Mergelės salos	3	5	10	8	4	3	4	7,9	17,2	170,0	203	54,5	106	91,2
Vokietija	371	384	397	432	457	451	467	632	689	985	1264	1335	1839	2175
Kitos šalys	48	56	49	57	60	74	86	167	176	114	117	91,5	92,0	388

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2006.

2 PRIEDAS

PAGRINDINIŲ ŠALIŲ INVESTUOTOJŲ INVESTICIJŲ DYDŽIO DINAMIKA

(Metų pradžioje, mln.lt)

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2006.

3 PRIEDAS

PAGRINDINIŲ ŠALIŲ INVESTUOTOJŲ TUI PAGAL EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIS

(2004 metų pradžioje, mln.lt)

EVRK kodai	Tiesioginės užsienio investicijos							
	Danija	Švedija	Estija	Vokietija	JAV	Suomija	D.Brit.	Rusija
Iš viso	2261,9	2016,27	1547,25	1263,56	1141,89	814,67	709,46	687,28
A+B	15,24	6,2	*	11,48	*	*	10,51	*
C	69,8	*	-	20,82	-	*	-	-
D	584,68	285,27	99,86	284,19	430,84	166,23	215,2	632,22
E	-	-	-	379,04	-	-	*	-
F	29,28	2,77	20,45	4,58	6,88	49,17	0,71	0,66
G	89,06	261,10	73,18	254,14	262,95	438,83	212,87	42,34
H	1,29	1,51	*	11,76	68,81	-	60,93	0,11
I	300,73	3,94	2,3	20,99	13,4	3,88	10,7	3,45
64	1032,89	*	204,41	*	227,62	-	-	-
J	96,95	874,09	1054,13	212,13	7,55	77,53	44,8	4,01
K	40,95	330,73	83,43	50,66	112,34	44,35	137,82	3,64
M+N	-	-	-	-	1,83	-	0,11	*
92	-	*	9,46	-	9,61	*	*	-
Kita veikla	1,03	-	-	3,53	-	-	-	-

Šaltinis; Lietuvos statistikos departamentas, 2004.

* : nėra tikslių duomenų

- : neinvestuota

EVRK kodai: A- Žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė; B- Žuvininkystė; C- Kasyba ir karjerų eksploatavimas; D- Apdirbamoji pramonė; E- Elektros, dujų ir vandens tiekimas; F- Statyba; G- Didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas; H- Viešbučiai ir restoranai; I- Transportas ir sandėliavimas; 64- Paštas ir telekomunikacijos; J- Finansinis tarpininkavimas; K- Nekilnojamas turtas, nuoma ir kita verslo veikla; M- Švietimas; N- Sveikatos priežiūra ir socialinis draudimas; 92- Poilsio organizavimo, kultūrinė ir sportinė veikla.

4 PRIEDAS

TUI ASPKRITYSE IR SAVIVALDYBĖSE

(Metų pradžioje, mln.lt)

	Tiesioginės užsienio investicijos					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Iš viso	8252,12	9337,26	10661,93	13183,8	13669,4	16192,6
Įmonių skaičius	1718	1788	1953	2260	2458	2689
Alytaus apskritis	211,89	218,37	146,99	141,24	189,6	170,61
Alytaus m. sav.	154,51	165,18	101,3	96,96	137,76	121,47
Druskininkų sav.	-	0,26	0,06	0,12	3,41	2,64
Alytaus r. sav.	46,55	46,15	44,16	42,09	44,08	40,79
Lazdijų r. sav.	-	0,04	0,31	0,63	0,9	2,07
Varėnos r. sav.	10,83	7,74	1,17	1,44	3,45	3,64
Kauno apskritis	1042,48	1211,08	1310,55	1573,4	1849,44	1886,87
Kauno m. sav.	864	1006,51	1106,42	1320,02	1592,12	1446,38
Jonavos r. sav.	12,29	11,76	11,51	14,20	11,94	9,65
Kaišiadorių r. sav.	15,18	25,99	19,81	29,05	34,89	39,62
Kauno r. sav.	3,73	2,88	3,37	2,80	5,66	73,04
Kėdainių r. sav.	131,94	130,40	143,34	179,24	172,97	288,93
Prienų r. sav.	4,63	5,76	5,79	4,16	5,74	2,57
Raseinių r. sav.	10,71	27,78	20,31	23,93	26,05	26,59
Klaipėdos apskritis	1037,77	1145,33	1294,61	1361,86	1547,39	1743,29
Klaipėdos m. sav.	961,03	862,27	1022,78	1003,83	1109,33	1232,45
Palangos m. sav.	0,63	7,76	9,54	3,91	3,9	6,19
Klaipėdos r. sav.	31,25	223,89	192,51	291,74	358,68	421,21
Kretingos r. sav.	37,67	40,74	48,8	45,11	51,75	62,79
Skuodo r. sav.	0,50	0,56	2,9	5,05	9,09	4,87
Šilutės r. sav.	6,69	10,11	18,07	12,22	14,65	15,73
Marijampolės apskritis	20,86	26,74	61,26	73,62	78,16	111,97
Marijampolės sav.	8,93	16,97	42,99	53,60	56,01	79,52
Marijampolės raj.	5,87	-	-	-	-	-
Kalvarijos sav.	-	0,47	0,86	2,49	2,63	0,02
Kazlų Rūdos sav.	-	3,26	2,70	5,45	7,33	10,24
Šakių r. sav.	2,03	1,96	9,29	6,67	8,2	18,26
Vilkaviškio r. sav.	4,02	4,08	5,42	5,41	3,98	3,92
Panevėžio apskritis	382,69	381,54	453,06	459,82	678,49	728,29
Panevėžio m. sav.	280,05	298,5	364,79	361,61	563,52	633,4
Biržų r. sav.	27,27	8,02	6,32	4,18	4,34	19,38
Kupiškio r. sav.	25,26	20,90	17,51	23,87	24,91	32,01
Panevėžio r. sav.	4,39	4,37	5,06	5,09	4,79	4,88

4 PRIEDAS (TĘSINYS)

	Tiesioginės užsienio investicijos					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Pasvalio r. sav.	1,52	7,11	10,56	16,39	28,26	38,47
Rokiškio r. sav.	44,21	42,64	48,83	48,69	52,67	0,16
Šiaulių apskritis	143,79	155,25	165,85	179,10	187,19	193,76
Šiaulių m. sav.	103,28	114,61	121	124,8	131,48	137,35
Akmenės r. sav.	31,2	27,24	30,80	31,01	30,87	31,4
Joniškio r. sav.	5,7	1,09	0,32	2,09	1,98	1,93
Kelmės r. sav.	0,33	0,05	0,14	0,49	0,62	0,6
Pakruojo r. sav.	2,5	6,01	5,87	8,78	5,68	7,6
Radviliškio r. sav.	0,78	2,83	3,94	3,99	4,9	7,11
Šiaulių r. sav.	-	3,41	3,78	7,94	11,65	7,78
Tauragės apskritis	24,8	21,53	19,52	14,55	22,57	21,5
Jurbarko r. sav.	0,92	0,96	1,15	0,60	2,47	1,29
Pagėgių r. sav.	-	0,06	0,06	0,06	0,06	-
Šilalės r. sav.	0,02	0,01	0,01	0,05	0,05	0,03
Rietavo sav.	23,86	20,50	18,30	13,84	19,99	20,17
Telšių apskritis	166,03	85,97	17,10	555,71	767,91	1171,59
Mažeikių r. sav.	156,68	84,14	16,53	555,35	763,75	1161,21
Plungės r. sav.	6,37	-	0,08	-	3,76	5,88
Rietavo sav.	-	-	-	0,36	0,4	0,71
Telšių r. sav.	2,98	1,84	0,50	-	-	3,8
Utenos apskritis	95,22	109,74	204,97	335,27	251,67	218,43
Visagino m. sav.	-	5,13	7,41	7,14	2,37	0,46
Anykščių r. sav.	0,75	0,34	3,89	4,17	3,35	0,63
Ignalinos r. sav.	0,21	0,09	0,19	0,30	0,06	0,15
Molėtų r. sav.	1,64	12,24	14,46	14,71	15,52	27,73
Utenos r. sav.	91,72	90,38	177,66	307,69	229,23	188,36
Zarasų r. sav.	0,89	1,08	1,34	1,26	1,14	1,11
Vilniaus apskritis	5126,59	5982,18	6988,01	8489,21	8127,01	9946,27
Vilniaus m. sav.	4992,35	5800,68	6829,58	8297,95	7910,81	9721,78
Elektrėnų sav.	-	6,01	6,62	21,99	19,81	16,85
Šalčininkų r. sav.	2,70	2,73	2,23	2,93	1,87	0,87
Širvintų r. sav.	0,23	0,55	11,43	1,10	1,11	1,06
Švenčionių r. sav.	14,63	20,17	33,45	57,19	69,18	67,34
Trakų r. sav.	9,88	5,19	8,14	7,95	6,65	9,79
Ukmergės r. sav.	12,3	11,62	13,84	15,32	20,11	25,59
Vilniaus r. sav.	94,5	135,23	82,72	84,78	97,47	102,99

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2006.

TYRIMO ANKETA

Prašau Jūsų užpildyti šią anketą, teisingą atsakymą paryškinant ar pabraukiant. Kur reikia įrašykite trumpą atsakymą. Pažymėkite visus Jūsų nuomone tinkamus variantus.

1. Kiek metų veikia Jūsų įmonė?

- a) iki 2
- b) 2 - 6
- c) 7 - 12
- d) 13 - 16
- e) daugiau kaip 16

2. Kokio dydžio yra Jūsų įmonė (įmonėje dirbančių darbuotojų skaičius)?

- a) 1 - 10
- b) 11 - 50
- c) 51 - 100
- d) daugiau kaip 100

3. Kuriame regione veikia Jūsų įmonė?

- a) Aukštaitija
- b) Dzūkija
- c) Suvalkija
- d) Žemaitija

4. Kokia veikla užsiima Jūsų įmonė?

- a) Prekyba
- b) Gamyba
- c) Paslaugos
- d) Kita ....

5. Ar įmonė savo produkciją (paslaugas) eksportuoja?

- a) Taip
- b) Ne

Jei atsakėte „Taip“, tai kokią įmonės apyvartos dalį sudaro eksportas (procentais)?

- a) 1 - 10
- b) 11 - 50
- c) daugiau kaip 50
- d) 100

6. Kokios užsienio šalies kapitalas yra investuotas į įmonės veiklą?

5 PRIEDAS (TĖSINYS)

7. Kokią įmonės kapitalas dalį sudaro užsienio kapitalas (procentais)?

- a) iki 10
- b) 10 - 25
- c) 25 - 50
- d) daugiau kaip 50
- e) 100

8. Kaip pasikeitė įmonės rezultatai atėjus užsienio kapitalui?

- a) Pagerėjo
- b) Pablogėjo
- c) Nepasikeitė

9. Ar atėjus užsienio kapitalui įmonė praplėtė savo veiklą?

- a) Taip
- b) Ne

Jei atsakėte „Taip“, tai koku būdu įmonė plėtėsi?

- a) Augo fiziškai (darbuotojų skaičius, užimama teritorija ir pan.);
- b) Plėtė vykdomą veiklą (užėmė naujus rinkos segmentus);
- c) Pradėjo vykdyti kitokio pobūdžio veiklą;
- d) Kita ....

10. Kaip pasikeitė įmonės pelningumas, atėjus užsienio investicijoms?

- a) Padidėjo
- b) Sumažėjo
- c) Nepasikeitė

11. Kaip vertinate užsienio kapitalo atėjimą į Jūsų įmonę?

- a) Teigiamai
- b) Neigiamai
- c) Sunku pasakyti

12. Ar sutiktumėte, kad į Jūsų įmonę būtų investuota daugiau užsienio kapitalo?

- a) Taip
- b) Ne

Trumpai pagrįskite savo atsakymą.

Dėkoju už sugaištą laiką.

Su pagarba Mantas Namavičius

6 PRIEDAS

TUI PAGAL EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIS

(Metų pradžioje, mln. Lt.)

EVRK kodai	TUI (mln.lt)				
	2001	2002	2003	2004	2005
Iš viso	9337,3	10661,9	13183,8	13669,4	16192,6
Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė	44,86	50,60	60,87	111,74	127,77
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	100,18	124,03	122,85	115,14	140,1
Apdirbamoji pramonė	2686,0	2728,7	3863,6	4260,2	5503,2
Elektros, dujų ir vandens tiekimas	237,74	272,1	479,07	604,92	1199,1
Statyba	69,77	68,86	141,76	157,71	194,1
Didmeninė ir mažmeninė prekyba, priemonių remontas	2121,4	2178,4	2283,1	2453,7	2584,2
Viešbučiai ir restoranai	214,07	225,6	197,36	225,02	195,1
Transportas ir sandėliavimas	174,5	426,7	417,03	451,6	493,3
Paštas ir telekomunikacijos	1576,6	1572,2	1835,8	1892,7	1827,2
Finansinis tarpininkavimas	1514,4	2120,6	2643,4	2155,6	2337,8
Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	488,62	758,94	935,71	1004,4	1377,1
Švietimas ir sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	30,34	25,15	24,56	23,84	24,96
Poilsio organizavimas, kultūrinė ir sportinė veikla	58,38	85,60	151,18	205,5	146,8
Kita veikla	20,35	24,46	27,43	36,5	41,98

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2005.

7 PRIEDAS

GYVENTOJŲ TARPTAUTINĖ MIGRACIJA APSKRITYSE IR SAVIVALDYBĖSE

	Imigravo			Emigravo			Migracijos saldo		
	2001	2004	2005	2001	2004	2005	2001	2004	2005
Iš viso	4694	5553	6789	7253	15165	15571	-2559	-9612	-8782
Miestas	4008	4767	5722	6568	13301	13236	-2560	-8534	-7514
Kaimas	686	786	1067	685	1864	2335	1	-1078	-1268
Alytaus apskritis	92	223	472	118	758	807	-26	-535	-335
Kauno apskritis	833	1079	1323	1486	4258	3775	-653	-3179	-2452
Klaipėdos apskritis	892	1021	1241	1365	2079	2422	-473	-1058	-1181
Marijampolės apskritis	78	139	198	102	406	490	-24	-267	-292
Panevėžio apskritis	125	265	340	239	845	930	-114	-580	-590
Šiaulių apskritis	248	473	735	412	1493	1796	-164	-1020	-1061
Tauragės apskritis	52	143	189	21	281	371	31	-138	-182
Telšių apskritis	116	220	275	213	732	885	-97	-512	-610
Utenos apskritis	236	338	362	719	757	769	-483	-419	-407
Vilniaus apskritis	2022	1652	1654	2578	3556	3326	-556	-1904	-1672

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2006.

8 PRIEDAS

IMIGRANTAI PAGAL BUVUSIĄ IR EMIGRANTAI PAGAL BŪSIMĄ GYVENAMĄJĄ VIETĄ

	Imigravo į Lietuvą		Emigravo iš Lietuvos		Migracijos saldo	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004
Iš viso	4728	5553	11032	15165	-6304	-9612
Europa	3830	4527	7865	11451	-4035	-6924
ES	1215	2516	4385	8987	-3170	-6471
Airija	39	188	276	1009	-237	-821
Ispanija	85	250	465	730	-380	-480
D. Britanija	122	541	980	3525	-858	-2984
Švedija	58	86	191	307	-133	-221
Vokietija	257	629	1204	1727	-947	-1098
ELPA	52	126	261	351	-209	-225
Norvegija	38	101	180	241	-142	-140
VRE	2533	1857	3191	2099	-658	-242
Baltarusija	612	441	747	560	-135	-119
Rusija	1408	993	1770	1228	-362	-235
Ukraina	477	334	628	250	-151	84
Afrika	10	15	20	31	-10	-16
Amerika	272	522	2434	3213	-2162	-2691
JAV	239	451	2302	2980	-2063	-2529
Kanada	20	45	120	178	-100	-133
Azija	610	354	678	412	-68	-58
Izraelis	94	117	145	163	-51	-46
Kinija	128	27	110	57	18	-30
Okeanija	6	14	35	55	-29	-41

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2005.

9 PRIEDAS

SVARBIAUSI LIETUVOS EKSPORTO PARTNERIAI

Valstybė	1999		2000		2001		2002		2003		2004	
	mln. Lt	Dalis %	mln. Lt	Dalis %	mln. Lt	Dalis %	mln. Lt	Dalis %	mln. Lt	Dalis %	mln. Lt	Dalis %
Iš viso	11014,7	100	14193,2	100	17117,2	100	19117,4	100	21262,6	100	25819155,5	100.00
ES	5848,4	53,1	7135,2	50,3	8573,8	50,1	9482,1	49,6	9159,0	43,1	17269902,5	66,89
NVS	1710,9	15,5	1914,8	13,5	2906,9	17,0	3410,1	17,8	3219,2	15,1	4216691,2	16,33
ELPA ¹	311,9	2,8	368,9	2,6	346,8	2,0	818,1	4,3	3102,3	14,6	1781951,8	6,90
CELPA ²	628,9	5,7	1000,8	7,1	1269,7	7,4	932,3	4,9	1042,6	4,9	2550610,0	9,88
Šveicarija	175,5	1,6	184,5	1,3	104,4	0,6	336,6	1,8	2576,4	12,1	1179926,3	4,57
Vokietija	1862,6	16,9	2127,8	15,0	2242,7	13,1	2013,9	10,5	2169,4	10,2	2649798,3	10,26
Latvija	1372,1	12,5	2130,4	15,0	2151,5	12,6	1843,2	9,6	2041,2	9,6	2629909	10,19
Rusija	641,7	5,8	870,2	6,1	1627,0	9,5	2168,3	11,3	1893,8	8,9	2394807,4	9,28
D.Britanija	601,0	5,5	1182,7	8,3	2519,9	14,7	2710,2	14,2	1396,4	6,6	1373759,9	5,32
Prancūzija	553,8	5,0	644,4	4,5	596,0	3,5	807,1	4,2	1108,6	5,2	1629165,4	6,31
Danija	741,4	6,7	742,2	5,2	803,9	4,7	1019,4	5,3	1037,7	4,9	1228889,2	4,76
Estija	254,9	2,3	318,8	2,2	550,6	3,2	740,8	3,9	927,3	4,4	1291319,3	5,00
Švedija	496,7	4,5	662,7	4,7	670,5	3,9	835,4	4,4	886,8	4,2	1305050,6	5,05
Nyderlandai	418,0	3,8	715,6	5,0	529,2	3,1	579,8	3,0	751,9	3,5	1246682,1	4,83
Lenkija	477,1	4,3	791,2	5,6	1106,6	6,5	694,9	3,6	729,7	3,4	1243603,1	4,82
JAV	493,2	4,5	705,4	5,0	672,1	3,9	645,6	3,4	612,2	2,9	1219572,7	4,72
Baltarusija	563,2	5,1	317,1	2,2	550,9	3,2	541,2	2,8	598,1	2,8	823501,6	3,19
Norvegija	133,1	1,2	170,4	1,2	236,7	1,4	472,1	2,5	514,9	2,4	548147,8	2,12
Ukraina	346,3	3,1	537,4	3,8	513,4	3,0	492,8	2,6	489,0	2,3	592945,4	2,30
Italija	469,3	4,3	333,8	2,4	347,9	2,0	532,1	2,8	455,1	2,1	539423,4	2,09
Belgija	204,1	1,9	227,6	1,6	262,1	1,5	351,6	1,8	431,9	2,0	714513,3	2,77
Turkija	123,8	1,1	266,7	1,9	259,8	1,5	352,8	1,8	372,2	1,8	420949,3	1,63
Suomija	118,6	1,1	188,2	1,3	251,8	1,5	231,4	1,2	324,6	1,5	225649,5	0,87
Ispanija	157,3	1,4	173,3	1,2	237,4	1,4	187,1	1,0	190,8	0,9	484792,4	1,88
Kitos	811,0	7,4	902,8	6,5	882,8	5,2	1561,1	8,3	1754,6	8,3	2076749,5	8,04

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2005.